Dagboek van Jan de Pottre, 1549-1602

Jan de Pottre

editie B. de St. Genois

bron
Dagboek van Jan de Pottre, 1549-1602. (Editie B. de St. Genois.) C. Annoot-Braeckman, Gent 1861

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/pott013dagb01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

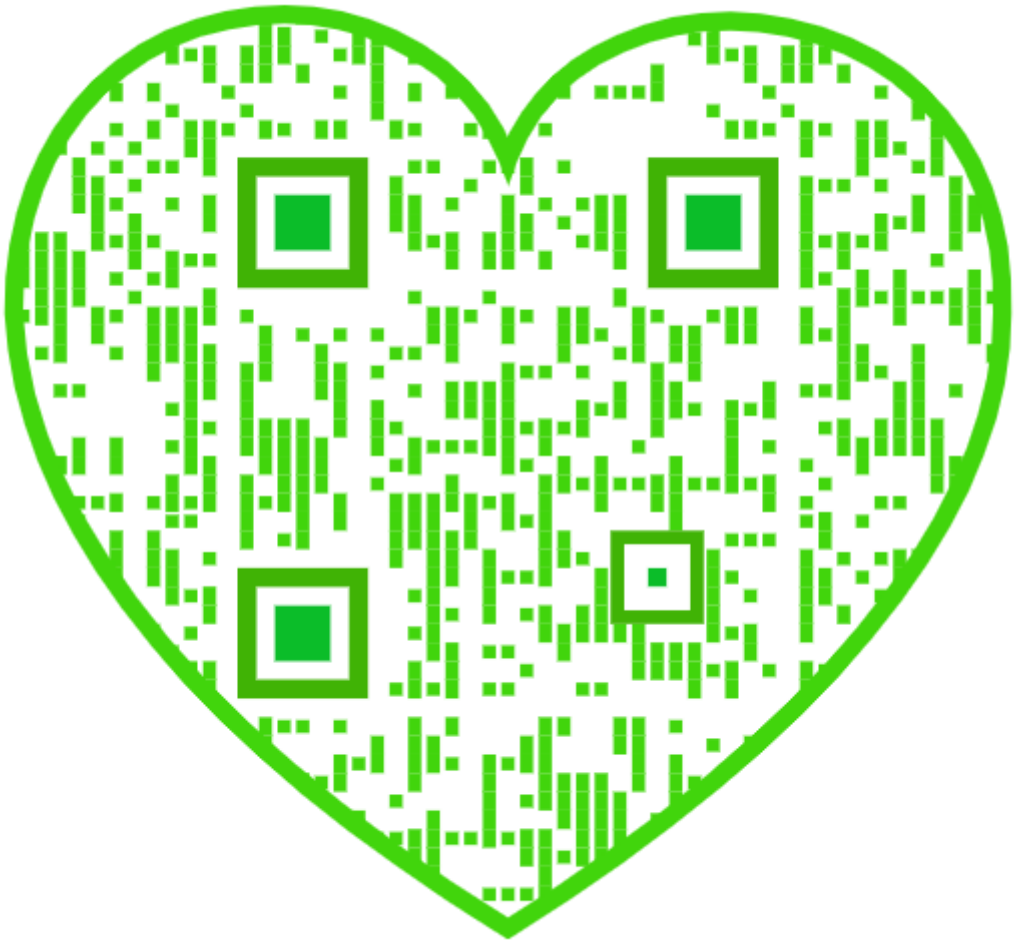

Voorwoord.

In onze Nederduitsche familjen was het, in vorige tyden, een algemeen gebruik, zoo wel onder de edelen als onder de bemiddelde burgery, nauwkeurig in een soort van handboek al wat in den dagelykschen huiskring van eenig belang voorviel, optenemen. De huisvader onderhield alzoo een soort van memorieboek, gewoonelyk in de ryke en aenzienelyke huizen met teekeningen, wapens, allerhande versiersels, ja ook wel met verzen en spreekwoorden opgeluisterd, kostelyk ingebonden en van vergulden of zilveren sloten voorzien.

Soortelyke dagboeken die van vader tot zoon, als een deel van het voorvaderlyke erfgoed, overgingen en met eerbied door den oudsten vertegenwoordiger van den stam werden bewaerd, vervatte de belangrykste voorvallen van het alledaegsch leven; daerin werden aengeteekend de huwelyken, de geboorten, de sterfgevallen, die de grondstof uitmaekten van dusdanige *memorandums*. Verder stipte men daerby nog met zorg aen, wanneer meester Jan, geestelyke ge-

worden zynde, zyn eerste mis las; wanneer jonker Pieter naer het leger was vertrokken, of mynheer Pauwel den koophandel aenvaerd had, ontrent welken tyd Anneken in het klooster der Ryke-Klaren of Mariken in de Grauwe Zusters was geprofest; in welke school de kinders het latyn of het fransch waren gaen leeren; men beschreef er het doopsgeschenk aen Trienken door haer peter gegeven; men maekte gewag van het opbouwen of afbreken van het eene of andere deel van de voorvaderlyke woonst, van de ziekten die de kleinen hadden onderstaen, van de reizen door de leden der familje by den vreemden ondernomen voor koophandel of andere aengelegenheden; met één woord al de wisselvalligheden die een eenvoudig, welstellend en vreedzaem huisgezin overkomen, kwamen daerin voor, kortbondig afgeschetst en zonder aenspraek op letterkundige sierelykheid of verhevene styl.

Als men een dagboek van dien aerd en van eene zekere oudheid onder de oogen heeft, schynt ons om zoo te zeggen, het huislyke verleden der voorouders te herleven; ja, men hoort er byna de afgestorvene geslagten ademen en spreken; onbewimpeld komt daer alles te voorschyn. Hier treft men deugd, verworven roem, en door eerelyke middels bekomene fortuin aen; daer ontmoet men ongelukkige ondernemingen, familje rampen, pynelyke wederwaerdigheden, ja, misslagen en dwalingen, al wat het nageslagt tot les en voorbeeld kan strekken en eene soort van zedeleer uitmaken, zyn daerin zorgvuldig aengeteekend. Zinspreuken,

spreekwoorden en korte godsdienstige vermaningen onderbreken van tyd tot tyd den opstel en bezorgen het dagboek om zoo te zeggen den karakteristieken stempel van den tyd.

Voor onze verlichte, doch dikwyls verwaende eeuw, waer de middels van bekendmaking door de drukpers zoo vermenigvuldigd zyn en alles door de dagbladen in het openbaer wordt gebragt, schynt die al te drooge opsomming van dagelyksche daedzaken wat beuzelachtig en kleingeestig. Trouwens heden is men wereldburger eer men tot jaren van verstand is gekomen, en by vele vezelt het huislyk leven zoo wat uit een.

Men zal echter met ons bekennen dat in een tydvak van eenvoudig geloof en burgerlyke zedelykheid, zulke handboeken, van vader tot zoon, nauwkeurig, jaren lang, onderhouden, eene nieuwe getuigenis opleveren van den prys die onze voorouders den familjegeest wisten te hechten.

's Schryvers inzicht was meest al, het nakomelingschap daerin voor oogen te zetten dat, wat er ook in den huiskring of in het openbaer leven gebeurt, geluk en ongeluk, alles door God wyselyk wordt beschikt, ja, dat men in alle omstandigheden van het bestaen zyn betrouwen in de Voorzienigheid behoeft te stellen; lessen en voorbeelden, zie daer het zedelyke doelwit dat de opstellers van zulke dagboeken, zonder het misschien te weten, zich voorstelden.

Het grootste getal nogtans dezer handschriften bepaelt zich niet tot het aenstippen der daedzaken van den

familjen-kring; vele teekenen ook gelyktydig de gebeurtenissen aen in het land of in de stad voorgevallen. Dan maken zulke dagboeken eene echte kronyk uit, des te meer door waerheids-geest gekenschetst, daer de schryver, zonder versiersels, zonder verbloeming en los weg, hetgeen hy gehoord of gezien heeft, opneemt, alleenelyk bezield met het gedacht van de geheugenis van een belangryk feit te bewaren.

Soortgelyke kronyken of *Ephemeriden* hebben voornamelyk eene geschiedkundige waerde, als het een tydstip van staetkundige woelingen en onwenteling geldt. Doorgaens is het zoo gesteld met die menigvuldige handboekjes of *memorandums,* gedurende de schrikkelyke onrusten onder Philips II, opgesteld. Zulke historische bronnen worden gretig geraedpleegd, omdat de huisvader die ze verzamelde, allerbest in zyn schryven de gedachten terugkaetst van het onstuimig midden waerin hy werkzaem was. Zyn dagboek, hoewel ver in de vorige eeuwen klinkende, is eventwel de echte weêrgalm van de destyds heerschende gezindheden en in omloop zynde gedachten, men vindt er de menschen naer de natuer geschetst.

Het dagboek van Jan De Pottre, dat wy heden uitgeven, draegt hoofdzakelyk dezen stempel. Gewis heeft deze kortbondige kronyk de waerde niet van eene regelmatige geschiedenis, maer de talryke byzonderheden die de schryver over dit akelig tydstip uitbrengt, zoowel over persoonen als over daedzaken, verdienen door den historieschryver der Spaensche

dwingelandy en der godsdienstige beroerten gedurende de XVIe eeuw ten onzent des te meer in aenmerking te worden genomen, daer De Pottre een trouwe katholyke was gebleven.

De schryver, zoo wy hem uit zyn dagboek kunnen beoordeelen, schynt ons juist de man geweest te zyn die den patriot of vaderlander van dien tyd in onze steden verbeeldt: innige haet voor het vreemde juk, verknochtheid aen vaderland en voorouderlyke godsdienst, afkeer voor de nieuwigheden door de Hervorming ingevoerd, mistrouwen zoowel voor Philips II als voor Willem-den-Zwyger, wier politieke aenslagen Vlamingen en Brabanders op de hoede hielden, zie daer toenmaels de heerschende gevoelens onder den burgerstand in de Zuid-Nederlandsche provincien!

Tot nu toe hadden wy geleerden, monniken, priesters, edelmans, die de geschiedenis der *Beroerten* hadden opgesteld, er ontbrak ons nog een opsteller van die gebeurtenissen die de zaken meer uit een stoffelyk dan uit een staetkundig of zedelyk oogpunt beschouwen zou, met een woord een schryver uit de burgery: dezen hebben wy nu in Jan De Pottre, een geboren Brusselaer, ontmoet.

Wie was die Jan De Pottre? Welke waren zyne maetschappelyke betrekkingen, zyn toestand in de Brusselsche bevolking?

's Mans levensbeschryving behoeft men geheel en al in zyn Dagboek te zoeken, daer hy geene hoegenaemde beroemdheid des tyds schynt genoten te hebben. De

schaersche byzonderheden die zyn leven aengaen, zyn hier en daer, in het schryven zyner kronyk, aen zyne pen ontsnapt. Want De Pottre, hoewel hy een welstellende burger schynt geweest te zyn en in het stedelyk bestuer van Brussel werkzaem was, had geen der minste hoedanigheden van eenen schryver. Hy was zelfs een man zonder kennissen, eenvoudig, dikwyls bygeloovig, doch van eenen regtschapen en deugdzamen aerd.

Wy zullen die kortbondige inlichtingen samentrekken om er eene levenschetst van te maken.

Jan De Pottre was zoon van Antonius, gebortig van Mechelen, en van Margareta Van Assche. Hy kwam te Brussel ter wereld den 14 Mei 1525. Zyne ouders dreven den koophandel, en korts na de dood van zyn vader, die in 1549 overleed, nam hy het zelfde vak aen, doch liet weinige jaren daerna, namentlyk in 1557 den koophandel varen, om een huis te betrekken dat hy op de Kaes-markt kocht.

Den 30 November 1549 huwde hy met Magdalena Trysens, by wie hy vyf kinderen verwekte, waervan de oudste, Jan geheeten, later priester werd. Een ander zoon, Pauwel genaemd, deed zyne rechterlyke studien te Leuven.

Jan De Pottre had ook eene zuster, met name Margareta, die nonne in het klooster van Jericho te Brussel, aldaer ten jare 1553 stierf.

In 1558 werd hy karitaet- of arm-meester in St Nikolaeskerk gekozen, en bleef twee jaren in die bediening.

Later hernam hy nog eens het koopmans-vak aen, want ten jare 1564 vinden wy hem in het ambacht der *kremers* of *mercheniers*.

Als bemiddelde burger schynt hy veel geleden te hebben van de lasten en moeijelykheden die alsdan op de brusselsche bevolking zoo hard drukten.

Ja, in het jaer 1570 was het voor zyn huisgezin zoo ver gekomen onder dat opzicht dat hy het niet meer kon uitstaen; om aen de vervolgingen en buitensporige eischen der soldaten te ontsnappen, die by hem op logement waren en hem op alle wyzen bestolen en plaegden, besloot hy zyne woonst op de Kaesmarkt te verlaten, en ging zich vestigen by meester Cools, die als kanonik van St Goedele, waerschynelyk van zulke logementen vry was. Meer dan een jaer duerde zyn verblyf aldaer.

Deze en andere door den schryver aengehaelde omstandigheden bewyzen hoe zwaer de spaensche overmeestering op het volk drukte.

Op den 26 Juny 1576 werd Jan De Pottre raedsman der stad Brussel. Niettegenstaende deze hooge waerdigheid, werd hy verpligt, gelyk de minste zyner medeburgers, op de stadsvesten alsdan de wacht op te trekken. Ja, zelfs in 1577, wanneer de bolwerken aen de Schaerbeeksche poort werden gemaekt, moesten de vier wyken van de burgery, zonder uitzondering, daeraen arbeiden; De Pottre ging er met de andere *pionnieren!*

Van St Jansfeeste 1579 tot St Jansfeeste 1580,

bekleedde hy het ambt van gezworen van het kramers ambacht: *dat toen zeer quaet om dienen was!*

Wanneer de Calvinisten, meester der stad Brussel zynde, alle openbare oefeningen van den roomschen godsdienst hadden verboden, werd de mis in vele huizen heimelyk gelezen. Gedurende de jaren 1580 en 1581, werd het heilige sacrificie in de woonst van De Pottre op de Kaes-markt door zyn zoon Jan, die priester was, voor magen, vrienden en geburen gedaen; het geen zyn huisgezin aen de grootste gevaren bloot stelde, want het was dan ook, gelyk ten tyde der fransche omwenteling, een ware *Beslotene tyd*.

Uit deze en andere aengehaelde plaetsen van zyn dagboek blykt dat De Pottre een moedige en standvastige geloovige bleef.

Hy was alsmede een dergenen die het vaderland op den rand des afgronds ziende, de rekwest van verzoening met koning Philips tegen de Calvinisten teekende. Ook werd hy uit hoofde dezer daedzaek door de nieuwe belastingen van wege de alsdan te Brussel heerschende overheid ingevoerd, zwaer getroffen, waerschynelyk om hem over zyne verknochtheid aen zyne staetkundige overtuigingen te straffen.

Dit belette niet dat hy door stads borgmeester met andere afgevaerdigd werd om de burgers gemak te verschaffen, voor 't vry bakken van het brood, eene zaek die alsdan, by gebrek aen levensmiddelen, vele beroerten en moeijelykheden te weeg bragt.

De overgave der stad Brussel aen den hertog van

Parma schonk de burgery eenige rust en welzyn weder; door langdurige onheilen geteisterd, kon nu iedereen regelmatig zyne zaken hernemen.

Alsdan werd De Pottre, wiens vreedzaem karakter gekend was, nog eens als gezworen van het ambacht der kramers of *mercheniers* aengesteld.

In hoedanigheid van Proviseur van dit ambacht, deed hy met zyne gezellen de twee autaren wyden der *mercheniers* in St Nicolauskerk, die door de Calvinisten waren ontheiligd geweest. Na dit tydstip treffen wy geene byzonderheden omtrent den man meer aen in zyn dagboek, waervan ook het belang sedert de overgave van Brussel, meer en meer verlamt.

Jan De Pottre stierf den 9 october 1601, oud 76 jaren.

Als schryver ontsnapt De Pottre aen alle letterkundige beschouwingen. Het is als burger, als vaderlander, dat zyn persoon alleen eenig belang oplevert. Hy bestrydt dikwyls de vreemde overmeestering met zure woorden. De mannen van de *Nieuwe Religie,* de *Mertinisten,* de *Liefhebbers,* gelyk hy ze noemt, haet hy als ware katholyke en valt bitter tegen hunne ongedoogzaemheid uit, terwyl hy van de andere zyde den hertog van Alva en zyn zoon Don Frederico, als het te pas komt, niet spaert; hy heet ze tyrannen en dwingelanden en werpt ze naer het hoofd het schimpwoord: *Cauwau!* Elders roept hy uit: *alzoo dat hy groote zonde doen*

zoude die groote deugd af zeggen zoude, van Duck d'Alve en zynen bloedraed!

Maer ook als hy zoo uitgavallen is tegen alle die werktuigen der rampen van zyn vaderland, eindigt hy altyd, zyn geheel dagboek door, met zich op Gods goedwilligheid te betrouwen; hy troost zich door geloof en onderworpenheid, gelyk het eenen echten kristenen betaemt, over de menigvuldige onheilen van zynen tyd.

Wat den tekst van het dagboek aengaet, het is allerellendigst; de zinsneden zyn meestal gebrekkig of onvolledig, de woorden dikwyls onverstaenbaer geschreven, de eigennamen zoo verminkt, dat men er altyd moet naer raden.

Van spraekkunstmatige regelen valt er niet te spreken; daervan had de brave opsteller geen denkbeeld. Zyne opmerkingen omtrent de groote gebeurtenissen van den tyd zyn kleingeestig, ja, ook soms wel belachelyk. Dan is hy alleen belangryk als hy plaetselyke voorvallen aenraekt, als hy de onlusten van de stad beschryft of over de duerte van de levensmiddelen, de armoede der bevolking, de overdaden der soldaten en krygsbenden uitweidt.

Overigens een bewys dat de Pottre geene aenspraek op letterkundige roem of taelzuiverheid maekte, blykt uit den titel zelve van het werk:

Dit es 't boec daer ick inne sehryve in 't corte datter in mynen tydt geboert es.

De man schreef gelyk men toen ter tyd te Brussel

dutsch sprak; ook vloeijen de woorden nog al regelmatig doorgaens uit zyne pen, naer het brusselsch dialekt uitgedrukt: *ouver* voor *over, bourger* voor *borger, vint* voor *wint, leugens* voor *logens, hoef* voor *hof, seet* voor *zegt, woert* voor *wordt, vueren* voor *voeren, goendag* voor *woensdag, vergeert* voor *vergaert,* enz.

Aen den tekst hebben wy dus weinige veranderingen toegebragt; de onontberelyke verbeteringen, om het verstaenbaer te maken, hebben wy ons alleen geoorlofd.

Het handschrift van De Pottre 's Dagboek berust, in de koninglyke bibliotheek te Brussel, in de verzameling der Handschriften en draegt N° 15885.

Het is eigenhandig door De Pottre geschreven en bestaet uit een boekdeel in-8°, op papier van 122 bladen. Men leest op het schutblad:

> *Fui promotus Octobris* 1558,
> *Vixi habitatus* (*sic*) *motibus* 30 *Julii* 1579.

Deze twee regelen zyn van Antonius De Pottre, zynen derden zoon, die het Dagboek van zyn vader voortzette tot 3 Augustus 1602, en hier en daer eenige byzonderheden in den tekst heeft ingelast.

Men heeft het handschrift eenen franschen titel gegeven, die luidt als volgt:

> *De Pottre* (*Jean*), *Relations des événements de* 1549 *à* 1602 *aux Pays-Bas*.

Het geschrift is doorgaens zuiver en leesbaer.

Het Dagboek begint eigenlyk op bl. 1. De voorstaende bladeren zyn niet gesyferd en behelsen de tafel waervan wy nota 1, bl. 10 hebben gewag gemaekt, alsook eenige tydrekenkundige bemerkingen, door Jan De Pottre opgemaekt en die van zyne bygeloovigheid getuigen.

Voor de aerdigheid van de zaek, laten wy hier die vreemde bemerkingen volgen. Nogtans maken zy eigenlyk van het Dagboek geen deel.

> Item, om te weten wanneer men eene slappe winter hebben sal, soe moet men merken oft de mierren diep in deerde huer aeyeren nesten maeken. Is het niet diep dat beduet eenen slappen winter, ende ist diep, dat bediet eenen grooten winter, ende ick heb voer sertain bevonden dat waer es.
> Item, als die muysen, naer den oogst, in de stoppels diep nestelen; item, als in de appelen van de eyckboomen sijn wormen. Alser spinnen inne sijn dan ist pestilent weer, ende alster vlieghe inne sijn, dan is mist weer, ende cleynen winter.
> Item, soe menichmaele als in de merte nevelt, soe menichmael sullender slach-reghen coemen in de soemer.
> Dit sijn xxxviii perikelose daghen die vallen int jaer, die de beste mesters ende vroetste hebben gevonden bescreven in die Scriftuere, waerof hem elc mensche sculdich es te wachten eeneghe groete dinghen te begrypen, daer eenich groote cracht aen leit; worde een kint gheboren op eenich van desen daghen dat en sal niet lange leven; die in eenich van desen vorseide daghe worde begrepen in siecheden, hyne zoude niet wel moghen ghenesen.
> Die eeneghen wech bestaet te doene in eenich van dese voerseiden, qualijc sal hy mogen wederkeeren.
> Die eenich wijf name op eenich van desen voerseiden

daghen, sy selen saen moeten sceiden oft met rouwen te gader sijn, alsoe langhe als sy leven.
Soe wie bedinghe nam te doene op eenen van den voerseiden daghen, hine maecht nemmermeer volcomen, ende hier om sal hem elc mensche wachten ende begripen alle dink daer macht aen leit in dese voerseide daghen.
In de loumaent sijnder vii: de ierste, den III^{den}, den IIII^{den}, den vijfte, den X^{te}, den XV^{te}, den XIX^{te}.
In sprokkele sijnder iii: die IIII^{den}, VIII^{en} ende XV^{den}.
In de merte sijnder iiii: die III dach, die IIII dach, die XV^{te}, die XXIII^{te}.
In april sijnder iii: den X dach, de XI^{te}, den XX^{ter}.
In de mey sijnder vyve: die III^{de}, die XV^{te}, die XVI^{te}, die XX^{de}, die XXVI^{ten}.
In braechmaent sijnder iii: die IIII, die X, die XIII.
In hoymaent sijnder drie: die IIII, die XIX, de XXVIII.
In doeghstmaent drie: de ierste, den XII, den XXX.
In spelmaent sijn gheene.
In wijnmaent en sijn oock gheene.
In slachmaent sijnder drie: den V, den XVII, den XX^{ten}.
In hozemaent sijnder iiii: den VI, den VII, den XV, den XVIII.
Item, van desen voorseiden dagen es hem elc mensche sculdich te wachten naer sine maecht enich dinc te begripen daer yet vele aen leeghet.
Het was een prophete int lant van Jherusalem, gheheten Esdras, die vont in de heyleghe Scriftuere lesende, dat die ierste dach van loumaent niewe jaerdach compt.
Ende als die niewen jaerdach comt opten sondach soe sal sijn groot winter ende een droege somer ende een wayende vasten ende goet oeghst ende vele scapen ende vele honinchs ende groet volheyt van allen goede.
Als jaersdach compt opten maendach dan saelt sijn sterc

winter en een goede vasten en een goet wayende somer ende een couwelijc oeghst: de wolle ende honichs ghenoech en luttel scapen ende dan sellen vele ionge kinders sterven.
Als jaerdach comt opten disendach dan saelt sijn sacht winter ende een swaer vasten ende een goet oeghst ende vele fruyts ende vele wijns, ende luttel honinchs, ende vele scapen selen sterven.
Als jaersdach comt opten woensdach dan sal sijn sterc winter ende een waeyende vastene, ende een goet wayende somer ende fruyt ende wijns ghenoech ende luttel honinchs ende een goet oeghst, ende men sal vele eerten en boenen vinden op dat jaer.
Als jaersdach compt opten donderdach dan salt sijn goet winter en een wayende vasten ende een goet somere ende een goet oegst ende een goet tijt, ende vele oude lieden selen dan sterven.
Als jaersdach comt opten vridach dan salt sijn wonderlic winter ende een goet vasten ende een goet somere ende een goet oeghst ende fruyts ende wijns ghenoech ende ander goets ende vele goets sal verbliden op dat jaer ende vele lieden selen hebben een rede ende vele scapen selen sterven op dat jaer.
Als jaersdach comt opten saterdach dan salt sijn een stormende winter ende een wayende vasten ende mannen ende wiven selen alle ghezont bliven ende vele scapen selen sterven ende vele huysen verbarnen op dat jaer.
Het sijn drie daghen int jaer; ware een kint gheboren ende storft op eenich van desen daghen, het soude liggen tot doemsdaghe toe eert versmelten soude.
Dit sijn die daghen: den iersten dach van de spelmaent, den anderen den derden dach oeghstmaent, den derden den sesten dach van April.

> Dit sijn xij vrindaghen die de Apostelen plaghen te vasten, ende die elc mensche vasten soude, want het es geschreven over waer dat elc mensche die ze vast dat hy sal weten op wat wylen dat hy sterven sal, eenen dagh te voeren, binnen dien daghe oft binnen dier nacht; men seghet over waer dat dierste vridach es in die quatertempere inde vasten, den anderen vridach es voer half vasten, den derden voer tHeilich Cruusdach in mey, den vierden voer Ascensioensdach, de vijften voer Sinxenen, den sesten een vridach na Sinxene, den sevensten voer Sint Jansdach in midden sumere, den achsten nu Sinte Pitersdach, ingaende oegst, den negensten voer onser Vrouwen half oegst, den tiensten voer half september, vi^{en} voer Alderheiligenclach, den xij^{en} voer tHeilichs Cruisdach in spelmant.

Onmiddelyk na deze voorloopige aenteekeningen, volgt het Dagboek dat wy uitgeven.

Gent 20 july 1861.

B^{n} DE St GENOIS.

Dagboek van Jan de Pottre.

[1]

Alsmen screef M.III[c] ende LVII, begonst men die nyeve vesten te maken ende aen te legghen te Bruxsel.

Alsmen screef M.III[c] LXVII, viel sinte Claes-torre te Bruxsel.

Alsmen screef M.III[c] LXXV, woert de borch te Vilvorden ghemaeckt.

Alsmen screef M.III[c] ende LXXIX, wonnen die van Ghent Brugghe op den III[den] van mey.

Alsmen screef M.IIII[c] ende I, was 't stadthuys te Bruxsel aengheleet te maeken ende begost.

Als men screef M.CCCC ende IIII, waest groote brant te Bruxsel ter Capellen, doen de scaerlaeken-maekers afbrande wel xiiii[c] wullen ghetuwen ende xxiiii[c] huysen.

Als men screef M.IIII[c] ende V wort die voute afghedaen op Couwenberghe te Bruxsel ende de dooden ontgraven ende tot sinte Goedelen begraven.

Alsmen screef M.IIII ende VI, sterf doude vrou Susanne, hertoginne van Brabant te Bruxsel.

1 Het eigenlyk gezeide *Dagboek* is voorgegaen van deze kortbondige aenteekeningen, die om zoo te zeggen de inleiding van het werk zelve uitmaken tot het jaer 1550.

Int selve jaer wert haer neve mijnheere Anthonius ontfanghen als onse hertoghe van Brabant.

Alsmen screef M.IIII^{c} ende VII, wert die hertoghe van Orliens doot gheslaeghen te Parijs.

Alsmen screef M.IIII^{c} ende IX, hude hertoghe Anthonius van Brabant te Bruesele.

Alsmen screef M.IIII^{c} ende XV, bleef hertoghe Anthonius van Brabant te Blangis [1] in de grote strijt.

Int selve jaer wert hertoeghe Jan, sijn zone, ontfanghen als hertoeghe van Brabant.

Int jaer M.IIII^{c} XIX bleef hertoghe Jan van Bourgonden in Vranckrijck op een casteel Montreul [2] valschelijck verraden ende vermoort.

Int selve jaer woert Philips sijn zoone ontfanghen als grave van Vlaenderen.

Als men screef M.IIII^{c} XXIIII weert Breyne [3] ghedestrueert.

Alsmen screef M.IIII^{c} XXXII was groote onrust tusschen Brussele, Antwerpen teghen Mechelen.

Alsmen screef M.IIII^{c} XXXIII, wort hertoghe Philips van Bourgondien (*Hertoge*) van Brabant ontfanghen ende oock in Hollant, Zeelant ende Henegouwe.

Alsmen screef M.IIII^{c} XL, worde ghemaeckt de vi huesse op de groote mert die de stadt dede maeken, als de Cluese ende de Boche, enz.

Alsmen screef M.IIII^{c} XLIX, begost ierstwerf de bedewaert tonser Lieve Vrouwe van Scote [4] bueten Brussel, dat nu ghedestruert is int jaer LXXIX van de ghereformede, ende de bruers veriaecht; het waeren sartrosen [5], ende woenen nu binnen Brussel aen de drie molen.

1 De slag van Azincourt.
2 Montereau.
3 De stad Braine-le-Château.
4 Scheut-kapel.
5 Chartreuzen.

Alsmen screef M.IIII^{c} LV, weert den inghel sinte Machiel ghestelt boven op der stadthuys- (*torre*) te Bruxsel tsander-dachs nae sinte Marien Magdalenen dach.

Alsmen screef M.IIII^{c} LXIII, soe wert het cloester vande predijcacie ghesticht in de Ridderstraete.

Als men screef M.IIII^{c} LXVII, destruerde de hertoghe van Brabant, hertoghe Karel, al gheheel 't lant van Ludicke ende dede hen allen haer porten ende mueren afwerpen ende benam hem alle haer vrijheeden ende previlesien ende oude rechten.

Int jaer LXVIII, rebellerde sij noch, ende doen quam den hertoghe Karle met den coeninck van Vrancrijk voer Ludiek ende worpent al averrecht ende pijlerdent [1] al ende sloeghent al doot dat sij vonden, sonder vrou ende kinderen.

Alsmen screef M.IIII^{c} LXXIIII waert ierstwerf gheordeneert ende inghestelt van hertoeghe Karle het parlement tot Mechelen.

Alsmen screef M.IIII^{c} LXXVI, bleef de hertoghe Karle vor Nansij.

Int selve jaer ontfinck Joffrou Marie zijn dochter dese lande met swaeren druck. Anno LXXVII troude mijnheer Maximiliaen Joffrou Marie.

Als men screef M.IIII^{c} LXXXVI, was de IIe [2]jaermert te Bruxsel ingheset ende wtgheroepen met trompetten te poyen wt, die de conick van Rome ons hertoge ghegeven heeft ende ons verlent; ende dierste mart was tsanderdach na Assencions-dach, anno LXXXVII, de twede na sinte Lucas-dag; het was hertoghe Maximiliaen de conick van Roome.

[3]De twede hertoeghe Jan, die was zeer fel ende felder

1 Plunderden.
2 Tweede.
3 Dit is geschreven uut eenen anderen boeck.
Nota van DE POTTER.
Men vindt in dit ingelaste stuk, dat zeer onnauwkeurig schynt overgeschreven te zyn, klaerblykelyke sporen van dichtmaet en rymen.

dan zijn vaeder, van manieren stuer, ende fel op de ghemeynte voerwaer ghesayt, ende achteghe luttel dat is de waerheyt. Die ghemeinte van Bruxsel, hij tonder dede tusschen Bruxsel ende de stadt van Vilvorde in de bemde groene ende sloechse doot die hertoghe coene in haere lijne cleederen dat sij quamen hem ten ghenaden nae betaemen, daer hij oneerlijck inne dede, want ten was gheen vromicheden.

Ende gaf te Brussel tregement den vii gheslechten, sij u bekent, ende dat wt elcke gheslechten rijke een scepen soude sijn eewelijcke, ende dat die vii gheslachten souwen alle die officien, wilt mij onthouwen, maken die hoerde totter selver stadt, sonder den over-amman, verstat dat, ende dat den amman niet en mach coemen in den stadt-raet.

Dese hertoghe die ick u verclare, hielt vele oorloghe teghen die stadt van Mechelen hoge die hij belegerde ende wan; haren capiteyn den vromen man vinghen die van Bruessel die bonwerkers claer ende leeverden den hertoghe eerbaer. Als dit ghesciede screef men duysent III^{c} ende eene.

Alsmen screef M.III^{c} XLV jaer was te Bruxsel ghemaeckt het cloester van Sinte Claren bij d'Obbruesel-poerte [1]; int jaer XV^{c} LXXVIII woerde afghebrocken, alst ghestaen hadde II^{c} xxxiii jaeren.

Duesent III^{c} XLVIII quam onse lieve Vrouwe van Antwerpen op de Savelle [2] te Bruessel staen

Dusent III^{c} LXIX berde men die Joden te Bruxsele die dat heylich sacrament ghestolen hadden ende jammerlijck duerwont, aen de aercken.

Duesent III^{c} LXXIX, waren die heeren van de stadt ter vensteren wtgheworpen te Loven.

1 St Gillis, by Brussel.
2 Op den Zavel.

Int selve Jaer was Bruessel besloeten metten buyten mueren.

Duesent III^{c} LXXXI sloech de werck-clocke eerstwerf te Bruessele op sinte Claes-avont.

Duesent III^{c} LXXXIII begost men die poerte t'Obbruessele te maken.

Duesent IIII^{c} XX waren die eerste Raets lieden ghemaeckt te Bruessele [1].

Duesent IIII^{c} LXXXIX was te Bruessele die alder grootste sterfte die daer noyt gheweest en hadde; daer sterfer, int selve jaer wel XXX^{m}. Ende eene sch. deder twe ende was weder afgeset,... ende was den alderdierste tijt die noyt man sach. Een sister corens gout xxx sch. daernae xxiii sch. daernae xx, langhen tijt.

Duesent V^{c} XVII, begost men tbroothuys te Bruessel te maeken op de merkt. Ende was wel gepijlt; int jaer XVIIII woerde het fondament gheleet.

Duesent V^{c} XXIII op sint Mateus-dach quam subijt eene groten vorst. Ende alle coren vervroes in Vlaenderen ende in Brabant ende in Henegouwe ende in meer ander plaetsen alsoe dat terde deel niet en quam te voerschijn.

Duesent V^{c} XXIIII, inde somer raysde de coninck van Vrankrijck Franciscus in Italien met zeer groote macht ende met veel van sijnen principalen edelen ende capiteynen, leggende sijn ciege voer die stadt van Pavyen. Ende hem is ghevolgt oock met groote macht, hertoghe van Borbon, in den naem van den keyser Karolus als oudste capiteyn; ende naer veel scharmutschen ende fayten van orloghe onderlinghe, op Sinte Mattijs-dach a^{o} XXV des nachts voer den

1 Hier schynt het ingelaste stuk te eindigen

daghe, heeft Borbon met zijnen volcke die chiegie bevochten, ende daer hunne groote moort ghedaen ende die coninck van Vrankrijcke gevanghen ende oock den coninck van Navarre ende meer dan XL groote capiteynen; ende verloeren alle huer tinte ende paveloenen ende alle de juvelen ende schat ende artellerye, ende daer bleven, soe ghevanghen soe doet, meer dan xxiiii^{m} mannen ende van 't keyservolck en was niemant ghevanghen ende maer doot hondert ende vijftich personen; gheloeft moet God zijn!

Int jaer XV^{c} XXXI was groote beruerte te Bruessele op Sinte Machiels-dach soe dat alle dambachten achterbleven ende en wouwen met huren kersen niet gaen, om dat die rintmesters die policie van den biere opgeset hadden sonder consent vanden natien, want de kutte [1] hadde sij opgheset i ort iii mijten dat maer i ort plach te gelden.

Int selve jaer van XV^{c} XXXI den viii dach van oustmaent was groote beruerte of oploop te Bruxsel om corens wille, want coren zeer dier was, waer omme veel huyssen beroeft waren, ende het duerde twee daghen ende eene nacht, waer omme die scutters inde waepen waren, ende daer was ghemaekt een galge op te mert ende sommege waren ghehanghen ende somighe gherecht, ende die man om wyens [2] wille dat toequam, moeste maeken eenen man nae hem int Corenhuys ende die man hiet Jan Murre. Die welcke ierst bij quam, dur pijlijcke kinderen, die vochten ende wirpen, deen den ander bonetten, in thuijs van eenen correncooper, gheheten Jan Morre, die men sayde dat den dierentijt int coren maekte; soe zijn eenighe boeven hier bij ghevallen, die de vaten van den voerdoen [3] bert afstieten, ende ten eynde soe is den hoop

1 Keete.
2 Wiens.
3 Voordeur.

ghewassen, soo dat zij tgheel huys pilierden ende van daer een ander tot twee of drij coerenvercoepers, ende de gheheele stadt worde beroert, soe dat men die poorte moeste slueten, oft die gheheele stad hadde berooft ende bedorven gheworde van den buytenvolcke, daer wordden Roye halssen ghemaeckt tot twelffven toe, ende daer stont wel sesse weken lanck een galge op de mert ende daer wortter vier ofte vijve aengehanghen.

Int jaer XV^{c} XXXII quam Tantwerpen een vremde siecte die men hiet de swetende siecte, inde maent van september voer sinte Machiel-dach, ende van dier siecte storven wel duysent menschen, ende die lieden waren zeer ververt van die siekte, ende corts daernae, droecht men omme te Bruxsel theylich sacrament van miraculen ende niemant en sterf daer van dier siekte, ende het dede groote miraculen in dien tijde.

Int jaer van XV^{c} XXXIII brack men af de oude choer van de sacrament ende ginck maken eenen nieuwen choer metten ghelde van sheylich sacraments offerande, ende men wasser over meer dan vii jaer eer hij volmaekt was, ende hij coste als hij volmaekt was, xxii^{m} gulden, zonder datter noch aen te maeken bleef.

Int jaer anno XV^{c} XXXVIII smieten die van Gint [1] haren overdecken doot om dat hij der coneginne yet gegeven hadde sonder haerlieden consent, ende daerom quamer een groote muterye in stadt, soe dat mender gheen remede en wiste, ende die coneginne screef den keyser int Spaenien, ende als de keyser dat verhoorde soe quam hij hastelijck wt Spaenien, duer Vranckrijk ende was van veel steden besconcken ende

1 Gent.

alsoe saen als hij quam te Gent dede hij punieren die muytmakers ende maeckte daer een casteel binnen Gent op de plaerse daer sinte Bavs clootster plach te staen.

Int jaer ons Heeren XV^{c} XLII wasser groote noot in alle Brabant, want daer quam een capiteyn geheeten Merten van Rossem, die welcke vergaedert wel duesent peertvolck ende XVIII^{m} voetknechten, als uuten lande van Geldere, van Gulicke ende van Cleve, waer omme de conick van Vranckrijck hem menich duesent crone gesonden hadde om al dat volck te betaelen, ende aldus sijn gecoemen eerst in de Kempenen als vrinden, ende als sij al over dwater waren, doen lieten sij hem eerst kennen ende begoesten daer veel dorpen te verbranden, scattende, ende aldus sijn sij commen voer den Bossche, voer Antwerpen, ende sij sijn zeer beschaempt gheweest ende hebben het dorp van Waelem ende Dueffel afgebrant ende alsoe ghecoemen voer Lueven, maer die van Lueven scotender veel doot, soo datse van daer trocken naer Vranckrijck.

Int selve jaer trocken ons lieden int lant van Gulick ende int lant van Cleve ende wonnen veel castelen van de jonckers die met Merten van Rossem ghetrocken waeren.

Int jaer XV^{c} XLIII doen want onsen keyser Karolus tgheheel lant van Gelder, doer dat hij de stadt van Dueren ierst want, gheleghen int lant van Gulic. Die geldersche die maynden dat de keyser doot was, want hij langhe in Spaenien gheweest hadde, daer hij hem seer stille ghehouden hadde, alsoo dat men oever al mainde dat hij doot was, ende doen sayden die van Dueren: *Maeck goet vier, de caubelauwe es hier, set boeter int vier*, want sij geckten mede, ander niet hij en was doot, dat hem namaels wel suer op quam; want doen de stadt ghewonnen was, soe vermoerde men al datter in

de stadt was, spaerde alleenlijck die vrouwen ende kinderen. Alsoe doen hij 't lant van Gulic al ghewonnen hadde, soo quam de keyser int Gelderlant voer Remonde, die hem ter stont opgaf, ende soe voerts alle dander steeden; men sayde doen dat de keyser bij hem hadde 1x duesent voetknechten ende ix dusend perden.

Int jaer XLIIJ, in junio, was de keyser te Mets, in Loreynen, met zeer groote gheweldyghe macht van volcs, daer duck Dalve oever-cappiteyn af was, maer daer en woert niet bedreven ende het volck die storf van armoede, want men en lacher maer voer, men en bestoermt niet ins [1] de stadt; want de over-cappitaen niet hebben en woude, forgende [2] te veel volck int stormen van de stadt te laeten; men sayde doen datter bat dan XXX duesent mannen van onsen volck daer bleven van ermoede doot; hadden sij bestormt, daer en soude so veele niet ghebleven hebben, maer men woude segghen dat de capetain katelinke speelde met den coninck van Vrancrijck.

Int jaer XLVI den VII^{sten} in Oust es te Mechelen gheschiet een deerlijck jammer van de poyer in de Sant-poorten, alsoo dat deur tempeest van donder ende groote blixem daer in es gheslaeghe bij quaede fortuyne, dat de porte es gheborsten tot groote cracht, dat de stucken ende steenen, balcken ende stoffe sijn ghevloeghen over al die stadt, ende is dese selve poorte wt den grondt wech ghevloghen totten fondamente toe, dat de palighe wten water tsanderdaechs op boomen tot Neckerspoel zijn vonden hanghende; hier af is een groote ontalijcke scaede, moort ende lijden inde stadt

1 Eens.
2 Vreezende: van het Hoogduitsch: *furchtende*.

geschiedt, menich huys bedorven, sommeghe gans bedorven ende noch boven al menich mensche doot ghebleven ende gequets, soo dat men dit jammer ende ongeval sal ghedencken te Mechelen ende elders soe langhe als Mechelen wesen sal; elck meynde dat die gheheel werelt verginck. Daer quaem soo veel volcx wt Loeven ende Bruxsel, Liere ende Antwerpen ende van ander plaetsen om dit wonder te sien, oft proessijcie gheweest hadde, wel acht daeghe lanck.

In XV^{c} L den XVI^{ste} junio begoest men ons nieuwe scepvaert te graven [1].

1 Hier volgde een soort van tafel der stoffen in het *Dagboek* behandeld, ook door De Pottre geschreven. Daer de daerin aengehaelde punten met de bladzyden van de nu gedrukte kronyk in geene betrekking meer staen, hebben wy niet gemeend deze tafel hier te moeten opnemen; zy is bloot, in eene andere bewoording, de kortbondige herhaling van het geen in het *Dagboek* staet; dus levert zy geen belang op.

Dit es 't boeck daer ick inne scrijve int corte datter in mijnen tijt ghebort es, bij mij, Jan de Pottre, gemaeckt den XII^sten^ descembre, A^o^ XLIX. (1549.)

Item, ick Jan de Pottre was gheboeren int jaer XV^c^ XXV, op den XIIII^sten^ mey, op eenen sondach smorghens, recht voer drij uren.

[Is ghestorven den IX^en^ octobre XVI^c^ een, op s^te^ Denijsdach [1].]

Item, int jaer ons Heeren XV^c^ XLIX den XII^ste^ octobre, zoe was ick met Madaleynken Trijsens ghesekert oft onderghetrout, ende opt Sint Andries-dach doen trouden wij, ende dat quam op eenen saterdach; ende op eenen sondach doen hiellen wij ons fieste, op den iersten dach van den Avent.

Ende doen was ick out xxiiii jaer, ende zij was onttrent xxv jaeren out, ende zij es gheboeren den jaer doen men screef a^o^ XXIIII, op sinte Maria Madaleenen-dach.

Item, den XXI^sten^ september, a^o^ vijftich soe was gheboeren

1 Al wat tusschen parenthesis ghedrukt is werd door den zoon van Jan de Pottre geschreven, ook Jan geheten en later priester geworden.

Henneken, mijn zoone, op sinte Matteus-dach, tsavens, ontrent vi uren [die minheere Jan heet, want hij priester ghewoerden es.]

Item int selve jaer begoent men de nuve scepvaert te graven oft vaert van Brussel [den XVI^{sten} junio a^{o} XV^{c} vijftich.]

[1] Item, mijn moeder saligher ghedachten es ghestorven eer ick tot huewelijck quam ende sterft den XXIX^{sten} septembre op sinte Machiels-dach a^{o} XV^{c} XLVIII; Magriete Van Assche was heuren naem.

Item, mijn vaeder salygher ghedachten, es ghestorven den XXVI^{sten} junio a^{o} XV^{c} XLIX; ende mijn vaeder en leefde maer ix maenden nae ons moeder. [Mijn vaeder hiet Anthonius de Pottre ende was te Mechelen gheboeren.]

Item, corts nae mijn vaders doot, ontrent in julio a^{o} XLIX begost ick voer mij selve de comescapt te doen die ons vaeder ghedaen hadde, ende hebbe de comescapt ghedaen tot sint Jansmisse, a^{o} LVII; dat ick ghedaen hebbe was viii jaeren lanck.

Item, doen cort daer na int selve jaer XLIX, soe huede mijn suster Lijsken; ende sij huede ontrent vi daghen voer mij, voer den iersten dach van Avent.

Item, den lesten dach van descembre, a^{o} LI, op eenen jaersavent, op eenen donderdach smorgens, ten vii uren soe was gheboeren Jeronimus, mijn zoone.

Item, den iersten januario op een jaerdach, a^{o} LII, op eenen sondach tsavens ten xii uren oft daer bij doe was gheboren Pauwels, myn zoene.

De kinderen die doot sijn en scrijve ick hier niet.

Item, Maegriet mijn suster die gheprofessit was tot

1 Dit behort voer op dander blatzide te saen, dese vier (*volgende*) paertyen. Nota van J. DE POTTRE.

Zeeryco [1] int clooster es ghestorven int jaer XV^{c} LIII; doen was sij xxxix jaer out.

Item, int jaer XV^{c} LV soe dede onse coeninck Philips den lande van Brabant zijnen eet, ende de keyser sijn vader die gaeft hem al oever om dese lande te rijsere [2] den XXVI^{sten} octobre, a^{o} LV.

Item, op den selven tijt soe waest soe natte soemer gheweest int selve jaer als dat men gheen hout van den bossche crijghen en cost, ende de leveray bueken die gou ten minsten xiiii sch.; het berken xiii oft xiiii 1/2 sch., ende de bueken mussaert iii gulden thonderd, ende de slechten mussaert die gou ii 1/2 gulden ende 't kuesbaer [3] hout gou xviii s. de selaue (*sic*), ende het wyshout xviii sch., oft meer de wysse, want sij gaven van vracht meer dan vii sch. van de leveray, ende van de mussaert ontrent xxxvi sch. van vrachte, ende de coolen gouwen xii sch. de sack, ende de torven vi sch. de tonne.

Item, alle dinck was naevenant al dier, de boeter die gou doen ii sch. tpont ende de ayeren [4] het mijnsten iiii sch. xxv ende kooren gou xxii sch. oft daer ontrent ende de terwe xxxvi sch., mits de groote orlooghe die doe was tusschen die Franchoesen ende ons.

Item, int jaer XV^{c} LVI soe waest er noch dierder, want koeren ginck somtijde boeven de terwe ende gou voer koeren metten terwe xlii sch. het systere, ende de ayeren die gouden doen xii sch. het xxv, want de Spaennaers veel hinnen gheeten hadden, ende zeer vroes ende cou was.

Item, int jaer LVI soe was gheboeren Peeter, mijn zoone, den X^{sten} septembre, op eenen donderdach tsavens, nae v uren.

1 Jericho.
2 Regeren.
3 Kostbaer.
4 Eijeren.

Item, int jaer XV^{c} LVIJ inde mey, zoe waest de terwe ende kooren al soe dier; de taerwe gou wel vi gulden oft meer, het sijster, ende dat kooren oock vi gulden oft meer, ende somtijt de terwe beter coopt dan koorne, ende ik scrijve dit noch al op 't minsten.

Item, de peeghel van de bier oft cuete die was doen xlii ammen ende i ort; wittebroot was alsoe cleyn als een vier mijt broot, ende alle dinck naer advenant waert al dier; het vlees gou i sch. pont, i pont bruen broot gou i sch.

Item, in jaer LVIJ den XVIII septembre es ghestorven Philips, mijn bruer, doen hij out was ontrent xli jaer.

Item, op Sint Lauwerays-dach den X^{sten} in oust a^{o} LVIJ doen wasser eenen grooten slach bij Sinte Quyntens, daer de Franchoesen de catte hadden, want daer werter veele versleeghen: onttrent xvi duesent, ende veel groote mesters ghevangen van de princypaelten, als de Connestable ende zijn joenste zoone, ende de Maerrescael Sint Andrie et le Prince de Mantua, ende noch veel andere groote mesters. De graeve van Ecgemont die behaelde daer groote eere.

Item, op den XXVII^{sten} in oust a^{o} LVII doen wert de stad van Sinte Quintens met forze ghewonnen ende den Amerael van de zee die wort ghevanghen die daer capetain was, ende die was die de *treves* maeckte ende oock brackt, want hij mainde op den XIII^{tien} avent de stad van Douway met verrayderye inne te nemen.

Den XII^{sten} septembre a^{o} LVIII hebbe ick ghecocht mijn huys op de keesmert [1]

Item, int jaer LVIII, soe was gheboeren Anthonius, mijn zoone, op eenen maendach smorghens ten een uren, den v^{sten} december op Sinte Berbelen-dach.

1 Kaes-markt.

Item, int selve jaer a^{o} LVIII storven veel groote princhen ende prinssessen, als ons keyser ende zijn twe susteren: de coninghin van Vrancrick, ons keysers suster, ende de coninghe van Englant, de huysvrou van ons coninck Philips die hij ghetrout hadde, ende de coninck van Portegal, ende vrou Marie, ons goevernante: was oock kayser suster; al op eenen cleynen tijt, deen na dander ghestorven.

Item, den v^{sten} april a^{o} LIX es oppenbaer pays wt gheroepen metten Franchoesen, ende wij hebben alle onse steeden weder die wij verloeren hadden ende sij liens oock de huer, ende ons coninck die heeft ghetrout de dochter van den coninck van Vrancrijck.

Item, int selve jaer LIX, is ghestorven den coninck van Vranckrijc den X julio van een quetsuer in zijn hof [1], in een steecpel daer hij selve mede inne was, alsoe dat hij maer iii maenden en leefde naer den pays.

Item, den XI^{sten} in oust a^{o} LIX es ghestorven mester Jan Trijsens, mijn schonvaeder, tsavens ten X uren op Sinte Guerijck-dach.

Int selve jaer LIX in julio es ons coninck na Spaennen gerayst, ende de coninck bastaerde suster, de hertoginne van Permes, es ons goevernante van den lande ghemaeckt.

Item, int selve jaer a^{o} LIX den XIIII^{sten} novembre es ghehuet Ghijsbrecht mijn swaegher, aen de dochter van Claes Coels, woenende tot Halle.

Item, ick was caritaet-mester ghemaeckt in Sinte Claeskercke, den derden sondach nae Paesschen int jaer XV^{c} LVIII, ende mijn medegheselle die met mij aen quam was Lancelot Bouwens, den groofsmet, ende int twede jaer soe quam aen, die met ons diende, Lauwerays Appelman, cremer

1 Hoofd.

ende Daniel Van Wichelen beddemaeker; ende wij dienden twee jaeren in roete, ende ick ende Lancelot gaeven oever Joos Coensvlant, in Groenendael, ende Gherart de Vadder, cremer, in onse stede doen wij afghinghen.

Item, den VIII^sten julio a^o XV^c ende sestich, maeckte mijn washuys al nuyt [1] ende (heer Jan) Henneken, mijn zoone, die layde den iersten steen.

Item, den XII^sten julio a^o sestich int selve jaer, maeckte ick mijn stoeve ende cueken ende camer boeven ende (mester Pauwels) Pauwelken, mijn zoone, layde den iersten steen.

Ende de waeshuys ende stoeve ende kueken ende de ysere leeme aen deetcaemer coeste mij al tsamen vi^c xi gulden.

Int selve jaer a^o XV^c ende sestich te vastehaevent begoest men tot Antwerpen te fonderen ende te maken het nue stadthuys aldaer.

Int jaer a^o XV^c LXI den IIJ augusto soe was tot Antwerpen het lant suel [2] vande Retorieke dat zeer schoen om zien was, ende daer haelden die van Bruxsel het schoenste incoemen, ende het schoenste vieren ende noch twe andere prysen, want sij zeer costelijck wt ghestelt waeren, al int root satijn cramoes en in root taffa [3], al op zijn turcks, ende waeren tsamen wel iiij^c sterck ende lxx waeghen sonder noch vii Retrorijck huyskens die wtermaeten zeer costelijck waeren; ende men sayde doen, die wel costen rekenen, dat meer dan xxxvi dusent, ja wel xl dusent gulden ghecocht hadde al tsamen, maer die van den Bossche [4] die creghen 't lant suel.

Ende int selve jaer a^o LXI den XXII^sten in oust hadden de Koeren bloemen van Bruxsel den oppersten prijs van den haespel [5] ghewonnen tot Antwerpen.

1 Nieuw.
2 Landjuweel.
3 Taffetas
4 'sHertogen-Bosch.
5 Hage-spel.

Item den XII^sten octobre a^o XV^c LXI, doen quammen die ierste scheepen in onse nuwe vaert, te weeten die van Antwerpen ende die van Sierrixzee [1] ende Alkemaer ende Vilvoerde, zeer tryonfant; ende woerde wel bescoenken van deser stadt, ende die van Antwerpen hadden den prijs van scoenste incomme, wert L gulden, iij hamel ende XII gelten wijns; ende dandere na advenante; ende hier was groote blijscappe.

Item, den lesten dach novembre op sinte Andries-dach a^o XV^c LXII, was ghecront keyser van Roome don Fernandus, te Frankevort, ende zyn zoone Maxselmiliaen die was ghecront Rooms coeninck, als toecoemende keyser, op den selven dach.

Den XII^sten februario a^o XV^c LXII, op eenen vrydach snachts ten xi uren, verbrande het vrouwe cloester gheheeten Ouwerghem [2], ghestaen buyten Bruxsel bij Roececlooster met de kercke ende het principael van de clooster, ende het was ghedaen van quaede boeven die langhe te voeren belooft hadde 't selve te doen.

Den III^den octobre a^o XV^c LXIII, hebbe ick ghesien hier te Bruxsel eenen olyfant die ons coeninck ghesconken heeft Maxselmyliaen Rooms coeninck; ende hij trock hier doer nae Duslant.

Den XVI^sten novembre a^o XV^c LXIIII; zoe esser hier te Bruxsel een groote justicye ghedaen op de groote mert dat ick selve ghesien hebbe van eenen die Jan Pannant ghenaemt was, die was bayde zyn armen ende bayde beenen beneden de knye met eenen groote ijseren hantboom in stucken ghesmeten, tot dat de beenen in stucken ghebrocken waeren, doen liet men hem zoe een langhe poesse staen lieden [3], daer nae soe gaf men hem een slach op den hoofde met eenen ijseren

1 Zierikzee.
2 Auweghem.
3 Lyden.

haemer twe groote slaeghen op elcke zijde, als dat de hessenen op zyne kaken voerts op deerde [1] vielen, ende noch en was hij niet doot, soe gaf men hem noch twe slaeghen op de selve plaetse ende drye boeven op 't hooft, ende noch sach men hem langhe daer nae leven, alsoe dat men dijsghelijck noyt sulcke straffe justicye ghesien en heeft, ende dat de lieden flauwe woerden die 't saeghen; --sij hietent raebraeken.

De reeden waeromme was: dat Jan Pannant bij avent ginck daer een oude wrouwe, zijn moieken was, die een rijck huys bewaerde, ende hij hadde huer een samarken [2] ghemaeckt, want een oude cleercoeper was; die ginck hij huer aendoen ende van achter nam hij den selve haemer die hij op zijn hooft hadde, ende smeet huer van achter op huer hooft, als dat syer af sterft; ende oock een cleyn hondeken stack hij doot, ende voorts nam hij de sueweelen ende ringhen ende selverwerck ende gouden ketenen, datter was, wert omtrent ij duesent gulden. Ende de lieden (*van 't huys*) waeren bueten op huer hoeffe ghegaen spelen. Ende elders op een ander plaetse stal hij noch vi hondert gulden, daer nochtans de lieden thuys waeren, ten huysse van den controluer Boesoit, ende hadde oock willen het contoor van den nuwer vaert opbreken, maer het wort belet met henneken wt [3], die bij nachte gaet. Ende in de vasten was hij ten huysse van Geroenimus van Hamme het smorghen, ontrent nae acht uren, als al ter kercken was, op eenen sondach, ende ginck daer bellen. Hij was daer van kennisse der ouder maerte die was thuys bleven, ende hij bat huer om te drincken te hebben ende sij ginck in den kelder bier tappen, ende doen zij den trappe wt trock, soe nam hij den selven

1 De aerde.
2 Simare, soort van kleed.
3 *Janneken uit,* bynaem der nachtwaek.

haemer als boeven ende smeet de vrouwe daer mede twee slaeghen op 't hooft; ende voorts ghinck hij uten kelder ende ginck in Geroenimus contoor daer zijn gelt was, ende namper wel ontrent v duesent gulden wte, soe men doen sayde, want daer gelt was dat den coeninck touhoerde, ende vorts zijn gelt, ende daer veel vremde penninghe, weert ontrent XXV of XXX gulden stuck. Daer wt dat men ghewaer woerde, dat hij 't gedaen hadde, doen liep hij in Engelant; maer langhe daer nae woert hij van daer hier brocht, ende dien brochte, die hadde III^{c} gulden, want alsoe wt gheroepen was; maer doen den selven Pannant ghevanghen ghebrocht was en voent men geen gelt, want hij al met hoopen verspelde. Ende hij bekinde, haddet niet wt ghecoemen, doer de penninghe, dat hij noch in desijn [1] hadde noch twee rijcke persoenen alsoe te beroeven die zeer veel gelt hadden.

Item, ick Jan de Pottre ben int ambacht van de cremers ghecoemen int jaer a^{o} XV^{c} XLIX.

Int jaer a^{o} XV^{c} LXIIII, zoe waest xviii daeghen lanck zoe zeer groote cauwe ende groote vorst als dat de Scelle voer Antwerpen al touwe [2] was, ende men daer met craemen van alderley goet daer op vercochte ende het volck met groote menichte daer op ginck, ende voorts het broot vervroesse op de tafele ende wijn ende bier, ende de ketel mette waeter bleef aen de hant vervroessen ende de borren-putten begoesten al haest tou te vervriessen, ende oeck in de kelders begoest oock te vriesen; het begoest acht daeghen voer kesmijsse ende bat dan acht daeghen nae kesmijsse duerde dese groote couwe; ende men sayde als dat in vijftich jaeren noyt soe groote cauwe en was; ende te lijchtmesse waert oeck alsoe cout als te voeren was; de ooren ende vingheren

1 In dessyn (in zyn voornemen).
2 Toe.

van de menschen die vervroesen oock, dat mensche de vingher moeste oepensnyden, ende daer viel zeer veel sneu in dat jaer. Ende dese groote vorst duerde by de ix weken, als dat maer twe mael daer en tussen en doyde, ontrent viii daeghen telke rayse, maer de couwe hadde soe groot geweest als dat het ijs niet en doerdoyde, als datter gheen scepen en coesten gevaeren in ix weken. Ende daer waeren veel visschen in zee vervroesen ende op ander waeteren, alsoe men sayde, want hij wel dier was, in de vasten; ende daer waeren veel peerleeren ende pesseleers ende ander fruytboomen ende wijngaden vervroesen die alle verdroogden.

De XX^{sten} mey a^{o} XV^{c} LXV, zoe was hier te Bruxsel het lant-suel van de hantboeghe gulde de welcke lant-suel wonnen die van Bracheneyghem [1] int Wals-Brabant.

Den V^{sten} augusto a^{o} LXV, soe waert hier te Bruxsel het haegspel van de selve hantboeghe, ende die van Assche die wonnen den oppersten prijs.

Item, ontrent den mey a^{o} XV^{c} LXV, soe begon het graen soe op te gaen, als dat lanste dierder woert alle mertdaeghen, alsoe dat den regeleere graen goude ij gulden in novembre, ende ons coeren wel ontrent xlv sc. ende de terwe ontrent iii gulden ende de geeste xxviii sc. ende de haever xiiii sc. ende vorts alle dinghen nae addevenant; ende het was zeer quaede neringhe, ende men voent doen gheen fruyt oft zeer luttel, mits de groote couwe dier den winter voorleeden gheweest was, ende daer was oeveral groote armoede.

Item, den XVIII^{sten} novembre a^{o} LXV, soe troude de zoone van de hertoeghinne van Permes, die doen goevernante in dese lande was, aen een dochter wt Portengaelle, die mijn heere van Mansvelt gaen haelen was met zijn huysvrou,

1 Brakeneygen, in het fransch Braîne-l'Alleud.

ende noch andere heeren, ende dese bruloft was te Bruxsel, int thof, ende men staek er [1] doen hier op de groote mert den iiij^{den} december, op sinte Barbara-dach, daer nochtans zeer regende, ende de beroeper was mijn heere van Mansvelt ende zijn zoone, ende het tsavents zoe hadde de stadt een groote bancket van alle de heeren ende madammen, in de groote saele, hier voer aen de langhe trappen. Nochtans bleeft graen aleven dier, dat te deeren was.

Item, int jaer a^{o} XV^{c} LXVI, ontrent sint Jansmisse, doe begost men tot Antwerpen buten de porte te preken van desen nuwer secten, daer zeer groot volck ghinck hooren preken, als rycke coeplieden met huerlieden huysvrou; ende men sayde datter wel omtrent iiii oft v dusent alle sondaeghe ende heylichdaeghen wt ghinghen, ende de heeren van de stadt noch thof en dorsten niet beletten om de groote menichte wille, ende ten was alleen daer niet, maer alomme in Vlaenderen, te Ginck [2] ende elders ende oock in Hollant ende in Henegou daer preekte men oock al met groote menichte van volck, alsoe datter de neeringhe mede verghinck; want niemant en wiste hou dat verghaen soude. Alsoe dat 't volck niet en wiste wat doen, noch iet te doen maeken, daer en ginck niet omme, want men sorde [3] dat dese prekinghe op een pieleringhe [4] et coemen soude oft dat het thof met macht van volcke verbieden soude, alsoe dat de neringhe zeer daer mede verginck.

Ende den XX^{sten} in oust ontrent vii uren tsavent, zoe zijn de quadewillege tot Antwerpen ghegaen in alle kercken van de stadt, als in de cloosters ende tOnser Vrouwekerck ende elders ende hebben alle de santen ende taverelen ende ander dinghen al aen stucken ghesmeten, ende cruseficsen ende

1 Steek-spel.
2 Gent.
3 Vreesde.
4 Plunderinge.

orghelen, alsoe datter niet bleven en is gheheel, ende voorts daer ghelaeten sonder iet mede te draghen, dat wel te beclaeghen is van de overdaet die daer bedreven is.

Ende den XXIII^{sten} in oust, hebben ix oft x quaewilleghe arme raubouwen daertou ghehurt tot Mechelen te Minnebruer cloester ende noch tot ij ander clooster oock daer al aen stucken ghesmeten ende ghebroken, alsoe dat sij meest al ghevanghe zijn, ende diese ghehuert heeft, oock; ende t' Antwerpen oock, ende te Berghen-op-Soom, ende te Breda ende noch op ander plaessen zijn oock alle kercken verdorwen, ende al in stucken ghebroeken. Op den XXV^{sten} in oust, op eenen sondach, was de kercke van sinte Goedele al vaste tou ghesloeten, alsoe dat men niet oepen en dede, tot den anderen sondach den iersten septembre, op sint Gielis-dach; men en dede gheenen dienst niet, met datter om de quaede roepen dier allen neer quamen van de kercke, die van de boeven al gheschent waeren ende al datter inne was in stucken ghebroeken, als in Brabant, Antwerpen ende Berghen-op-Soom ende Breda, te Mechelen ende elders ende in Vlaenderen, te Ginckt, te Haerlebeke ende tot veel plaessen en de in Heeneghou, te Valenzijn ende Doernick ende elders. Ende doemen sinter Goele-kerck oependede, soe stelden men zeer groote waeke als van meer dan vijftich mannen, ende omtrent xii dobbel wake, dach ende nacht, ende in ander kercken als sinte Claes ende te Capelle ende sinte Guericx ende ander cloesters, daer deden men den dienst met groote sorghe ende vrese, cort deen achter dander.

Ende 't stadthuys die bleef ghesloeten staen van den XXIX^{sten} in oust tot den XVIII^{sten} september, omtrent iij weken dat men niet en dede, want die heeren anders te doen hadden om in de poerten te sitten ende in 't stadhuys beneden.

Mijn heere van Mansvelt die was hier te Bruxsel ons oeverste-capetain, ende de prinsche van Oeraennien die was

tot Antwerpen capetain, ende mijn heere van Hoegstraete tot Mechelen, ende de graeve van Egemont was in Vlaenderen, ende de hertoeghe van Aerscoet in Heeneghou, in den naem van mijn heere van Berghen daer (*hij*) doen bij den coenick in Spaennen was, om hem dit al te adverteren; ende den iersten oerspronck was als dat allen de eedelen van den landen die doen *Gues* hieten, wilden de Inquysietie ende 's keysers' pleckaet af hebben. Ende dat was van den vi^{te} apriel tot in XV^{sten} augusto er [1] sij daer al verseekert waeren vander hoefve [2]. Ende hadde men niet af gheroepen doot ende te niete, soe souden de eedelen van den landen met groote machte ghecoemen hebben, ende alle de landen bederven hebben. Ondertusschen van soe langhe te bayden van de antwoerde van den hoefve, soe esser alomme zeer groot quaet ghesciet ende alle de ghemainte zijn soe arg gheworden, als blijkt.

Op sinte Machieldach, droech men hem omme als patroen van der stadt, alsoe plach te gaen metter gulden ende ambachten, maer in alle hoeken waeren met hoopen al soudaeten van deser stadt ende van de waelen, om, ofter een oproer af ghecoemmen hadden, te verhueden.

Ende in dit jaer van LXVI, soe waer soe goeden tijt van alle goede graen ende oevervloedich, maer al dier, want de krijchsknechten oeveral liepen op de doerpen, Ende vorts weder soe goede saye tijt [3] als in XX jaeren ghewest hadde alsoe datter veel te meer lants besayt es dan sy mainden te sayen, daer boonen oft erten of ander graen ghestaen soude hebben.

In 't selve jaer LXVI, zoe wert de oude fonteyne op de mert hier te Bruxsel af ghebrocken ende verset aen 't Broot-huys

1 Voor *eer*.
2 Van het hof.
3 Voor *zaey-tijd*.

trappen, ghemaeckt al in blauwen steen ende sy es volmaekt gheweest, ende begost te loopen den VIII^sten novembre a^o LXVI.

Men heeft int selve jaer afghebroken het oude vleeshuys ende begost een nuwe op de selve plaesse te maeken hier te Bruxsel. Op sinte Anthonius dach den XVII^sten januario a^o LXVII soe stonden daer de vleshouwers voer dierste op 't neu Vleeshuys.

Int selve jaer, op de jaerdach, snachts ontrent 1 uren, soe was hier te Bruxsel eenen grooten brant in de huewelstraete [1] ende op de Vismert alsoe datter meer dan xxiii huyzen af verbrande, ende daer ierst ut coemen es was in de Huewelstrate, uten hoeck nae de Vismert-wert ende daer in 't selve huys bleven in den brant ij maisens ende ij kinderen.

In beginsel van septembre a^o XV^c LXVI tot in junio, al tsamen omtrent ix maenden, soe heeft men hier van den borghers op ghenoemen een duesent aerme lueden die niet veele te doen en hadden oft luttel neeringhe, om sout [2] te winnen, om dat sij gheen quaet doen en soude, ende ofter eenich beroerte quame, om ter stont in de wer te zijne. Ende mijn heere van Liekercke hadde een vendele knechte, ende mijn heere Serclaes ook een vendele, ende waeren bayde als opper-capetaynen, ende daer waeren noch v hondert waelen die men sayde dat thof betaelde, ende die ghinghen tsamen alle aevent ende tot sanderdaechs aevent eenen nacht ende dach met keeren, meer dan iii^c telcken wacht aen alle de poerte. Ons knechten metten waelen tsamen waekten ende tsavents aen de vesten ende in sommeghe straeten, ende inden dach in de poorten. Om onse knechten te betaelen, soe belaeste men op een gelte wijns 1sc., duerende een tijt van iii jaeren bij de drye leden van de stadt ghe-

1 Heuvelstraet (?).
2 Voor *solde*.

consenteert soude dat de cloesters hier omtrent ende de gestelijck daer tou gaeven.

Int selve jaer heeft het Hof willen knechten hebben in de stadt van Valenzijn, maer die van der stadt en wilden gheen knechten hebben, alsoe datter thof met cracht heeft willen doen hebben, ende sijliens bebbent met cracht teghen ghehouden, alsoe datter thof eenen grooten hoop volck van knechten ende rueteren te peerde voer de stadt ghesonden heeft, om met crachte in te gaen oft daer ontrent groote scaede te doen, ende en hebben niet willen eenighe victualie laeten int stadt coemen, ende die van de stadt zijn dicwils wt ghecoemen ende hebben dicwils teghen dander ghescermussert, ende dat heeft wel ontrent ij maenden alsoe gheduert. Ten lesten begherden die van Valenzijn metten hoefve te oevercoemen mits de groote scaede die sij daeghelijks leeden, alsoe is mijnheer van Egmont ende de hertoeghe van Aerschoet ende noch ander daer bij gheweest, om te maynen te oevercoemen, maer het was al te vergheefs; alsoe heeft men de stadt met groote sterckte beschoeten den XXI^{sten} merte, alsoe zeer als dat sinte Claes-torren al af gheschoeten es, daer die vander stadt maynden groote quaet inde leegher te doen, ende voorts noch twe ander porten daer die vander stadt wt ghinghen, oock zeer ghescheent, alsoe dat die van de stadt zeer benaut waeren ende begoesten ontvriet te zijn. Den XXIII^{sten} merte a^{o} XV^{c} LXVI, op den Palmsondach het sachternoen ten iii uren, gaeven sij hem op in de ghenaede van den coninck van Spaennen, doen sij niet voerder en costen. Hadden sij dat te voeren willen doen, soe en souden sij soo groote scaede niet gheleeden hebben, maer waeren van sin teghen te houden totter lesten toe, ende totter doot touwe [1]; want sij veel nuwe bussen ghe-

1 Voor *toe*.

maeckt hadden van huerlien cloecken [1], als dat op elcken toeren van de kerck maer een cloecke bleven en waerren, ende alle bussen afghegooten. Dat comt er af van de nuwe predicanten te laeten preken van de nuwe ende quade secte, ende die sijn alle ghevanghen tot omtrent v. Ick duecht dat sij aen de corde van de galge verberren sullen!

Op den XIIII^sten julio, a^o XV^c LXVII, soe waest alsulken grooten stroom [2] van wijnde als datter veel boomen om vaede [3] ende oock zeer groote scaede inde fruechten dede ende groote scaede int koeren, alsoe datter zeer veele wt waede dat hooghe stont ende lanck was, ende (*den*) grooten strom duerde omtrent ij daeghen ende nachten.

Den XXII^sten in oust soe quam hier te Bruxsel Duc d'Alve met omtrent x vaenken knechten, al Spannaerts, die hier de boergher grooten oeverlast deden daer sij loegeerden, want sij qualijck te vreden te stellen waeren. Nochtans soe gaf de stadt van Bruxsel elck saudaet een croene om dat sij de borgher niet soe lastich vallen en souden ende vrij van bijn [4] afrijze, ende bueten op de dorpen daer laeghen veel peerde-cavaliers, spaennaerts, die de aermen man zeer grooten oeverlaest deden dat niet om scrijven en waer, ende als sij wt dat dorpt in dander ghinghen, soe staelen sij den aermen boer huerlierder huesraet ende huerlien peerden ende den boer die moeste selve het ghestoelen goet vueren, daer huerlien beliefde, oft anders soe draeyden [5] sij te doeden oft te slaen. Ende hij (*Duc d'Alve*) quam om hier gourvernuer te zyne van dese Nederlande.

Den IX^sten septembre zoe dede hij vanghen mijnheere den graeve van Egmont ende zijnen hoefmeester, mijnheere

1 Klokken.
2 Storm.
3 Omwaeyden.
4 Binnen.
5 Bedreigden.

Berckerseel, ende mijnheere van Hoorne, ende veel meer ander heeren als mijnheere Strale, die boergmester plach tot Antwerpen te zijne ende den heer Dandelo ende noch ander heeren, ende alle die gheteekent hadden ende noch niet ghevanghen en waeren die ghinghen al loepen, als Joncker Jan de Mol, ende mijn heere vander Meeren ende mijn heere van Caerloe [1], ende noch meer ander heeren. Ende de prinse van Oranghe die was int Dueslant met zijn huysvrou in tijds wech ghemaeckt bij de vrinden van sijn huysvrou.

Den XXII^{sten} septembre soe woert mijnheere van Egmont ende mijnheere van Hoorne ghevoert nae de stadt van Gent op 't casteel ghevanghen.

Den XX^{sten} octobre a^{o} LXVII, soe begoest men tot Antwerpen te maeken een groot casteel buyten de Cronenborchporte ende men seet dat sal worden ghenaempt Sietadelle, al op de cost van de ghemainte, want daer grote exsactie op alle dinghen ghestelt was, als op wijn ende bier ende op vlees ende op pollerye: als op eenen cappuen 3 sc. ende een paer pettrijsen 1 sc., ende alle dinghen nae advenant, ende op de huysen oock grooten lastinghe, als van een huys dat hondert gulden s'jaers gelt, vi gulden sjaers erffelijck den penninck xvi. Ende alle waest belaest, om dat se soe de sot ghemaekt hadde met doude kercken binnen te breken ende nuwe kercken te maeken.

Item, den XXX^{sten} decembre a^{o}LXVII, soe vertrock die ons goevernante plach te sijne wt Bruxsel om nae Etalye te raysen, want Duc d'Alve die es hier gouvernuer van de lande gemaekt, van ons coennick weghen, alsoe hij sayde.

Item, omtrent halfvasten, den XXVIII^{sten} merte a^{o} LXVII voer

1 Vander Noot, heere van Carloo.

Paesschen, begoest men in alle steden groote justicie te doen van dese kerckebrekers oft die gelt tot huerlieder nuwer kercke ghegeven hadde, oft eenighe dinst daer ghehad hadde als kerckmester oft caritaetmester oft andersins, die moesten alle sterven, sij ghehanghen oft omhalst.

Den II^{den} april storven hier buyten Bruxsel x mannen wt Vlaenderen, die hier huer mainden te coemen verantwoerden, ende storven buyten de Vlaemsche Poerte, v ghehanghen ende v onthalst als kerckbrekers ende die dinst in huerlien nu [1] kercke ghehadt hadde, daer af iii van Gent waren.

Item, den II^{den} april woerter iii van onsen borgher ghevanghen van Spelle, den provost, die hier meest de predicatie ghesoecht hadde te hebben, als Loewijs de Munter ende Anthone van Englen ende Jan In-den-Hoeren op de Mert, maer Loewijs die quam naemaels weder wte, doen hij langhe ghevanghen ghewest hadde, maer men sayde dat hij moeste voer iii duesent gulden borghe stellen.

Item, den VI^{den} april a^{o} LXVII voer Paesschen woerter weder vii gherecht metten swerde te Coekelberghe bueten de vlamsche porte, ende waeren alle vlaminghe die hier op huer verantwort quamen.

Item, den XXIIII^{sten} april a^{o} LXVIII woerter weder vii gherecht metten swerde van de provost op de selve plaessche ende noch veel meer die te lanck waer te scryven.

Den XXI^{sten} mey soe wort de Graeve van den Berghe verslaeghen in Vrieslant met veele Spaennaert ende ander volck bij de Spaennaert scult [2], want sij te haestich waeren aen 't slaen.

Den iersten junio woerden xviij eedel mans als de twe

1 Nieuwe.
2 Schuld.

kinderen van Batenboerch ende noch ander op de peerdenmert te Bruxsel onthalst.

Den iersten junio a^{o} XV^{c} LXVIII [1] zijn ghexsecuteert metten swerde op de Peirdemert tot Bruxsel de eedelmans die hier ghescreven zijn:

Ghisbrecht de Batenburch,	beyde ghebruers.
Theodores de Batenburch,	" "
Pierre Dandeloth.	
Le S^{gr} de Cock.	
Phles de Wingele.	
Jehan de Boistrerling.	
Phles Trist de Gand.	Sonder bichtvader.
Bertelmeus de Lavail.	Dese zijn met groote berou
Artus de Batson.	ende biechte ghestorven.
Herman Gallu	" "
Prima Frison.	" "
Remy Peltie.	" "
Constantin Brinseel.	" "
Pier de Waterbates.	" "
Ende Phls de Waterbates.	Sonder biechte.
Loys Carlier.	" "
Jehan Rinalt.	" "
Calpendam.	" "

Den II^{den} junio a^{o} XV^{c} LXVIII.

Le B^{n} de Willers.	Dese sijn met groot
Le S^{gr} de Deu	berou ooc ghestorven
Quintin Bennoit	ende met bichte.

1 Van hier te beginnen tot het woord *Quintin Bennoit*, is de tekst op een bygevoegd blad geschreven geweest.

Den II^{den} junio werden drij eedelmans onthalst, als de heere van Vielers ende ander op de selve plaessche.

Item, op den IIII^{den} junio a^{o} LXVIII het smorghen op eenen vrijdach ten viij uren soe woerde 't stadthuys inne ghenomen ende het Broothuys oock vande Spaennaert dien de sluetels naemen; want sielien selver daer huerlien wacht houden woude, om de groote justicie die men doen soude het Saterdaegs op de Sinsen-avent den VI^{den} junio op de groote mert te Bruxsel, van de grave van Egmont ende de grave van Hoorne, die woerden van Gent op eenen waeghen ghebracht, het vridaechs achternoens op Broothuys, ende woerden daer bewaert met groote wachte, ende het saterdach smerghens vroech, soe woerter een groote schavot ghemaeckt op de grootte mert, bedeckt met suerte laeken ende twe suerte cussens daer op, ende ten xi uren quam de grave van Egmont ende wort aldaer omhalst, ende corts daer nae mijnheere van Horne oock, ende op elcke sijde stont op de cant van de schavot eenen langhe staeck, ende daer op een ijser pinne ende daer setten men de hoefden op duerende omtrent iiij uren lanck, vorts worden sij in baeren ghedaen ende mijnheere van Egmont wort te sint Cleeren tot Obbruxsel ghedraghen ende daer ghebalsemt ende vorts souden men op sijn heerlicheyt vueren tot Sotteghem in Vlaenderen, ende de grave van Hoorne wort te Preekhere gheset in Ravestain choer, aldaer oock ghebalsemt ende vort te Wert ghevoert. Daer waeren menich mensche die doen weenden die de justicie saeghen ende oock diese niet en saeghen, als van onsen volck ende oock de meste menichte van Span-naert, want doemen de justycie dede doen waeren daer present xx vaendele knechten al Spannaert, x vaendele van Gent, diese brochten ende van hier x vaendelen. Die heere die wille de zielen ontfermen. Amen.

Item, den XXVI^{sten} junio a^{o} LXVIII vertrock den Duc d'Alve wt Bruxsel tot Mechelen ende soe vort nae Antwerpen ende soe nae den Bossche om soe nae Vrieslant te trecken, want daer laeghen veel volck voer de stadt van Groeninghe van de gues [1], te weten de grave Loedewijck, den bruer van de prinsche van Oranie om de stadt inne te nemen, maer daer binnen quam de graeve van Meghem met veel volck, alsoe dat sij dicwils met melcanderen sloeghen ende scermueste, ende ten lesten junio vertrocken ons x vaenkens Spaennaerts wt Bruxsel op eenen goensdach, daer groote blijscap omme was dat wyer af verloest waeren, ende trocken al nae Vrieslant, ende ten lesten moeste graeve Loedewijck vertrecken, want daer woerter ontrent vii duesent verslaeghen, want doen ons wolck aen quaemen om te slaen, doen wilde de Duetschen van den graeven gelt hebben ende setten huerlien spiesyen [2] al omme hoeghe ende riepen al *sout, sout, sout* [3]. Ondertusschen quam Duc d'Alve volck aen ende sloeghen al doot als honden, ende daer creghen sij huerlien sout; alsoe woert dyen hoop gheschayden.

Ontrent den XX^{sten} in oust LXVIII, soe quammer den roep als datter begoest een vergaedering van volck ontrent Cuelen ende begost te segghen dat de prinche van Orannien was die daer groote vergaederinghe maeckte, alsoe dat men ten lesten sayde dat hij wel x oft xii duesent rueteren te perde hadde, ende ontrent 1x vaendelen knechten. Ontent beghinsel van octobre quamen sij aen de Maese ontrent Lueck. Duc d'Alve op dese zijde van de Maese oock met groot volck van waepenen, want hij oock al op nam al dat hij heeft connen ghecrijghen van Spannaerts ende Dutschen ende Waelen, ende sommeghe leen-heeren die moesten oock al

1 Van de Geuzen.
2 Pyken.
3 Solde.

oppe. Den VIII[sten] octobre sayde men als dat de prinche van Orannien oever de Maese ghecoemen was met zijn volck; al te Maseayke was hij oever ghecoemen, Ontrent den XXII[sten] octobre quam de prinse van Orannien tot Hoevaerden [1], een dorp twe cleyn mijlen van Luewen, ende alle de clercken trocken mest wt Luewen ende mijn zoone Pauwels oock die er nauwe een maent ghewont [2] en hadde, ende alle dander die daer bleven die moesten al op de vesten vander stadt wercken, ende alle de heeren oock metten clercken ende oock alle biddende orden ende bagheynen oock.

Ende onsen duck quam doen zijnen leegher slaen ontrent Perck, ende hij lach daer int cloester, bij Luewen; ende als hij daer alsoe ontrent acht daeghen gheleghen hadde, soe vertrock den prinche van Orannien den XXIX[sten] octobre weder achterverts, ontrent Tongher, omdat hij victalyen ghebreck hadde, ende den Duck braek oock zijnen leegher op ende hem nae tot ontrent Sint-Truen, ende corts binnen xiiii daeghen quam de prinsche weder de cassaye op als nae Binst [3] ende alsoe nae Camersijs, ende de Duck die volgde hem vast nae, ende te Camersijs lach de prinse een wijl tijds ende doen trock hij in Vrancrijck tot omtrent sinte Quintens al omme, ende daer lach hij oock een groote wijle tijds ende onsen Duck lach te Camersijs, ende in beghinsel van decembre brack de leegher op van onsen Duck sonder ander sonderlinghe bedreven te hebben, dat scryvens vert [4] is. De prinche begheerde dicwils slach, maer onsen Duck niet, ende doen den Duck hier te Bruxsel quam voer kesmisse, doen lach zijn peertvolck ende voetvolck al ontrent Bruxsel, in de dorpen, ende deden de pachters zeer groote scaede, want sij al naemen dat sij cryghen coesten, alsoe

1 Hougarde.
2 Gewoond.
3 Binche.
4 Weerd.

dat de ayeren zeer dier waeren, ende de haemels staeken sij oock de ceel [1] af, ende de verckens naemen sij wt de cuept [2]. Ende en wouden anders niet dan wijn drincken. De pachters die moesten alle daegh commen in stadt om wittebroet ende om vlees ende om oylieven ende cappers ende wijn, alsoe dat sij som waeren op vi gulden ende som op v gulden ende iiij gulden dach, ende wat sij clachden, men en horde niet; also saen alser deen partye wt waeren, soe quammer dander partye wederomme inne; ende dat duerde een langhe tijt, ontrent een maent lanck, alsoe datter veel pachters omme bedorven waeren ende lieten huer pachthof staen. Ende in dese winter waert alsoe coude winter als int jaer van LXIIIJ geweest hadde, die wel twe maenden lanck duerde, dat zeer cout was ende de scepen niet vaeren en costen; het ijs was i voet dicke. Daer woerde veel cruyt bedorven, als roemaryen ende senoefelen [3] ende alle ander cruyt; ende in Februario soe vielde veel snues [4].

Item, te dertien-misse, a^{o} XV^{c} LXVIII begoest men hier te Bruxsel de brugghe te maeken op de vaert om op den saeterdach oever te coemen nae Zeerycoe [5].

Item, den XVIIIJ^{sten} mey a^{o} XV^{c} LXIX, op eenen saterdach, het smorghens voer den dryen, soe waert groote eertbevinghe, als dat ick scudde op mijn bedde daer ick op lach ende alle ander menschen oock, soe ick verstaen hebbe.

Item, den XXII^{sten} septembre a^{o} XV^{c} LXIX, op eenen donderdach, woerde hier te Bruxsel wt gheroepen den hondersten penninck, die van de Natie niet gheconsenteert en es ghe-weest, nochtans becans een jaer al nu alsdan daer op ver-

1 Keel.
2 Kuip.
3 Gerofelen.
4 Sneeuw.
5 Jericho, een klooster te Brussel in de nabyheid der graenmerkt.

gheert [1] waeren, noch oock in gheen ander steden en is gheconsenteert gheweest, dan daer hij 't nempt op zijn cracht.

Item, den VII^{sten} mey a^{o} XV^{c} LXX, soe waer hier te Bruxsel ommeganck die soe droefelijk was, als men in xxx jaeren oft meer ghesien moechte hebben, want de gulden maer in huer tabbaert al sleekens (sic) ginghen ende daer en waeren maer someghe hueskens die omme ghinghen; ende men deet soe, omme den benauden tijt ende omme datter quaede neringhe was, ende dat Duc d'Alve doen tAntwerpen was, om oock gheen rammoer te maeken onder de Spannaers ende ons volck. Noch men scoet dit jaer oock gheenen voeghel van de v gulden oft scutters.

Item, den V^{sten} in oust a^{o} XV^{c} LXX, doen ghinghen wy wt onsen huysse van op de keesmert ende ghinghen loeseeren by sinter Goelen ten huysse van mijn heere meester Merten Cools, canonick aldaer, ende dat was om dat wy eenen sersaint [2] hadden te loeseren die Dom Loepus (*heette*), een spaensche capetain, die naemaels in ons huys *alferius* woert, dat es vaendragher, ende hij ende zijn volck die deden ons soe groote moeleste aen, als van alle dinghen te leveren als van lijnwaert, te weten, alle weken iiij amme-laeken, ij voer hem ende ij voer de knechten, ij hantrye, ende xii servetten, dicwels wel xviij, als hij maeltijt hadde, ende scoetel-cleeren ende potten ende pannen ende ander dinghen, ende al om niet, ende daer woert somtijts al af verloeren, ende oock elders vercocht van de knechten, ende noch moesten wij zeer spae de slaepen gaen, als van xi uren xii uren ende dicwels noch spaeder, alsoe dat wij alle daeghe in groote benautheyt

1 Vergaderd.
2 Serjant.

waeren. Sij quamen erst tot onsen huyse op sint Andriesdach, alsoe dat wyer viij maenden mede ghequelt waeren, ende wij en costen niet langher verdraeghen. Doen wij saeghen dat noch langhe dueren soude, doen trocken wij wt, ende ick moeste hem oock leenen, ende ick leende vi daelers te xxxij sch. 't stuck, ende iiij realen, maer ick mach wel met eenen suerte [1] cool in scouwe scryven, ende ick soude meer moeten leenen hebben, hadde ick langher ghebleven, ende ick was onder half jaer wt mynen huysse met alle ons huysghesin, ende huysraet; want wij weder quamen in ons huys den VIII^{sten} februario a^{o} LXXI, alsoe dat ick Mijnheere (*Cools*) tousciete, voer dat wij daer soe langhe gheweest hadden, 1x g. voer xviii maenden ende hem oock betaelt.

Item, int jaer LXX inde soemer, es ghecoemen hier int lant, de dochter van den keyser Maxsemilaen die omtrent xvii jaeren out was, om nae Spaennen te trecken, ende onsen coeninck Philips die nam se tot zijn huysvrou, ende int septembre trock sij nae Spaennen, ende was in viii daeghen daer, want zij zeer goede wint hadde.

Item, int jaer LXX in lesten van octobre zoe was wel iij daeghen soe groote storm van winde als dat men doen sayde als datter veel dorpen in Vrieslant verdroncken waeren ende zeer veel volcs, jae wel ontrent vi duesent menschen, als in Vrieslant ende Zeelant ende Hollant ende elders; ende tot Antwerpen hadden de cooplieden oock groote scaede, want het waeter was soe groote als datter ij groote scepen op de caye quamen staen; ende alle de kelders die worden al vol waeter, daer huerlieden sueker, boeter ende kaese ende zeepe ende ander dinghen dyer noch inne waeren, ende veel dyken

1 Zwarte; nu zegt men: *aen den balk schryven*.

die bracken al doer, ende men sayde dat tAntwerpen wel hondert duesent gulden scaede ghesciet was; dinckt wat nu in Hollant ende Zeelant ende in Vrieslant scaede ghesciet es, ende het sout dat sloeg tertont oppe om datter veel soutketels verdroncken waeren, ende een stryvat sout goude hier te Bruxsel ij gulden, maer corts daer nae sloech wat af ende alsoe voerts.

Item, int jaer zeventich den XIJ^{sten} januario (stile van Camerijck) soe woerde alle coemenscapt belast ende alle eetwerck [1], te weten: op een mudde terwe ghemaelen ix sc. ende iij Rinsgulden op een amme Rinswijn, ende iiij g. xii sc. op alle spaensche wijnen, als wijn de Maderen ende Roemenye ende Bastaert ende alle dier ghelijck, alsoe dat de Rijnswijn doen den tappe gauwe xi sc. ende alle spaensche wijn xij sc. ende xiiij sch. ende voerts op alle ander dinghen als van zyden laeken den XV^{ten} penninck, ende alle ander dinghen als saye ende camelot ende half osset ende ander dinghen éen sc. op delle, ende alle laeken oock den XV^{ten} penninck boeve te xxx sc., onder de xxx sc. en gaf niet, oock op vlees van een os xx sc., ende op een lam iij sc., vorts op alle dinghen nae advenant met alsoe vele als van een capuen die boeven de vi sc. i sc., ende van een swaen ij sc., van alle pertrijsien i sc., ende niet alsoe vele als van een braetverken ij sc., nochtans en waert dit oock niet gheconsenteert vande Natie, hier noch elders dan bij de abten die dit selve op ghestelt hebben, ende op een amme biers wasser oock ij sc. opghestelt.

Int jaer LXX in de winter soe vielder soe groete swaeren sneu als datter in xxx jaeren soe veele sneu niet ghevallen

1 Eetwaren.

en heeft, als dat jaer dede; ten was nauwe een dach oft nacht, ten sneude ende oock groote vorst als dat oock wel ij maende zeer vroes, ende doen doede soe waert soe groete waeter als dat oock groote scaede dede in ons nuwe vaert ende elders, ende de maent van meert was soe goet ende schoen ende redelijck werm ende droeghe, dat gheen sneu en viel ende den april oock dierghelijck schoen ende droeghe, ende de boemen soe schoen ghebloet als van steen-fruyt ende peeren-fruyt als ick ghesien hebbe, ende men wont dat jaer vele fruyt als van appelen ende peeren ende perssen als men in menighen tijt ghevonden en hadde.

Int jaer XV^{c} LXXI, den XXV^{sten} mey, soe waert weder omme hier te Bruxsel soe droeve ommeganck als het jaer voerleden was; de Gulden die ginghen in huer tabbaerts, ende men liet al om den benauden tijd wille. Den duck Dalve die was op stadt-huys ghenoet, maer hij en wilde niet coemen eten, dan slecht een prossessye te sien, ende men en scoet doen oock gheenen voeghel.

Ende inden appriel woert alle selver gelt verboeden die in coenicks lant niet ghesleghen en was, op groote peene, als ten lesten uten landen gheband te zijn.

Den III^{den} junio a^{o} LXXI op den sinxendach het achternoen nae de vesperen, soe dê men in sinter Goedelen kercke, boeven op docsael, vi kinderen kersten: de ouste was xi jaeren out, de ander na advenant jongher; de ouders waeren van de her-doepers, ende die waeren ghevanghen van den offysciael van den hoefve van Cameryck; de heeren van de Capittel die hiefven een dochter, die hiet Goelken, ende de heeren van de stadt een knechtke die heet Machielken, ende voerts ander heeren ende joeffers die hiefven dander, ende douders, te weten vader ende moeder, die worden op de mert verbert.

In decembre a^{o} XV^{c} LXXI soe wilde men hebben met forse

den X^{sten} penninck van alle dinghen dat men vercopt oft drinckt oft eet, sommeghe segghen dat de Staeten gheconsenteert hebben, te weten de abten ende de bischoppen ende de heeren, maer dander niet, als naemaels wt coemen es; ja, van allen dinghen dat men vercopt, weer men aen verliest oft aen wint, ende de lieden waeren al ontboeden om hueren eet te doen oft huerlien huysen te slueten, maer sij en waren niet ras om op 't stadthuys te gaen den eet te doen, alsoe dat de vleeschouwers ende oock de poelliers in ix daeghen op vleeschuys niet en stonden, noch vlees en vercochten, noch de polliers oock niet, alsoe dat men al moesten visch eeten, ende daer quam doen zeer vele visch ende goede coop; de lieden moesten *adventen* [1] weer sij wilden oft niet, ende daer nae woert weder toeghelaeten dat sij wederomme vercoepen souden op den ouden voet, ende de brouwers oock ontboeden om te brouwen op den X^{sten} penninck, ende sij en wilden oock niet brouwen dan op den ouden voet, ende waeren viii daeghen datter niemant en broude, ende men begoester al sonder bier te sijn, alsoe dat ons heeren van de stadt wederomme toe lieten te brouwen als voer, om segghen ende ghecrijs van den volck. Ende doen soe houde [2] de lieden alsoe sterck als datter doen op een sondach wel xii paer te sinter Goelen ghetrout sijn, alsoe de prochyaen my selve ghesayt heeft.

Den XXI^{sten} decembre a^{o} XV^{c} LXXI op sinte Toemaes dach quam de tydinghe als dat de coeneginne van Spaennen in Spannen gheleghen es van een zoone op sent Berbelen-dach, het smorghen ontrent ii ueren die ghenaempt es Ferdinandus.

Den XII^{sten} januario a^{o} XV^{c} LXXII waert hier te Bruxsel weder gheboeden ende bevoelen de brouwers als dat sij op den

1 Vasten.
2 Huwden.

X^sten penninck brouwen souden, maer de brouwers en wilden niet daer op brouwen, ende de heeren van de stadt die be-vaelent huerlien op de peene van hondert gulden, maer noch en wilden sij niet brouwen. Ende voerts woert huerlien bevoelen op lijf ende goet als dat sijlien terstont souden brouwen, maer noch en wilden sijlien niet brouwen; alsoe als de heeren vande stadt niet voerder en coesten, alsoe dede de stadt selve brouwen, in vele brouwers huysen van de bruers, mout ende hout op de stadt coesten maer ten was maer al kute [1], ende die was soe cranck, alsoe dat de lieden doen sayde becans oft water waer, ende tot kleyne profijt. Ende het dobbel bier moesten men al buten de stadt haelen, als te Coekelberghe ende tot Vilvoerden ende elders, ende ick deet onse bier haelen tot Etterbeeke ende tot Oppoelle oft te Stockele onder wegen Vueren [2]. Ende hier te Bruxsel was alsulcke dierte van bier als niet moeghelyk en was te gheloeven, alsoock het broot gheweest heeft in duesent jaeren, ende buiten daer men haelde, vercochten sij oock soe dier als sij wilden, ende lanck te crancker, alsoe datter veel lieden moesten water drincken, al deden sij grooten arbayt, ende de brouwers die haelden oock huerlien bier al bueten voerts. Coerts daer na woerden de brouwers ghebannen wter stadt met wijf ende kinderen, maer de brouwers die wilden int rechte ghehort zijn in de vierscaere; maer dat en doersten die heeren niet doen om der ghemainte wille die doen zeer met de brouwers waeren, maer die brouwers die gaeven een remonstranse oever aen de heeren van de stadt dat wel iij avocaeten ghemaeckt hadden, alsoe men sayde dat wel een ure lesen aen hadden, ende daer inne woerter verhaelt

1 Kuite.
2 Tervueren.

van de Blyde-incompst van den coeninck ende van dat wij den coeninck alsoe ghetrouwe gheweest waeren in diversche oerloeghe ende nu oock in de tijde van de Gues, dat sij moeste op huerlien coest nacht ende dachwaeken, ende voerts de groote lasten die sij altoos ghedraeghen hadden, als van assijse ende van de nu schipvaert ende van de impoeste, alsoe datter daer velen om bijstier waeren. Ende ten lesten als de heeren van de stadt ende ander heeren niet voerder en coesten, alsoe lieten sij tou als dat men weeder omme brouwen soude op den ouden voet, af ghesleghen dimpost tot paesschen tou, als een maent gheduert hadde; want men begoest eerst te brouwen den XIII^{sten} februario a^{o} LXXII; ende daer het draef dat men de coeen oft besten gheeft ghecocht x oft xi sc. de mande, dat hadde men om i blancke oft i sc. doen men oever al broude, ende daer het volcke zeer benaut gheweest was om bier te hebben. Ende van sorghe van een comosye oft oploept, die waeren doen zeer verblijt ende men sayde dat de peeghel van de cuete ghecort was iiij aemen ende van dobbel bier een amme, want sij alsoe vele impost gaeven van de cuete als van dobbel bier, ende die woert doen af gheset op hoepe van te hebben den X^{den} penninck. Ende het graen was in dat jaer oock zeer dier, alsoe dat het kooren goude xxvi sc. het sijster, duergaens, wat mijn [1] oft meer ende de terwe ontrent xxxii sc. 't sijster, ende alle graen nae advenant; nochtans en gaf men van kooren noch van de terwe den X^{ten} penninck van dat jaer niet, maer van alle ander graen als van gersten ende haever ende ander graen oft eerten ende boenen, dat soude moeten al geven, als de granders cochten om aen te winnen, maer als de borghers oft pachters vercochten, daer en gaf men niet af.

1 Min.

Item den VII^{sten} jannuario a^{o} XV^{c} LXXII, doen begoest men de mesten deel van de winckels te slueten als cremers ende laeken-vercoepers ende vette-varies, alle die de wete hadde, als dat sij den X^{ste} peninck betaelen soude oft niet dat sij heurlien winckels moesten al slueten, alsoe sij oock deden, alsoe dat sijliens som niet en doersten vercoepen, alsoe dat men van al ghebreck hadde van ute vettewaer ende elders; maer achterna verstouten sijlieden dat sij vercochten alle waeren de winkels ghesloeten, alsoe dat die heeren bevoelen op de boete van xxv gulden dat sij de winckels open doen souden, maer nochtans en wilden sijliens niet doen, maer als alsoe wel drye maenden gheduert hadde, alsoe begoest men wederomme open te doen, maer niet op den X^{ten} penninck.

Item, recht omtrent lichtmisse a^{o} XV^{c} LXXII, zoe waert alsoe zeer groote couwe ende zeer groote vorst ende groote sneu als dat de sneuwe wel twe voeten hoeghe lach tot veel plaesschen, ende de vorst was alsoe groot als int jaer van LXIIII was, want de Scelle voer Antwerpen oock tou was ende de vorst ende den sneu duerde v weeken lanck, als dat vele oude lieden doen sayden dat sij noyt soe spaede alsulcken couwe ghesien en hadden, alsoe datter mest alle de pesseleers ende wingaerden ende perleers al verdorven zijn van de zeer groote couwe, alsoe dat men zeer luttel fruet vinden sal; ende te voeren hadde soe goede winter gheweest dat hem het volck wel beloefde van de couwe; nochtans waert middelbaer cout gheweest, maer te lichmesse ginck verre te boeven, alsoe dat alle dinghen zeer dier was, principalijck het fruet; de crieken die gouden 1 brasp. ende meer het pont, ende de kersen 1 sc. 't pont, ende de cleyn kerssen 3 brasp. de scoetel, alsoe dat zeer luttel fruet vonden was, maer het was anders een redelijck goede soemer, maer

gheen fruyt; de peren gouwen v. sc. het xxv, ende de appelen iiij sc.

Item, den XXVIII^sten^ Februario a^o^ LXXII soe waert voert wederomme den X^sten^ peninck zeer stranghelijck wt gheroepen als dat alle man betaelen zoude op LX gouden Ryaellen scaede, ende dat niemaent hem behuelpen en soude en moechte met eenighen procuruers oft advocaet, maer verantwoerden zijn selve saeken, ende den avocaet ende procuruer die waeren oock gestelt op lijf ende goet, om niet te helpen, ende wilt hem eenighen behulpen metten rechte, dat sij moesten eerst voeral nantieseren, nochtans en wilde de ghemeynte noch niet gheven, de comissarissen die saten in 't stadt-huys en wachten om betaelinghe hier af te hebben, maer daer en quam niemant, want sij niet haestich mede en waeren om gheven, *ergo* niet.

Item, in de goede weke voor Paesschen a^o^ LXXII, soe quam de tydinghe te hoefve als dat tot den Brielle in Zeelant aencoemen es mijn heere van Lymy [1] met eenen hoept volck ende heeft de stadt ghewonnen ende hevet vorts sterck ghemaeckt, ende alsoe dat hij vele scaede daer ontrent dede; ende de stadt van Fliessinghe es oock met huerlien ghevallen, ende voert zijn sij voer Middelborch ook ghevallen om te winnen principalijck de lanlieden om dat die van Fliessinghe de landen daer ontrent al verdrinken wouden en wildese met huerlien niet zijn, alsoe dat hij daghelijck noch vele steden ende plecke tot zynen wil creech, als Sierichzee ende Brouwerhaeven ende noch ander plassen, want syliens zeer sterk op waeter waeren metter hulp van de Inghelsche ende Franschoesen, alsoemen doen sayde, maer Middelborch en hebben sij noch niet ghecreghen, want mijn heere Beauvois,

1 Van Lumene.

een vroem capytain, daer inne es met een hoept volck, als Spaennaers ende Waelen.

Item, ontrent half vasten a^{o} LXXII soe zijn gherayst sommeghe van ons abten ontrent v persoenen, als mijnheere van Perck, als mester Cornelis Wellemans ende ander nae den coeninck in Spaennen om de coeninck te kennen te gheven als dat den X^{sten} penninck zeer scaedelijck es voer het lant; want meest scaedelijck es voer de armelieden die alle dinghen in cleyn moeten hebben, hoe wel dat sij nochtans gheconsenteert hadden, maer op conditie dat 't derde let oock consenteerde, maer den duck d'Alve nampt al voer goet sonder derde let te versueken; sijliens hopten als dat het derde let niet consenteren en soude, maer sij en waeren daer tou niet versocht, ende de ghemaynten die waeren zeer gram op de staeten ende steden dat sijliens hadden gheconsenteert, alsoe dat de staeten ende steden zeer duchten voer een sedicie oft oploep, ende duechten dat op huerlien cappe druppen soude; daer omme soe ginghen sij aen den coeninck om hem te kinnen te gheven de bedervenissen van dese landen, ende de ander abten ende steden, oft staten van Henegau ende Vlaenderen die waren van beghinsel van den vasten oock al nae Spaennen, om hem het selve te kennen te gheven.

Item, den XVIIJ^{sten} mey a^{o} XV^{c} LXXII waert te Bruxsel ommeganck, maer zoo slecht ginck omme als men soude connen ghedaen, want niet dan de gulden met huerlien tabbaert; ende de ambachten die en ghinghen maer omme, niet een huysken en wasser ghesien om den benauden tijt wille, ende om dat de stadt oock zeer tachter was; om den quaden tijt wille en scoeten de gulden den voeghel niet.

Item, op den sinsen avent den XXIIIJ^{sten} mey a^{o} LXXII, quam de tijdinghe als dat graeve Loedewijck, den bruer van

den princhе van Oranie de stede van Berghen in Henegau met subtilheyt in ghecreghen heeft op den vrijdach te voeren, het smerghens te poort tijt, met ontrent lxxx peerden ende voet volck, als dat sij te poort tijt inne quamen sonder iemants wete, maer het tsavens te voeren was hij met waghens daer inne coemen, om dander inne te laeten het smorghens vroech, alsoe dat met subtilheyt inne ghenoemen was sonder slach oft stoot; ende op den selven tijt woert Valensijn oock inne ghenoemen maer met huerlien wille, maer binnen acht daeghen wert weder ghewonnen van ons volck ende alle de Franchoesen wt ghejaecht; want men sayde dat se maer ontrent v hondert sterck en waeren ende den mesten hoept van de bourghers die liepen mede wt, alsoe datter oock metter Franchoesen ghedoot worden eenen groote deel borghers, ende die in stadt bleven die en hadden gheen noot, alsoe datter groote scaede was voer de borghers van de stadt, als men wel dinken can, daer de Spaennaert de mester zijn. Ende te Berghen saydemen doen soe hadde Duck d'Alve daer sijnen scat ende meer dan een tonne goudts ende voerts alle dander heeren van desen lande als mijnheere van Berlemont ende Nockerme ende Vigulus [1] noch meer ander heeren, om dat de stadt soe sterck was ende diept in lant, alsoe dat grave Loedewijck daer een zeer groote scat ghevonden heeft als van gelt ende sueellen [2] ende tapisseryen ende heeft de stadt noch stercker ghemaeckt dan sy te voeren was, ende ons volck die begoeste hueren legher daer voer te maeken ontrent sint Jansmisse, maer die van Berghen en lieten huerlien niet met ruste ligghen, want sy dickels wt coemen ende coemen scermoessen, alsoe datter

1 Noircarmes en Viglius.
2 Juweelen.

vele op bayde zijde blijft, maer mest op Duck syde, want dander alle dinghen met scuptilheyt doen.

Item, den XIX^sten junio a^o LXXII, doen quam ons ander gouvernuer, te Bruxsel inne, die ghenaempt es Medina Sely, met eenen cleynren staet van sijnen weghen dan dat duck d'Alve, ende alle sijn edelen hem inne halden, want men sayde doen dat hij zeer groote scaede op waeter voer Vliessinghe ghehadt hadde van de Waeter-Gues, die daer met groote macht waeren; alsoe dat hij moste vervlieden, want hij te Slues moeste aen coemen, ende zij spaensche soldaten die hij mede brocht, die vloeden in Middelborch ende te Ramekens ontrent XI hondert.

Ende de vloete van Portugael die quam oock te Vliessinghe aen, niet wetende van de schaede van dander, ende die lieten ook vele scepen die huerlien al ghenomen woerden ende zeer luetel ontgaen, alsoe dat de coeplieden in grooten druck waeren tot Antwerpen om dit groot verlies van alle de scepen, ende de Duck die lieter alle zijn peerden die hij wt Spaennen ghebrocht hadde ende alle zijn paesien, want de Gues scoeten iij scepen in den groent.

Item, sint Jansmisse, a^o LXXII, worde den Rinsschen wijn gheset op xii sc. de gelte ende de fransche wijn op x sc. de gelte, en de goede wijn hebben woude die moeste xiiii sc. ende xv sc. de gelte gheven om datter gheen van Doerte [1] en quam, ende de boter en de keese die woert oock lanckt te dierder, want in oust maent gau de boeter iiij sc. pont, ende de keese ij sc. de seepe... pont ende graen oock het coeren goude mest xxxii sc. sijster, ende de terwe xxxvi sc. ende de gerste xxiiii sc. ende de haever xvi sc, sijster ende het sout goude oock iij g. ende III gulden het strijt-vat, want

1 Dordrecht.

geen scepen meer en quamen wt Hollant oft Zeelant, want den Duck d'Alve verboeden hadde met die van Hollant ende Zeelant handelinghe van commescapt te doen.

Item, den XXII^{sten} in oust es den amerael van Vrancrijck [1] in zynen aerm gheschoeten, daer hy eenen brief op zyn venster las, met een busse met iiii loeten, en die dit dede die liept ter stont te peerde wech ende hij mende te doerscieten, maer hij en gheracde ander niet, ende den amerael vermoede dat den coeninck doen doen hadde, ende de coninck dat hoerdde dat men op hem vermoede, sorghende van meerder quaet daer wt rysen soude, soe dede den coninck met den hertoghe Guysse ende met ander heeren bij nachte coemen ten huysse van den amerael den XXIIII^{sten} in oust op sint Bettelemeus-dach het smoerghen zeer vroch in zijn caemer, ende doerschoeten hem op zijn bedde ende wierpen hem ten venster wte, ende voerts noch wel xl edel-mans van de Hugenoten, ende de Coninck gaerde trocken voerts tot alle de huyssen daer Hugenoten waren ende doeden al dat sij vinden costen, ende daer werden wel iii duesent vermoert, want de coninck verstaen hadde dat den admyrael hem en sijn twe broederen ende noch andere heeren doeden wouden, om dat hij op den coninck vermoede dat hyen hadde doen schieten, daer omme dede den coninck hem erst doeden, alsoe men hier doen sayde.

Item, onse twe ducken zijn hier wt Bruxsel nae de legher voer Berghen in Henegou ghetrocken den XXVI^{sten} in oust, te weten duck d'Alve ende duck Medyna.

Item, den XXX^{sten} in oust, a^{o} LXXII het smorghens vroch op een saterdach soe zijn in de stadt van Mechelen ghecoemen wel viij hondert peerden ende iiij hondert voetvolck ende

1 Coligny.

hebben de stadt inne ghenoemen inden naem van den prinsche van Oraennien met de bourghers danck ende de capetains zijn de heere Van der Ae ende de heere Bousoit.

Item, den XXXI^{sten} in oust soe heeft men zeer begoest te scieten op de stadt van Berghen van onsen Duck zijde met groote stocken [1] om de stadt te winnen.

Item, den IIII^{den} septembre heeft hem die van Loeven oock overghegeven inde hande vanden prinsche van Orainnen, ende de prinsche was daer selve in persoen, ende stelden de bourghers op xvi duesent gulden ende daer mede worden sij verloest, ende alsoe vorts trock de prinsche nae den legher van onsen duck voer Berghen, met ontrent viij duesent peerden ende wat voet volck.

Item, den VII^{sten} septembre trocken ontrent vier hondert peerden wt Mechelen in Dermonde ook voer den prinsche.

Item, den XV^{sten} septembre a^{o} LXXII quam de prinsche wederomme van Berghen sonder iet sonderlinghe te bedrijven, ende quam tot Sterrebe [2] ende tot Saveltem ende hier oock romsomme Bruxsel met zijn volck, als op haer naevelt, ende stelden daer huer tinten, ende de voerloepers die quamen tot sint Joes ten Hoye [3] ende Scaerenbeke, ende 't Elsen [4], alsoe dat men meynde oft hij voer Bruxsel ghecoemen soude hebben, alsoe dat wij al vervaert waeren, maer wij hadden v vendelen duetsche knechten en iij vendelen Spaennaert, maer den XX^{sten} dach vertrocken sij, ende trocken voer Lier oft daer ontrent, ende de princse die trock te Mechelen inne, daer hij zeer wellecom gheheten was, maer al tot huerlien bedervenisse, als noch blijken sal, ende des prinsen legher, in vertrecken van Berghen, die beroefde alle de arm buytenvolck al dat sij hadden, als van

1 Stucken.
2 Sterrebeek.
3 St. Josse-ten-Noode.
4 Elsene.

perden, coyen, scaepen ende verckens ende alle huerlieden huysraet, al dat sij hadden, ende omcleeden de lieden van huerlien goede cleeren, ende die wat gheborghen hadden in boesschen dat soechten sij soe langhe dat sij vonden, ende beroefden oock soemighe cloesters als Roye-cloester, dat zeer groote scaede hadde, ende noch ander cloesters ende soemighe kercken van alle huerlieden sueelen, ende die boeren, dat groetelyck te deren ende te beclaeghen was, verloeren al.

Item, den XXI[sten] septembre soe woert Berghen oeverghegeven in de handen van onsen Duck d'Alve sonder eenich bloetstortinghe, want die van de stadt die begheerden te perlementeeren, want de Franchoesen dier inne waeren die begherden thuys te sijne, om dat de Amerael doot was, ende oock dat in de stadt begoest een dierte te coemen van boeter, die gou xvi sc. pont, ende van ayeren, ende ander dinghen, ende onsen Duck de Medina [1] die dede zijn beste om een goet pays te maeken, mets dat oock zeer starf in Duckslegher van roye [2] ende ander sicten, ende het was oock zeer nat wer van reghen. Ende het was ghemaeckt als dat grave Loedewijck soude wt trecken met alle sijn volck ende zijn goet, daer hem beliefde, ende den Duck moeste hem gaerde mede gheven om hem te ghelayden daer sij begeerde te zijne, ende begherde te sijne te Rumunde in Gelderlant, want de prinche zijn bruer die stadt inne ghenoemen hadde, ende alle ander soudaten die trocken oock vrij ende vranck mede, ende soemeghe borghers van de stadt met alsoe veel goets als sij draghen costen, ende doen onse Duck af quam om nae Mechelen te trecken, al zijn volck deden oock de aerm buetenlien alsoe grooten quaet van roeven ende stelen als princsen volck oock ghedaen hadde, als van beesten, als

1 Medina-Coeli.
2 Ruye, van *ruide,* hd. *raude*. In 't L. *scabies*, schurft, krauwaedje.

perden, coyen, calvers, scaepen ende huysraet, ende alle andere dinghen, alsoe dat de lieden meer vluechten van Ducks volcks dan van prinsen volck, dat wel te beclaeghen was met weenende ooghen.

Item, den lesten septembre begoest de leegher van den Duck te coemen voer de stadt van Mechelen, alsoe dat die van Mechelen zeer vervaert waeren, want sij begoesten de huysen bueten de porte af te berren ende 't baeghynhof oock, alsoe dat wel half af ghebert was.

Den II^{den} octobre a^{o} LXXII begoest men twedrachtich te werden in de stadt; doen 't prinschen volck die daer inne waeren, dat siende ende dat qualijck te houden was, soe trocken sij het smorghens zeer vroech wte ende de quaetwilleghe van de stadt mede, ende doen maynde die van de stadt met den Duck te perlementeren, maer ondertusschen quaemen de Spaennaerts ende Waelen, die becloemen de stadt soe zeer, sommeghe totter borst tou, int waeter, om oever de vesten te coemen, alsoe dat sij met ghewelt daer inne quamen, ende alsoe dat sij gheheel ghegeven is te pilleeren. Herdu [1], de maecht van Mechelen! Soemighe borghers die maeckten huerlieden coenpact met een somme van penninghe, teghen de soldaten: deen voor ii^{c} cronen ende dander iiij^{c} cronen, deen meer, dander min; maer die niet thuys en waren, die wechgheloepen waren van vresen, die waeren al gheheel ghepilleert datter niet int thuys en bleef, ende daer waeren zeer veel mans wech gheloepen, ende die gheen gelt en hadden om te appointeren, die pilleerden sij al gheheel ende deden de vrouwen ende mans ende knechten ende maysen groote toermenten aen van smyten ende slaen, als datter veel ghequetst waeren, om te weten waer huerlieden scat ende sueellen [2] waeren, ende de sceppers van Meche-

1 Weert u (?) *Garde à vous* in het fransch of wel ook voor het duitsche woord *Werda!* (*Qui vive!*)

2 Juweelen.

len die moesten huerlien sceepen oock ransonneren, elck nae dat zijn scep wert was, want een scep woert voer haeve ghehouden; deen moeste hondert gulden gheven ende dander i^{c} vijftich gulden ende voers meer. Een steen heerte [1] soude compacye hebben, die de groote roevinghe ghesien hadde die hier te Bruxsel incoemen es te waeghen ende met kerren ende te schepen, ende duerde wel v daeghen lanc; want die van Antwerpen en wilde gheen roof-goet laeten in coemen. Maer het mocht hier wel coemen, ende coechten al mest Waelen die huerlien goet al verloeren hadden van de leegher voer Berghen, ende oock someghe borghers van Bruxsel die oock kochten; ende nae dat ick naemaels verstont, soe woerden oock somighe gestelijcke goede oock mede aenghetast, als van priesters goede ende someghe cloosters goeden, om datter in de cloesters veel goets ghevluecht was, dat naemen sij, ende veel van den cloester-goede oock, wt groote ghiericheyt van soudaten, oock becoepen moeste.

Item, in octobre [2] in de slachttijt, gou het sout vier gulden oft wat meer het strijvat; wij hebben teghen iiij gulden betaelt, ende het kooren meest doorgaens xxxii sc. oft xxxiii sc. het sijster, ende de terwe xxxvi sc. oft xxxviii sc. het sijster, ende alle dinghen nae advenant, ende het fruet was oock zeer diere, een xxv peeren gou vi sc. ende xxv appelen gou iii sc. ende iiii sc. wat mer oft wat min; de boeter iii sc. ende iiii sc. het pont, ende de sceepen-keese [3] iii sc. pont, ende het rintvlees ix sc. het pont ende oever al zeer quaede neeringhe: *Hout, ghij maysken, hout, ende ghij knechten oock: alle dinghen es goede coop, cauwau* [4]. De wijn die gou noch al xiiij sc. de gelte, ja noch was hij slecht, den besten

1 Een steenen hert.

2 Het was a^{o} LXXII scieckel jaer.

3 Schepen-kaes. *Nota van* DE POTTER.

4 . Waerschynelyk het refrein van een volkslied van dien tyd.

wijn die coste xvi sc., het hout was oock zeer dier, de leeveray bueken-hout gou vii sc. ende meer, ende het wishout xvi sc. de wissche, ende den mussaert ii g. ende den bueken-mussaert noch meer.

Item, de Guesen die in Dermonde ghecoemen waeren van de stadt van Mechelen, die liepen al wech, doen Mechelen ghewonnen was, ende en duersten hem niet verbayden, ende die van Audenaerde oock, ende in 't vertrecken woerden die van Audenaerde meest al doot ghesleghen, want sij vervolgt waeren.

Item, doen Mechelen ghewonnen was, trock den leegher nae Loeven ende vort nae Diest ende nae Thienen, die alle quamen tot zijnder (*van den koning?*) ghenaeden, ende voorts nae Maestrict om nae Remonde, ende die van Remonde quamen oock tot zijnder ghenaeden, ende alsoe vorts nae Niemeghen om voerts nae Zuffen [1] te trecken.

Item, den XIIII[sten] novembre, trock den leegher voer de stadt van Zuffen om de stadt te winnen. Ende het sout woert lancks te dierder, als dat op den selven dach gauwe xii gulden het strijvat, dat wij viii maenden te voeren ghecocht hadden om xiiii sc. het strijvat, ende men en coest oock zeer qualijck vis ghecryghen, ende den vis gou wel iii mael meer dan hij plach te gouwen, al om dat ons scappre [2] ghesloeten was, dat es Hollant ende Zeelant, dat van daer niet en moecht coemen; als 't sout ontrent iii daeghen soe dier ghewest hadde soe begoest wederomme af te slaen, want men sayde dat men te Gent sooet [3], maer ten was soe goet niet als Hollants-sout; ende doen en liet het jonck voelck noch niet te houwen.

Item, den XVI[sten] november, sayde men als dat de stadt van

1 Zutphen.
2 Schaperade of eet-kas.
3 Ziedt.

Zuffen ghewonnen was alghelijck Mechelen, want de soudaten dier inne waeren die ginghen oock loopen, doen ons volck voer quamen; daer waeren vrouwen doot gheslaeghen metter hitte in incoemen, soe men doen sayde, ende de mans die ghinghen al loepen die alle vervolgt worden ende al mestendeel doot ghesmeten ende veel ghehanghen ende vorts de stadt ghepilleert.

Ende doen sij Zuffen ghewonnen hadden, doen trocken sij vorts tot Naerden, een cleyn steeken, die hem opghaeven in Ducks ghenaden, ende sij worden in synen ghenaeden ontfanghen, alsoe sij anders niet en wisten; maer als al de Spaen-naerts daer inne waeren doen ontboit men alle de ghemainte op de merct ende daer scoet men al doot, mans ende vrouwen dat wel te deeren ende te beclaeghen was. *Nota*: ende vorts trocken sij voer Haerlem ende den Duck die bleef tot Niemeghen ligghen ende die van Haerlem die begherden hem in Ducks ghenade ontfanghen te zyne; maer hij en wilde in ghenade niet ontfanghen, want hij sayde dat hij de sloetels aen zijn zyde hadde, en dat hij er wel in coemen soude als hij woude. Ende doen naemen sij coraege ende wilde hem selven beschermen, alsoe dat sij menieghe storm ghehadt hebben ende al teghen ghehouden; want sij zeer sterck binnen waeren van volck ende veel van Ducks volck esser ghestorven ofdat sij afgheslaeghen zijn van de storm ende oock ghestorven van couwe, want sij alle de winter daer voer laeghen.

Den VIII^{sten} jannuario, A^{o} XV^{c} LXXII, op een donderdach, soe eest tot Luewen een zeer groote scaede gheschiet van waeter, want een zeer groote vorst gheweest heeft te voeren ende veel snues [1] ghevallen was, ende doen doede [2], doen quampt

1 Sneeuw.
2 Het doeide.

den doee [1] zeer soebiet, ende het regende oock wel vier daeghen al vervolghent, alsoe dat tot Louwen een zeer wtermaeten groote scaede van waeter gheschiede; want het waeter quam van oever de vesten van der stadt tot in stadt alsoe gheweldich als datter veel huesen wech sijn ghevaeren ende oock twe poerten van de stadt, als Sint-Jopsporte ende noch een ander porte; ende de lieden die moesten boven op huer daeken van de huysen sitten met groote menichte, ende daer woerter oock menschen verdroncken ende te Minnenbruers daer stont het waeter wel oever den precstoel ende in baeghijnhof was ook waeter zeer hoeghe, alsoe datter oock groote scaede dede, als van huesen wech te voeren ende oock someghe scaerken [2] wt huer plaetse gheset, alsoe in corte dat men sayde dat sij in vijftich jaeren niet becoemen en sullen van de scaede die doen daer ghebuerde, men woude vermoeden dat de spauemester [3] scult was dat hij niet eer de spaue open trock om de maelers te believen ende oock dat de Dylle in langhe niet wel gheruempt en es ghewest ende hebben langhe vermoyt dat eens wel soe coemen souden.

Item, in beghinsel van den vasten die doen zeer vroech quam, want Paesschen quam den XXII^{sten} dach van Merte, soe waest soe dieren vasten als datter gheen vis en quam oft zeer luttel, alsoe dat de tonne heerinck gou xxvii gulden ende een heerinck gou stuck een hal. sc. oft meer nae dat hij goet was, want luttel goede heerinck waser, ende de boecsoerinck die was beter om cryghen, want daer quam veel wt Ingelant ende ander lande, de iii gou i sc. die goet was, maer daer quam veel slecht goet dat niet en docht, dat hadde men redelyck coop, ende den ander vis als caubelau die gou het vierendeel xviii sc. oft wat min oft meer, ende

1 Doei.
2 Zerken.
3 Sluis-meester, ook wel Spy-meester.

daer en quam somtijts gheen, ende den abbordaen gou xx sc. oft wat min, alsoe dat alle vis zeer dier was; den soete sallem die gou alser quam, het pont xiiii sc, oft meer, jae xvi sc., alsoe dat alle vis zeer dier was; al den sueten vis oock naevenant, ende alle vasten-fruyt was oock dier, want de slechten roesyn die gou ii sc. pont ende lanck roesyn die niet veel en docht iii sc. pont ende de vyghen gouwen iiii sc. pont, noch waerent som ou [1] vyghen, ende de olye die gou xxiiii sc. ende xxv sc. ende meer de gelte; dat was al om dat Hollant ende Zeelant noch ghesloeten bleef om de orloeghe wille, de boeter van Hollant die gou ook 4 1/2 sc. pont ende den wijn gou noch al xiiii sc. de gelte, gheset van stadt weghen, maer als men goede wijn hebben wilde soe moeste men wel xvi sc. oft meer betaelen, ende nae halfvasten doen begoest de heerinck ende boecsoerinck af te slaen, alsoe dat men doen de tonne cochte ontrent x gulden den boecsoerinck om xx sc. die ick xxxii sc. 't hondert betaelt hadde, ende ander vis sloech oock wat af.

Item, den III^{den} dach van may a^{o} XV^{c} LXXIII, waert hier te Bruxsel ommeganck, de welcke doen zeer fray was; want alle de v gulden al in hernas omme ghinghen ende ook de husekens ende de Rese ende alle ander dinghen. Den Duck Dalve lach doen te Niemeghen ende synen leegher lach noch voer de stadt van Harlem. Maer de gulden en scoeten hueren voeghel niet.

Den XIII^{sten} julio a^{o} LXXIII, doen woert Haerlem in de handen van Dom Federyco [2] oever ghegeven, Duck Dalve zone, die oeverste capetain was, alser omtrent by de viii maenden voer gheleghen hadden, ende men doede alle de vremde saudaten als alle verloepen boerghers als Mecheleers ende Bruxseleers

1 Oude.
2 Frederik van Toledo.

ende van anderen stede ende alle de Franchoesen ende alle de Inghelschen, maer de Duesse niet; want die waeren metten borgher diet over ghaeven ende men doetder oock someghe boergher dyer zeer met de Prinse waeren als oeverste van Haerlem ende ander; alsoe dat men wilde segghen datter wel ontrent twe duesent ter doot ghebrocht zijn, als ghehanghen ende int waeter gheworpen ende onthalst, ende men sayde als datter someghe capetain met onsen Duck als eens waeren, ende sy moesten oevergeven by faute van victaellen, want sy screven al aen de prinse van Oraenne om victalien, maer de briefven en quamen in zijn handen niet, dan in de handen van sommeghe Staeten van Hollant die wel stonden met onsen Duck, maer de prinse dee dese al te justicien bringhen.

Doen nu de stadt van Haerlem ghewonnen was ende de Spaennaert daer inne waeren, doen en wilde de Spaennaert niet wt trecken ende wilde ierst betaelt zijn; ende men sayde dat men huerlien wel ontrent xxix of xxx maenden sculdig waeren van huerlien soudye, ende bleven alsoe hantvaste teghen Duck d'Alve, ende hy coest huerlien niet payseren. Als alsoe ontrent v weken de twist ghestaen ende den leegher alsoe bleef ligghen voer de stadt, ten lesten es den Duck met de Spaennaert oever coemen al dat men huerlien betaelinghe dede, ende moeste gheloeven binnen iiij maenden de reste te gheven, ende alle huerlien rebellicheyt vergheven, ende moeste noch huerlien gheloven maer ii maenden meer int velt te houden.

Ontrent den XX^{sten} in oust trocken sy tsamen voer de stadt van Alkemaer.

In dierste octobre a^{o} LXXIII, was alle dinghe noch langs te duerder want het soud goude noch iii gulden ende meer het strijvat ende de wijn noch xvi sc. de gelte, ende de boeter,

de Dixmuessce boeter wt Vlaenderen, die hebben wy ghecocht ii tobbekens elck pont iiii sc. i ort 't pont, ende de ayeren die gou al v sc. ende vi sc. de xxv, ende het graen bleef noch zeer dier; het coeren gou noch al xxxii sc. het sijster ende de terwe xxxv sc. voerts alle veel, als eenen obs [1] die men plach te hebben om xxiiii gulden die gou nu xlii gulden, ende worde alle merctdaeghe lanck te dueder. Ick cocht een van i gulden ende en woech maer iiii^{c}xx pont ende 6 1/2 steenen ruet, alsoe dat my stont op ii sc. min i ort 't pont; ende een vercken dat men plach te hebben om iii gulden, gou nu wel vi gulden ende meer, ende vorts alle dinghen na advenant, de ossen huen [2] die men plach te hebben voer ii gulden x sc. oft iii gulden, die gou nu al v gulden ende vi gulden ende vii gulden metten ponden ii sc. ende meer metten hair, ende ghevet vii sc. pont ende vii sc. i ort ende meer. Het hout is oock seer dier vercocht gheweest. Ick cochte ix 1/2 sc. de leeveray ende gou al x sc. ende cusbaer xiii sc. om dat die van Antwerpen al op cochten met groote menichte om dat sy gheenen torwen [3] en creghen wt Hollant noch elders.

Item, den vi^{sten} octobre, es den Duck Medyna wederomme na Spaenne ghetrocken doer Vrancrijc, die wy maienden dat ons Gourvernuer soude geweest hebben, maer men sayde namaels dat hy veel te goet was, want een goet man was, ende wel bemint van 't volck.

Den XII^{sten} octobre, sayde men alsdat den legher voer Alkemaer op ghebroken es, maer hebben eest iii grooten assauten daer op ghedaen, maer niet ghehadt ende veel volck voer ghelaeten ende vorts afghetrocken ende in gaernysoen gheleet.

Ontrent den XXV^{sten} octobre soe woerde mijn heere van

1 Os.
2 Huiden.
3 Torf.

Boussuet ghevanghen op de zee, met noch xvii groote scepen, daer hy was om de stadt van Middelbours by te staen, die in zer groote noot waeren van sprinsen volck die gaerne de stadt ghehadt hadden; ende die van de stadt leden zeer groote ghebreck van victaellen. Mijn heere van Beevoes, als opper-cappetain, die voer wel sesse maele nae Middelbours met groot machte van scepen om te victaleeren, maer sy woerden tot elcken rayse afgheslaeghen, alsoe dat het prinsen volck de meeste machte op water hadden.

Den XVII^{sten}novembre a^{o} xv^{c} LXXIII op een dijssendach nae noen, tusschen ii ende iii uren, doen quam hier te Bruxsel inne *Le Grand Commandador de Castille* [1] die ghenaempt es Dom Lowys, om Goevernuer te zijn in dese lande; ende hy aenverde het Goevernuerscap op Sinte Andriesdach dat was op eenen maendach, ende iii daeghen voer kersdach trock hy na Antwerpen. Wy hopten dat hy daer *perdon* generael wt doen roepen soude hebben, maer neen, het was om weder omme groote macht van scepen te vergheeren om de stadt van Middelbours te victaleeren ende den Gues te verdryven van de water: dat was 't *perdon* dat hy brochte, ende vergeerde alle de scepen die hy cryghen coste wt Vlanderen ende van Berghen [2] ende van Antwerpen ende ander quartier ende wilde alsoe metter macht in de Gues scepen doen doer slaen; maer neen, want de Gues verwonnen se selver.

Item, den XVIII^{sten} decembre a^{o} LXXIII, op eenen vrydach, doen vertrack hier wt Bruxsel den Duck Dalve, den grooten tieran, om te trecken nae Spaennen met zynen zoone Dom Frederic, soe goet als zijn vader cauwau, die in dese lande niet dan groote straffigayt [3] ghebesicht en heeft in vi jaeren ende ontrent 3 1/2 maenden dat hy hier gouvernuer ghe-

1 Don Louis de Requescens.
2 Bergen-op-Zoom.
3 Strengheid.

weest heeft, alsoe dat de steden ende de doerplien noch wel x jaeren hier nae wel ghevoelen selen; want hy ghenuchte hadde dat hy iemant quellen mochte om crijsvolck op de doerpen ende steden te sinden, ende daer laeten alle het oeverdaet doen, op de doerpen, dat sy wilde ende conde ghe-paysen, ende als sy al ghedaen hadden, dan noch doen gelt gheven voer hueren wijn: dat waeren onse rotte Waelen: alsoe dat de Waelen quaeder waeren dan de Spaennaert, ende moesten sy ii oft iii daelder geven om twee oft dry nachten dat sy daer waeren ende dan quammer weder omme ander partie inne, alsoe dat seer te beclaeghen was; alsoe dat hy grote sonde doen soude die groote duecht af segghen soude van duck Dalve ende zynen Raet!

Item, den XXII^{sten} jannuario a^{o} XV^{c} LXXIII, op eenen vrydach, doen vertrocken alle ons sceepen die in groote menichte waeren wt Berghen [1] om te maynen te victaeleeren de stadt van Middelbours, ende de Spaennaerts die waeren daer soe haestich ende soe vermetelyck alsoe dat sy vertrocken; nochtans hadden sy den wint teghen ende de ghetye was oock becans af, nochtans en lieten sijs niet, alsoe dat een cleynen hoop scepen van de prinsche, wel ontrent xiii van onsen meste orloghe scepen naemen, nochtans was ons volck wel drye maele stercker, maer sy hadden al teghen: de wint ende het water, ende onse cappetain Julyaen, een princsypael cappetain, een Spaennart die dit berockt hadde, die was deerste die vloet met zijn iiij oft v in een scuete [2], daer hy zeer groote scande aen behaelde, ende daer bleven doot ontrent vii hondert mannen, als Spaennaert ende Waellen. Wy verloeren doen noch dry groote scepen, deen alder grootste scep, *Gielis* hofman, bleef op een plaete, ende een verbert van het poeder datter vier in quam, ende een bedorven van een

1 Bergen-op-Zoom.
2 Schuit.

groote yser busse die borste; alsoe datter bleven xvi scepen, ende sy en doersten voerts niet meer ter waeter trecken, onsen capetain mijn heere van Bevoys en was doen daer niet, want hy was sieck.

Item, in desen tijt was alle dinghen noch lanck te dierder, want een gelte wijns gou ten mynsten xviii sc. end wat goeds xx sc. oft meer, ende een amme wijns cochten de wijntaver-niers sonder assycie xxxiii gulden ende somtijts meer; ende eenen cappuen die me plach te hebben om vi oft viii sc. die gou al xviii sc. oft xx sc.; ende het rintvlees ii sc. ende iii blancken 't pont; ende een vette hinne gou xii oft xiii sc., vorts al navenant.

Item, de XXI^{sten} februario a^{o} XV^{c} LXXIII soe woerde de stadt van Middelbours ouverghegeven in handen van de prinsche van Oranie, de borghers in ghenade, maer sy moesten een somme penninghe gheven van i^{c} dusent gulden ende de saudaeten oock vry wt gaen met hueren cappetain ende met al huer gheweer, ende de bourghers van Middelbours die moeten alle de dijcken onderhouden int lant van Middelbours.

Item, den XXIIII^{sten} apriel a^{o} LXXIIII nae Paeschen soe wilde de spaennaert saudaeten na Antwerpen zijn, om betaelinghe te hebben van sout, ende de Goevernuer van de stadt die en wildese niet inlaeten, maer de Goeverneur van de Casteel die wielder zeer wel touvallen, alsoe dat onse Goevernuer *Le Grand Commandador* van Bruxsel tot Antwerpen trock, alsoe maynde dat hy belet soude hebben, maer neen; want sy sinder in coemen ter syden het Casteel, doer ingeevinghe van de cappetain van de Casteel, ende men sayde dat al ghemaeckte boeverye was, ende dat al metten wille van ons Goevernuer was. Ende doen sy inneghecoemen waeren, soe hebben sy de cappetain Champeney van utter stadt ver-

jaecht met zijn Waelen, ende hebben alsoe de stadt machtich gheweest den XXVI^{sten} apriel, ende sy waeren wel sterck XXV hondert alsoe men sayde, ende sy ginghen loeseren al in de beste huessen vander stadt, als in coeplien huessen ende in de bourghers huessen: ende moesten selve al den cost gheven ende wouden al zeer leckerlyck ghetracteert zijn van costelyck spyse ende wijn drincken; sy waeren som v som vi in een huys, ende en wouden van daar niet gaen voer dat sy al betaelt waeren, ende waeren assende [1] ontrent xxxvi maenden sout; ende sy deden zeer groeten oeverlast oever al, dat zeer te beclaeghen es, want daer mysvorren [2] wel ontrent ij^{c} vrouwen van kinderen van bescamtheyt, want alle nachten deden fyloesen allermen oft sy de stadt souden ghepillert hebben ende riepen *forre vilacke* (*sic*) totter borgheren nacht ende dach, ende sy waeren daer tot dat se al betaelt waeren; dat duerde bat dan v weeken, ende doen trocken sy wtter stadt

om nae Bommel in Gelderlant te trecken, dat doen metten princse was; als de coeplien ende de boerghers grooten cost ghehadt hadden, ende noch moesten sy de knechten betaelen,elck nae zijn machte.

Den XXIII^{sten} dach van mey soe ghinck den ommeganck te Bruxsel zeer slechtelyck omme, als datter geen huyskens omme en ginghen, anders niet dan de gulden ende de ambachten al in huer tabbaert, als dat noyt soe slechtelyck omme ghedraghen en heeft gheweest, ende al om den druck van der stadt van Antwerpen wille; noch de stadt en hielt gheen maeltijt.

Item, den XXIIII^{sten} mey a^{o} LXXIIIJ, soe es te Bruxsel een zeer groote scaede gheschiet van den poeder, alsoe men sayde; soe is de zoene van den man dien 't poeder toe hoerde, het poeder gaen proeven, ende hy was wel ghedronken, alsoe dat

1 Eisschende.
2 Misvaerden.

het vier int poeder ghecoemen es; de poeder-moelen ende de tonnen die waeren in eenen toeren tusschen de Cuelsche poerte ende de Loevensche poerte, ende heeft soe mechtieghe scaede ghedaen al in stadt ende bueten de stadt, al in de tichelen daeken dat niet om vertrecken en es, al wel ontrent twee hondert huyssen, ende in Sinte Goedelekercke oock een seer groote scaede in de ghelaesen, alsoe dat alle de schoenste ghescielderde ghelaesen al ghescint [1] sijn van alle die de princsen ghegeven hebben; men seit oock wel van onttrent vi hondert gulden oft meerder costen sal; ende te Prekeeren ende in ander cloesters als Sinte Lysbette, is oock groote scaede gheschiet, ende in veel bourghers huyssen. De zoone die dit dede die wort zijn hooft af gheschoeten, ende noch mans, noch vrouwen ende kinderen bleven der doot, ende veel ghequest, ende daer esser vii af ghestoerven sonder die noch al ghequest waeren, ende daer es een groote deel van den vesten, metten toeren al totter gronde afghevallen, alsoe dat de stadt daer oock zeer groote scaede af ghehadt heeft; ende dit ghebuerde op eenen maendach het sachternoen, nae v uren.

Item, den VI^{sten} junio a^{o} XV^{c} LXXIIII, op een sondach, soe is hier te Bruxsel het *perdon* wt gheroepen op den groote mert, naenoene ten vier uren, te weten dat die ghenen die verloepen waeren hier uten landen die mochten weder coemen vry ende vranck, sonder die ghenoemenerde, die de princypaelte oersaeke van dese trouble gheweest waeren, die en mochten niet weder coemen, ende die catolyckelyck gheleeft hebben, die hebben al huerlien goet weder omme, ende die ander gheleeft hebben die moechten weder coemen, maer huerlien goet niet weder hebben; maer zeer luttel

1 Geschonden.

waeren die weder quamen dan drie verloepen van Mechelen ende Jonker Jan de Mol ende de heere Vander Meeren die quamen corts wederomme in de ghenaede; veel ander die en quamen niet, als oock al de steden van Hollant ende Zeeland die niet en quamen, want sy paysden dat thof qualyck te betrouwen es, ende onse volck van orloeghe ghinghen ligghen voer de stadt van Leyden langhe ende vele, alsoe dat die van der stadt hem gheerne opghegeven hadden in de handen van de cappetain van de Waelen; maer de Spaennaert die wilde in huerlien handden hebben, dat soude op zijn Mechels gheweest hebben, soe sy selver sayden, dat es dat sy beroeft souden gheweest hebben; maer die van de stadt en wouden in de Spaennaerts handen niet coemen, ende ten lesten soe hebben de princhen van Orannien volck eenen dijck door ghesteeken, alsoe dat het water zeer hooghe wert, ende doen quamen sy de stadt te hulpen, alsoe dat sy ons volck al verjaegde ende groot volck versloeghen, ende alsoe woerden die van der stadt verloest.

Item, int selve jaer, soe es den Groeten Tuerck ghecomen int lant van Thoenis [1] ende hebben Toenis ghewonnen ende vorts ghecomen voer een zeer sterck plaetse oft stêken, gheheten Lagoelette [2] dat zeer sterck van onssen keyser ghemaekt was, ende was de poerte om in Spannen ende Secille ende oever al te gheraken, dat heeft hy oock ghewonnen ende vorts gheraesert.

Item, in januario a^{o} LXXV [3], zoe begoest men zeer te spreken van pays met de prinse van Orannen, alsoe men zeet; soe soeket onse coninck selver den pays om te moghen den Tuerck wederstaen, ende daer zijn ghecomen v graven wt

1 Tunis.

2 La Goulette.

3 A^{o} XV^{c} LXXV doen begost het jaer in januario op de jaerdach. [PROBLEM] (*Nota van* DE POTTER.)

Dueslant iii van Rijcksweghe ende ij van Keysers weghe: als de grave van Suertsenberch [1], de swagher van den prinche ende noch een swagher; ende dese vijf graven zijn eerst by den prinche ghecoemen om van pays te spreken, ende alser ontrent 3 1/2 maenden in Hollant gheweest hadden, ende oock by onsen Commandador, soe sijnsy ten lesten weder vertrocken nae Duslant in den mey; maer noch en was ghenen pays, nochtans sayde men noch dat zijn soude; maer in julio soe say de men dat niet zyn en soude ende dat sy al ghesceden waren; nochtans sayde men doen dat de coninck ende de prinche in de pays wel oevercomen waren, ende dat de Spaennaerde soude moeten wtten lande ende alle ander vremdelinghe, ende dat anders niet en loeghe dan aen de geestelycke staet als de Bisscoppen ende de Jesuwieten ende Minnenbruers, die souden huer suerrediesye [2] verliesen, ende de vremdelinghe als Spaennaert die oock niet en wilde wt gaen.

Item, den XVI[sten] mey, soe ginck den ommeganck hier te Bruxsel zeer slechtelyck omme, sonder eenighe huyskens, ende de gude niet dan in huer tabbaert ende de ambachters oock om den benauden tijt wille, noch men en schoeter ghenen voeghel van de gulde weghen.

Item, in beghinsel van octobre, soe rayde ons volck van orloghe tot in Sint-Annenlant ende tot Duevanlant, om te winnen Zierixzee in Zeelant, ende sy hadden alsoe schoen weder van droechte dat in hondert jaeren noit gheweest en hadde; want ten reghende in een maent niet ende trocken voer Bommevee, een vryheyt die daer by leet, ende daer deden sy twe stoermen op, daer sy veel volck lieten; voerts lieten sy ligghen, want zeer staerck was. Coerts quamen sy wederomme bestoermen, doen het waeter ten synen leegte

1 Schwartzenberg.
2 Jurisdictie.

was, ende doen wonnen sy met stoermende hant, ende doede al datter op was, ende men sayde datter wel vii^{c} hondert mans op waeren; maer daer bleeft oeck zeer veel van onssen volck; maer Zierixzee en hebben sy noch niet.

Item, den V^{sten} merte a^{o} XV^{c} LXXVI, doen es de Goevernuer van dese lande, een Spaennaert, die ghenaempt was Dom Lowys *Le Grand Commandador* hier te Bruxsel ghestorven van de peste, op eenen maendach, smerghens, ten iiii uren, ende in de Couwenbergkercke leet hy begraven.

Item, den XX^{sten} merte, doen waeren wy te Bruxsel al in de waepen ende met grooten stocken op de vesten, want daer quamen ontrent v hondert spaensche rueters te peerden, van lichte perden, ende mainden in stadt te coemen om op zijn Antwerps te speelen *forre villacke*, ende mainde huerlien te doen betaelen; maer de heeren vander stadt ende de borghers die woerden gheadverteert, ende de boerghers die quamen al in waepen op de vesten ende sloeten de poerten toe ende hielen teghen dat sy niet in en quamen; nochtans hadden wy vier vendelen spaennaerden binnen in stadt; maer wy hielen se soe cort, ende men lietense niet aen de poerten noch aen de vesten coemen, ende die ander waeren soe by stadt dat mense sach. Sy mainde hulpe van binnen van huerlien volck te hebben, maer neen, ende de borgher soude se liever al doot ghesmeten hebben; ende waren ii daeghen alsoe hier by ende tot Crainnem, ende vorts trocken sy tot by Maestricht, ende mainden daer oock in te coemen, maer neen, ende mijn heere van Mansvelt die wort hier te Bruxsel Goevernuer oft cappetain ghemaeckt.

Item, in desen vasten van LXXVI, soe waert soe dieren leven, want men cost ghenen vis ghecryghen, want daer en moecht ghenen vis comen wt Hollant; want de prinche van Orannen verboeden hadde op haer lijf dat men ons ghenen vis en soude

bringhen ofte te moeghen haelen, alsoe datter gheenen en quam, ende het was dicwels dat hier niet en quam wt Vlaenderen, ende als 't quam, dan wilde sy een vierendeel cabelau vercoepen xxii sc. ende een pont sallem xvi sc. ende ghesouten sallem iiii sc. ende v sc. 't pont, ende den abboerdaen die gou het vierendeel vj sc. oft meer, ende een groote kerpere x sc., ende een plaetdys iiii sc. ende de elft v sc. het vierendeel, ende haerinck 1/2 sc. 't stuck, alsoe dat al zeer dier was, als dat noyt soe dieren vasten gheweest en is, ende een gelte wijns xiiii sc. ende een gelte spaensche wijn xvi sc. en den roen wijn x sc.; nochtans waeren de wynen zeer wel ghewassen, maer moeste al te lande comen tot groote coste. Ende wt Vlaenderen en cost oock qualijck vis ghecomen, mits dat soe naecten winter was; hy stonck eer men hier cost ghecryghen mits het quaet ryen; ende de vyghen costen oock ii 1/2 sc. ende iii sc. 't pont ende de rosijn iii sc. 't pont; de blauwen rosijn v sc. 't pont en 't pont amandelen viii sc. ende een gelte olye die goet was, xxii sc.

Den XIIII[sten] mey waest wt gheroepen pays tusschen de Hueghenoesen ende den coninck in Vrankrijck.

Item, den III[den] junio waert hier te Bruxsel den ommeganck, ende de gulden al in hernas ende noch veel bourghers oock wt elcken wijck, alsoe datter wel omtrent xiiii[c] int hernas waeren ende de huyskens ende de Rues ende 't Roos [1] van Byaert ende

alle ander dinghen: als dat de Pays lach zeer sieck te bedde [2], ende noch veel ander bedietsels, die schoen waren; men socht den pays met lanternen, maer men en costen niet vinden; als dat in xx jaren gheen schoender ommeganck niet ghesien en is gheweest. Ende ons rint-meesters die hadden oock groote reparasye ghedaen aen 't stadhuys

1 't Ros Beyart.

2 Waerschynelyk eene allegorische verbeelding van de Vrede (*pays*).

te verlichten met nu schielderye. Ende op sint Jansmysse, doen woerde ick raetsman vander stadt van Bruxsel ghemaeckt.

Item, den II^den julio a^o LXXVI woert Zierixzee in Zeelant oeverghelevert in ons conincks handen met appointement als dat de knechten wt trecken souden met hunnen gheweer, ende dat de bourghers gheven moesten vyftich dusent gulden conptant, alse daer viii maenden voer gheleghen hadden.

Item, ontrent den VIII^sten julio quamer eenen roep als datter quamen ontrent xvi hondert ghemutineerde Spaennaerden sonder de vrouwen ende kinderen ende moesayssen oft knechten, die wilden betaellinghe hebben, ende die quamen vander stadt van Zierixsee. Men sayde dat sy quamen om tot Bruxsel huer betaelinghe te hebben, ende quamen alsoe strack na Bruxsel den xxi^sten julio. Op eenen saterdach quamen sy voer Mechelen ten x uren voer den noen, waeren daer tot het snachs ten iii uren ende quamen vorts nae Bruxsel, ende hadden gheerne passacie ghehadt duer Mechelen; maer die van Mechelen die hadden ontrent i^c ende xxx Waelen soudaten inne.

Den XXII^sten julio op eenen sondach waeren wy al in hernas met het groot ghescut op de vesten, ende alle de wyken oock al met hueren capytain, alsoe men wilde zijn lijf verweren; aen elcken poorte waeren v som vi wyken, sonder noch de gulden, alsoe datter wel alle daeghen ontrent dusen persoenen wachten. Men wilde ons Waelen in de stadt doen, maer de bourgher en wilde gheen inne hebben om niemans wille; want sy sorden [1] daer mede verraden te sijn als sy oock namaels hebben ghesayt. Onse bourgmester, gheheten Jonker Anthonis Sallemslach, die mainde by nachten de Opbruxsel-

1 Vreesden.

porte open te doen daer sy laeghen ende hadden se open; maer de wachte die sloet hem buten, alsoe dat hy bidden moeste om inne ghelaeten te zijn, ende de Waelen bleven alsoe buten. De hertoeghe van Arscoet die quam oock om open te hebben maer neen, de wachte en wilde se niet in hebben.'s Maendaegs quamen sy onttrent boven Laken, alsoe dat se sommeghe persoenen saeghen, maer niet voerder, ende trocken alsoe na Assche ende in de naeste dorpen; daer laeghen sy ontrent iii daeghen lanck.

Item XXV^{sten} julio op sint Jacob-dach het snaechs te voeren quamen sy voer de stad van Alst, die sy wonnen met suptylheyt, ende quamen daer voer het smerghens ten iii uren ende dreven alle de boeren voer huerlien van daer ontrent, al met mussaert ghelaeden, ende maecten voer de stadt groot vier, alsoe dat die van de stadt niet en saeghen wat sy deden; ende sy vulden met waeghen en mussaerden elders de vesten, daer gheen volck en was, want het volck was al daer het vier berde, ende waren alsoe verrast. Op den selven dach waeren dese ghemuete Spaennaerden hier ter puen wt gheroepen de rebelle ende vyant van den coninck, ende dat men huerlieden gheen victaelie aen bringhen en moechte noch eenich secours doen.

Item, in dit jaer was ick Jan de Pottre raetman van der stadt van Bruxsel ghemaeckt, doender veel te doen was ende groote swaericheyt was.

Item, den vierden septembre a^{o} XV^{c} LXXVI, op eenen dijssendach, soe es hier te Bruxsel ghevanghen, van de staeten van Brabant weghen, den Raet van staeten, van mijn heere Glymes, luetenant van mijnheere van Hesetoever, capytaien, die se selver vinck: de Glymes de last gaf om te vanghen, ende de Generael staeten mede. In den iersten mijn heere van Berlemont, ende mijn heere van Mansvelt, ende mijn heere Sas-

boult, ende mijn heere van Assonville, ende mijn heere Scaerrenberghe [1], ende mijn heere meester Jan Berty, secretaeris; sy woerden ghevanghen int hof daer sy in den Raet waeren, ende die woerden al op 't Broethuys ghebracht ende elck appaert gheset.

Ende van den secreten Raet woerde ghevanghen mijn heere Bouckt [2], ende mijn heere mester Jan Bosscot [3], ende mijn heere Del Rio, ende die woerden op de mert op de Wintmoelen ghevanghen ghehouden, ende corts daer nae op Strurenbors [4] gheset.

Doen dit ghedaan was soe gink men zeer stercken Raet van de staeten van Brabant houden allen morghen ende nae noen, op 't stadthuys met de cappetaynen ende met den cansellier ende noch met anderen heeren van den Raeden.

Item, den XV^{sten} septembre, worde weder omme wt ghelaeten vry: mijnheere Sasboult ende Scaerrenberghe, ende meester Jan Berty, secretarys ende mijnheere Vounck.

Item, VIII^{sten} septembre, soe quamen ontrent hondert Spaennaerden tot Willebroeck, aen deerste sas, ende ghinghen daer een sterkte maeken om te beletten de schepen te trecken van Bruxsel tot Antwerpen, ende deden daer onttrent groote ontruste ende groote scaede.

Item, ontrent den XVI^{sten} septembre, soe ginck al het orloeghe volck ligghen voer het casteel van Gent om dat te winnen.

Item, ontrent den XXV septembre, soe quamen de lichte peerden van de Spaennaerden die langhe ontrent Vaelenschen [5] gheleghen hadden af, om te maynen in Alst te comen;

1 D'Aremberg
2 Vounck.
3 Boissot.
4 Treurenberg, eene gevangenis alsdan.
5 Valencyn.

maer de ander Spaennaerden en wildese niet inne laeten comen, alsoe dat sy 't plat lant al af reden ende deden groote oeverdaet van de lieden huer peerden ende ander beesten af te nemen, alsoe dat sy dicwils tot hier voer Bruxsel op de vlaemsche steenwech tot aen 't Ros quamen, ende namen de boeren alle huer peerden ende ander beesten, alsoe dat de lieden al vluechten moesten in 't stadt, ende de cloesters oock, dat jammer was om sien, ende de Spaennaerden die noch tot Aelst laeghen die branscatten allomme de doerpen om gelt te hebben oft sy wilden al in brande steken. Int land van Geersberghe die gaven ontrent xx dusent gulden; sy namen oock alle huer beesten, als peerden, coijen ende verkens ende scapen; ende wildese weder hebben, sy moesten al ransoenen. Ontrent desen tijt begoest men weder omme te tracteren van payse teghen de prinsche van Oranne.

Item, ontrent den XX^{sten} octobre, soe trocken de lichte peerden ende voetknechten al nae Maestricht ende daer en waeren maer Duetsche inne ende die en wilden hem niet te weere stellen, alsoe dat de Spaennaerden daer inne gheraecten ende deden daer groote moerte in dierste innecomen, ende namen de lieden alle huerlieden goeden ende voerden al in Wijck, dat de Bisscop van Lueck toehoerde.

Item, van dat de Spaennaerden van Zierixzee quamen, dat was van beghinsel van julio, soe moesten de gulden oever ander dach waeken; twe gulden seffens, allen avent xxiiij uren lanck een gulde in 't stadthuys ende dander gulden aen de vesten ende allen wijcken; oock met toeren aen elcke porte ende toerens, ende alser quae roepen quamen, soe moesten we twe wyken tsamen waeken aen elckpoerte, ende dat ghinck alle v daeghen omme dat elck wijcke keere was, ende de heeren van de stadt die moesten oock allen nachten waeken in 't stadthuys, eenen scepen, een rintmeester, een raetman

ende secretarys ende stads knape; ende dat ginck alle acht daeghen omme, alsoe dat ick oock moeste mede waeken als raetman, ende dat duerde bat dan drye maenden van dat de gulden over ander dach moesten waeken, ende de heeren alsoe langhe als sy dienden.

Item, den XXVI^{sten} octobre a^{o} LXXVI, woert het gelt zeer hooghe ghestelt, alsdat eenen sc. dede eenen bras x, ende een fransche crone ii gulden viii sc. een goud gulden XXXVII sc, een Karolus gulden 261/2 sc. een bourgonsche daeler XXXIIII sc. eenen VII sc. VIJ 1/2 sc alsoe alle dinghen nae advenant.

Item, op den II^{den} novembre, zijn de Spaennaerden wt Alst ghetrocken om nae Antwerpen te gaen, alser bat dan iij maenden in gheweest hadden ende quammen daer inne sonder slach, sonder stoot, ende ons volck quammer oock inne met ontrent xxii vendelen knecht ende ontrent viii hondert peerden.

Item, den iiij^{den} novembre, op eenen sondach snoenens soe woerde ons volck daer al versleghen in Antwerpen, mits groot verraet datter was; want daer waeren Duesschen die als vrinden ons vyanden waeren; de Spaernaerden ende die van de Casteel ende met die wt Aelst ghecommen, die quamen oock wt ende smeten alsoe op zijns onversins op ons volck, alsoe dat ons volck niet en wiste waert sy hadden, alsoe datter seer veel volck bleef met oock veel cappetaynen; men sayde dat oock waeren cooplieden, als Spaennaerden, Italyanen ende Inghelschen, ende die bourghers en wildese huerlieden niet moeen, also datter een groote scaede ende moert ghescied is, ende oock van brande, want sy verbranden het nu stadthuys, dat niet langhe ghemaeckt gheweest en hadde, ende oock veel straeten het vier inne de huyssen ghesteken ende beroefden de bourghers al huerlien goeden, wel iiij daeghen lanck, ende noch setten sy op groot

ranson. Dat was den danck dat sy huerlien niet ghemoet en hadden, alsoe dat zeer te beclaeghen es van huerlien tierannye. Men sayde datter meer dan vi hondert huyssen af branden ende men seit oock datter wel iii dusent bourghers doot ghebleven zijn, als vermort ende verdroncken, die mainden te ontvlieden ende oock in den brant ghebleven, sonder seer groote menichte van soudaten ende capytaynen van ons volck, die oock bleven.

Item, den VIII^{sten} novembre, soe woert hier te Bruxsel de pays ut gheroepen tusschen den prinse van Orannen ende ons, ende doen sayde men oock dat Dom Jan d'Outrysse wt Spannen ghecomen was, om hier Gouvenuer te zyne van den lande, ende het was ons coninck bastaert-bruer, ende hy quam tot Lussenbours, daer hy langhe bleef ligghen. Ende ons heeren van den lande die rayden daghelick tot Lussenbours om met hem te spreken van de Spaennaers te doen vertrecken wten lande, ende noch van ander dinghen.

Item, ontrent den XX^{sten} novembre a^{o} LXXVI, begost men hier te Bruxsel in de munte gelt te slaen, alsoe dat de munte hier weder omme op quam.

Item, den XXII^{sten} januario a^{o} xv^{c} LXXVII, doen rayde onssen Raet van staeten ende van den Generael staeten van Brabant, die daer toe ghecomittert waeren, by Dom Jan d'Outrysse tot der stad van Hue [1] int lant van Luck, om te oevercomen van tracteren van pays, daer de ambasaduers van den keyser ende den bisscop van Luck oock waeren; maer sy en costen daer niet oever commen, alsoe sijn weder omme ghecommen nae huys.

Den XXX^{sten} jannuario, quamen de ambasaten tot Bruxsel om naeder van den pays te spreken, ende op lichtmysse-

1 Hoei.

dach quam oock de bisscop van Luck tot Bruxsel om de selve saeke ende hadde volle macht van Dom Jan om van den pays te tracteren.

Item, den XVII^{sten} februario a^{o} LXXVII, op eenen sondach, op de papen-vastenavent-dach, wert hier te Bruxsel den pays wt gheropen op de groote mert met de staeten van den landen, tusschen de Spaennaert ende ons, als dat de Spaennaert moesten wt Antwerpen ende wt alle forte oft sterkte gaen binnen xx daeghen, ende vorts binnen ander xx daeghen teelemael wt dese lande te sijn, vorts gheen vreemdelinghen int lant meer te laeten incommen; daer moesten de Staeten huerlieden gheven, eer sy wilden vertrecken, iii^{c} dusent gulden ende noch iii^{c} dusent gulden te bewysen tot Genua in Etalle [1], ende dat met wisselbrieven ij maent als (*na*) sy hier vertrocken zijn sullen wten lande, al boeven dat sy hier noch gheroeft ende ghesaccageert hebben diversche steden, als Mechelen ende Antwerpen ende Maestricht, noch ander steden bedorven, als de stadt van Alst ende vele dorpen gheroeft, alsoe dat sy met eenen grooten roof wech ghetrocken zijn, noch heeft mense moeten betaelen. Dinck die dit lesen, hoe dat wy van dese tierannen hebben gheryseert [2] gheweest. Sy hebben dicwils ghesayt moeghen wy te Bruxsel commen, sy en souden niemant levendich ghelaeten hebben, ende alle gherooft ende verbrant hebben de gansche stadt, om dat die van Bruxsel oorsake waeren van dat sy moesten wt de lande, om dat sy hem soe vromelyck teghen hielen met waeken ende braken. De Spaennaerden die hadden in den sin tot Bruxsel te coemen van doen sy van Zierrixzee wt Zeelant ghecomen waeren; dinck hoe menich benautheyt dat wy ghehadt hebben.

1 Italie.
2 Geregeert.

Item, den XXIIII^sten^ februario, op een sondach, soe quam Dom Jan Doustrysse tot Lueven inne, ende de borghers die haelden hem inne met groote trionfen ende met de helft van hueren ommeganck.

Item, den XXX^sten^ merte, zijn de Spaennaerden al wt Antwerpen ghetrocken het sachternoens ten iij uren, ende den hertoeghe van Aertscot es daer binnen ghecommen met x vendelen knechten, ende den XXXI^sten^ merte zijn sy oock wt Liere ghetrocken.

Item, den XXVIII^sten^ apriel, soe sijn de Spaennaerden oock wt de stadt van Mastrickt ghetrocken, alsoe vorts al te lande wt. *Amen dico vobis!*

Item, op den iersten mey dach a^o^ XV^c^ LXXVII, es Dom Jan Doutrysse van Lueven tot Bruxsel ghecoemen met zeer grooten staet, ende ons heeren ende de ghemainte die hebben hem zeer festelijcke inne ghehaelt: de heeren te perden ende de ghemainte al in de waepen, op zijn crijchsghebruuck, al wel bat dan ij dusent persoenen; ende in de straeten daer hy passeerde, daer waeren de huyssen al met mayen behanghen ende op de groote mert waeren veel bukenboomen van mayen ende oock aen veele huyskens daer de Retorijck op was van 't bediedsel van de pays, ende het tsauens [1] soe vierde men zeer sterck op de groote mert ende inde straten ende men batemente (*speelde*) oock op de mert; de entree was door de loevensche porte, voerby sint Goedele trappen, alsoe inde langhe Ridderstraete tot in de corte Ridderstraete, alsoe op de Groote mert, alsoe doer de Huewel straete [2], alsoe nae de Canter-steen ende soe vorts nae tHof.

Den IIII^den^ dach van mey, doen dede zijn Alteese [3] zynen eet aen de Generael Staeten van den lande int thof, ende doen

1 's Avonds.
2 Heuvel-straet.
3 Altesse.

den eet ghedaen was, doen dê men inde cappelle int Hof een solemnele messe, ende den X^{den} dach, op eenen sondach, gink men met processien generael, ende Don Jan, zijn Alteese, ginck oock achter mede ende alle de staeten oock.

Item, den XIX^{sten} dach van mey a^{o} LXXVII, waert ommeganck, die zeer schoen om sien was; Dom Jan, zijn Alteese, die quam op 't stadhuys om te sien, ende hy bleeft daer eeten met veel groote heeren ende vrouwen, ende nae den eeten, soe danste hy. Ende men scoet dat jaer den voeghel, alle de v gulden, de welcke in ix jaeren niet en was ghescoeten om den benauden tijt wille; de graeve van Egmont, de soone van die Duck Dalve dede onthalsen, die was coninck van de hantboeghe-gulden ende de grave van Arenberghe die was coninck van de coulueverys [1].

Item, den II^{den} Sinsen dach den XXVII^{sten} Mey, doen trock de groote gulde wederomme naer Vueren [2] om teghen die van Leuven, om den wijn, te schieten, dwelcke sy in langhe tijt niet ghedaen en hadden, want al af ghebroeken was om seker twiste dier gheresen waeren; maer Dom Jan die wilde wederomme op gherecht hebben om alle de aude costuemen te onderhouden, ende die van Bruxsel die creghen den wijn, ende die van Leuven de *catte*. Dom Jan was coninck van de groote gulde van Leuven.

Item, ontrent den XIII^{sten} julio a^{o} LXXVII, quam de coeneginne van Naverne wt Vrancryck om te trecken naer 't bat [3] om dat niet wel te passe en was, alsoe men doen sayde, met veel joeffrou ende heeren, ende Dom Jan, onsen Goevernuer die trock huer teghen, tot in de stadt van Namen, daer hy huer een groot banket sconck; maer doen sy van daer vertrocken was, doen ginck Dom Jan een jacht ordeneren

1 Coulevrine-Schutters.
2 Tervueren.
3 De baden.

om met loosheyt het casteel inne te cryghen, ende doen hy daer voerby leet, doen begherde hy het casteel te sien, ende doen hy daer op was, soe bleef hy daer op; daer kinde men zijn bedroch daer af datter een zeer quaden roep overal quam; want men sorde dat hy teghen de Staeten ende teghen de stadt van Bruxsel soude orloeghe vueren, om dat hy inneghenoemen hadde het casteel, soe subtijlijck; alsoe namaels oock bleeck dat hy vergeeringhe [1] van volck maecte om op de stadt van Bruxsel te comen, hadde alsoe zijn volck connen by de anderen ghecryghen, want hy hem vermeten hadde dat hy de gansche stadt alsoe destrueren soude als datter geen ghedinkenisse af zijn en soude ende al vermoerden datti er inne levende vinden soude, alsoe zijn dieners selve gheseit hebben van zijn quaet voernemen. Nochtans en weet men de reden niet waeromme, want men hem meer eeren aenghedaen heeft dan men noyt sijn vaeder den keyser ghedaen en heeft, doen hy hier sijn entree dede; maer tes noch van den auden haet om dat men Duc Dalve den X^{sten} penninck niet en wilde consenteren, ende om dat Bruxsel meest teghen was; maer zijn volck die Berlemont ende zijn kinderen hadden avert (*sic*), die vielen huerlien ten lesten al af, ende wilden met de Staeten zijn, alsoe dat zijn eerste consept ghebroken was. Ende daer was tot Antwerpen op 't casteel eenen capitain die ghenaempt was Tourlon, die mainde te houden voer Dom Jan ende mainde noch veel Duessche soudaten vander stadt inne te bringhen, maer synen luetenant, mons^{r} de Bourses, die was metten Staten, ende die vergaerde al de soudaten op zijn zyde, alsoe dat sy Tourlons volck versloeghen ende sy vinghen cappytain Tourlon den iersten in oust, ende brochten tot Bruxsel

1 Vergadering.

op 't Broethuys, ende corts daer nae dede men de Duesschen vertrecken die al in de stadt waeren, die hier langhe gheloesert hadden.

Item, den XXIII^{sten} in oust, op eenen vrydach, nae noen ten ii uren, soe begoest men het casteel van Antwerpen af te breken, dat Duck Dalve hadde doen maeken om de stadt te doen castyen; 't is afghebroken by consent van de staten van den lande, de welcke maer x jaeren min ij maenden ghestaen en heeft, want 't begoest was te maken ontrent den XX^{sten} octobre a^{o} LXVII, daer alle daeghe aen vrocht ij duesent persoenen om dat sy af hebben souden. Ende een ieghelijck die vrochter aen met groote blijscap; groote coeplieden ende coepvrouwen ende een ieghelijck: al die wilden; ende die van Bruxsel die waeren groote oorsaek inne dat af ghebroken wert, want sy vervoelden (*sic*) aen de Staeten generael zeer, als mester Cornielis vanden Straten ende Jan Havaert ende noch meer ander patriotten.

Item, den XXVI in oust a^{o} LXXVII, begoest men te Gent in Vlaenderen oock het casteel af te breken, dat ons keyser daer hadde doen maeken om de borghers te castyen.

Item, den XVIII^{sten} septembre, es de prinsche van Oraennen tot Antwerpen ghecoemen, ende den XXIII^{sten} septembre quam hy te Bruxsel inne, alle doer de vaert met de gulden van Antwerpen, van elck gulde xx mannen, die hem convoeerde, sonder noch zijn wachte hy die wt Hollant brochte; comende aen 't leste sasse buten Vilvoerde, daer quammen ons heeren vander stadt te scepe met een ander scep, daer de drye Retroryken inne waeren, ende hieten hem willecom; ende de Retroryken die speelden, tot in 't stadt alderrande spel, ende alle de v gulden ende oock veel wyken die hem alle inne haelden zeer trionfantelijck, dat schoen om sien was.

Item, den XXII^{sten} octobre a^{o} LXXVII, wert de prinsche van

Oraennen Goevernuer van 't lant van Brabant ghemaeckt doer groote begherte van ons liefhebbers van Bruxsel oft ghereformede oft verloeghende het oude gheloefve, die hem zeer omme quelde, ende versoectten oock dat ander steden als Antwerpen ende Lueven ende Bossche selve oock versuecken souden, de welcke oock al gheschiede doer versueck van ons Brusseler, dat ons namals qualick verginck, want ons buetenlien liet beroeven ende en bescudde ons niet-medallen, dan 't lant laeten vol ketteryen comen.

Item, den XXIII^{sten} octobre, quam wt Duslant den Aerts Duck van Oustenryck ghenaempt Mathyas, des keysers bruer tot Mastricht ende vorts tot Liere ende vorts tot Antwerpen, om goevernuer generael te zyne van alle de landen in de plaesse van Dom Jan, die ons verraedelyck vernielen wilde.

Item, den IIII^{den} novembre, begoest men aen de Scaerenbeke-port te maken het bollewerck bueten de stadtsporte ende alle daeghen moesten daer vier wyken van de borghers daer selve in persoen wercken ofte alle x daeghe moesten sy gelt gheven, deen iii sc. ende dander iiii sc ende v sc. ende vi.sc., som meer, som min; ende ick ginck oock mede pionieren, want de beste van de stadt mede ginck; daer zyn xl wyken ende ginck alle x daeghen omme.

Item, in dit jaer waeren ghemaeckt xxvi personnen om de fortificatie van de stadt te ordineren, te weten, vier van der wet ende vier van den wyden Raede [1] ende xviii persoenen van de ix Natie om dese blochuesen [2] alle te doen maeken, ende alle dinghen te versien tot ghemain profyt, als van gelt te doen hebben om dit te betaelen ende coren te doen hebben om te victaleren de stadt oft noyt gheweest waeren, ende alle

1 Wyden- Raed.
2 Blokhuizen.

andere notelijcke dinghen, ende die waeren vergaert alle daeghe ii maele: het smorghens ten ix uren ende nae noene te iii uren, ende hadden huer caemer op 't stadthuys boven de *Mor*, de leste camer.

Item, den X^{sten} Decembre a^{o} LXXVII, wort Dom Jan, die onse Goevernuer plach te zyn, als vyant van de lande wt gheroepen van de Staeten, ende alle synen aenhanck, oft op hueren verantwoerde binnen xiiii daeghen.

Item, VI^{sten} januario a^{o} XV^{c} LXXVIII, op den derthiendach, soe wort de Nacye van Bruxsel de croone op stadthuys wederghegeven, die vrouw Marie van Hongherye huerlien af ghenomen hadde, doen hier een loop geweest was int jaer van XXXII, ende hebben oock vercreghen dat sy souden selver vergeren [1] als noetelijck waer, ende persysterden als dat de prinsche van Oraennen soude onsen goevernuer sijn tot dat de xvii landen tsamen vergheert zijn, alsoe oock gheschiede.

Item, den XVIII^{sten} Januario a^{o} LXXVIII, quam den Aertsduck van Oostenrijck, gheheten Mathyas, met groote state tot Bruxsel met den prinsce van Orannen, ende wert zeer tryonfantelijck inne ghehaelt van de heeren van de stadt ende van de gulden ende oock van alle de wijcken met vlieghende vendelen, al op zijn crjjchs gebrueck; ende op alle de hoeken van de straten waeren schoen persoenaesyen van zeer schoen bediesels, dat zeer schoen om sien was, ende tsavents vierde men op alle de camers van den ambachten ende in de wijcken, elck op 't schoenste, dry daeghen lanck. Ende hy quam van Mechelen alsoe vorts doer de Loevensche port ende by Sinter Goelenkercke, alsoe vorts door de Ridder-

1 Vergaderen.

straete ende voer by Sinte Claeskercke, alsoe oever de mert, ende alsoe voerts nae tHof.

Item, den XX^sten^ Januario, quam den Aertsduck van Oostenrijck op stadthuys, boven op de pue, ende daer wert eenen gouwen hemel ghestelt daer hy onder was, ende alle de staeten van den lande by hem, ende de prinse van Oranne als luetenant generael; ende daer op de pue dede den Aertsduck synen eet als Goevernuer generael van alle de landen, ende de prinsche van Oraennen dede oock synen eet als luetenant, in presensye van alle de heeren ende de ghemainte, ende tsavens soe vierde men zeer sterkelijck, ende den XXI^sten^ ginck men met prosessye generael met alle de staeten, ende het snoenens aten de nuwen goevernuer ende de prinsche ende noch veel ander heeren op 't stadthuys; men sayde dat den Goevernuer onttrent XIX jaeren out was.

Item, den lesten Januario, ginck onse legher oppertrecken [1], ende in 't oppertrecken doen quam Dom Jans volck ende sloech in onsen legher, alsoe datter zeer veel volck doot bleef, als Scotten ende ander volck want ons peertvolck dat verliep ende liepen in 't voetvolck van de Scotten ende braken huer orden, ende alsoe de vyanden oock, alsoe dat ons volck verstroes was ende bleef er zeer veel doot, als meest Scotten dat zeer ghetrou is synen heere, alsoe dat eene groote victorie voer hem was.

Item, den III Februario, ginck Dom Jans volck voer de stadt van Sembloes [2] ligghen, ende met schoenen woorden gaeven sy hem op, dat oock van ons volck sterck ghemaeckt was.

Item, den iiij^den^ Februario, sont Dom Jan onttrent drye cornetten perden voer de stadt van Lueven om oock oever

1 Optrekken.
2 Gembloux.

te gheven in sijn handen, alsoe sy oock deden: de goude pistoletten die hy de grooten gulden ghesconken hadde, doen hy daer ierst in quam, die deden doen groote myraculen; Godt beters.

Item, den VI^sten Februario, verbrande men alle de huyssen hier bueten de stadtporten al af, ende de Muelebeeckkercke oock, een schoen prochyekerke, ende Sint Gieliskercke tot Obbruxsel, dat oock een prochyekercke was, bayde aude kercken, dat zeer te deren was, ende oock sint Claren Cloester oock by de porte van Obbruxsel, dat zeer out was, om daer een bloeckhuys te maeken. Ende in de stadt laeghen alle de huyssen vol soudaten, niemant vry, ende bycans alle de vrouwen die liepen al wtten stadt, met al dat sy wt crijghen costen, ende oock someghe mans, maer de mans moesten al weder comen binnen den iii dach, op verbuerte van alle huerlien goet, alsoe dat sy al weder quamen.

Item, den XIIII^sten Februario a^o LXXVIII, quamen de vyanden voer de stadt van Vilvoerden ende waeren tot by de vesten, ende die van binnen liepen dicwils wt ende versloeghen veel, maer na drye daeghen vertrocken sy wederomme met scande; want de capytain Glymes die was daer inne ende veel vrome soudaten, ende hier te Bruxsel hadden wy bat dan XL vendelen soudaten, als Dusschen ende Scotten ende Waelen, ende alle de heeren van den Hoefve die waeren al na Antwerpen ghetrocken, doe sy Leuven inne hadden, ende alle de staeten oock, al van vervaertheyt.

Item, den XII^sten Merte, won Dom Jan de stadt van Nyvele, doen sy dry stormen verdraghen hadde, daer zeer veel graen inne was, als van coren ende veel ander graen, dat jammer was: daer bleef wel veel van zijn volck.

Item, den XI^sten van Mey, waert hier Ommeganck-dach, maer men en bedreef gheenderhande ghenuechte van omme

draghen niet-men-dallen, noch de gulde en ginck oock niet omme, als dat al doot was, als op een ander tijt om den benauden tijts wille, noch men scot ghenen voeghel.

Item, corts daer nae quammen hier ontrent vi^{c} Suerte [1] Rueters hier int stadt ligghen ende laeghen ontrent ix weken lanck, ende die deden de boeren oft buetenlieden zeer groote scaede, als van roeven; ende de Schotten die liepen oock alle daeghe wte ende ginghen oock bueten stelen, nochtans gaf men huerlien meest al den cost: het was een zeer grooten benauden tijt, want de bourghers zeer vertravelleert waeren van langhe te dueren, ende alle dinck was oock zeer dier; want wy oock zeer dier ende zeer vertravelleert van veel te gheven, als van dobbel impost van een amme half scellinge bier moeste vii sc. ende ij sc. van de cuete, ende van een amme wijns ix 1/2 gulden, alsoe dat de wijn gouwe die goet was ontrent xxvi sc. de gelte, ende van een osse te slaen xxx sc. ende van een calf v sc. ende van een scaep v sc. ende alsoe vorts. Ende alle contooren woerden al ghesloeten als van de stadt ende van de Staeten ende elders, ende de boeren die en leeverden oock gheen graen, mets dat sy al beroeft worden van bayde de partyen, als van de vyanden ende van de vrinden, want stelen en was geen sonde meer, want men en dede geen Justicye; dinck wat benauden tijt dat doen was; dat menich mensche verdroot te leven. Te Vilvoerden, in stadt, daer laeghen ontrent vi vendelen knechten als Waelen ende Franchoesen, ende die deden zeer groote oeverdaet, als van roeven ende stelen de buetenlieden als van coyen, scaepen ende verken ende al dat sy hadden, als dat te beclaghen was; ende in de stadt van Halle daer waeren oock v vendelen knechten die het selve al deden

1 Zwarte.

ende wat men aen de Staeten claechde ende aen den prinsse van Oraennen, daer en worde niet af ghebetert, dan: nempt pasensye [1]. Het scheen dat al met huerlien wille was; sy sneden het coeren van de velden, dat droeden [2] sy inden oeven ende sy deden wt duesschen ende vercochten 't. Te Halle quam doen eenen grooten brant inde stadt, daer wel meer dan de drye delen van de stadt af berden; men woude vermoeen dat met poppen ghedaen was, maer men en wist niet sekers; ende de soudaten die moesten doen veel dicker in de huessen ligghen, alsoe dat doen de borghers xvi hadden, som min oock meer: dinck wat lust dat in sulken steden was; de beste bourghers die liepen al wte ende quamen hier woenen ende lieten de huesen met haeve ende goet daer al in de handen van de soudaten. Caesemieris [3] die quam oock wt Duslant met veel volck van rueters ende voetknechten die doen oock zeer grooten oeverdaet deden, als van roeven ende stelen, alsoe dat sy al roefden daer sy aen quamen ende scudde, de lieden al moeder naect wt, sonder iets aen te hebben als schoenen, coussen oft hemden, ende quamen alsoe al naect tot hier in stadt toe gheloepen, dat wel te beclaeghen was. Hier in stadt waeren van de buetenlieden zeer veel coeyen, scapen ende peerden ende verken, die ginghen alle daeghe wt op de wayde ende savents doen quamen sy weederomme in stadt, ende de beesten die verginghen daer sy ghinghen, om dat sy soe qualyck te wayden hadden, want seer droeghe weer was, want men noyt soe droeghe nasoemer ghesien en heeft in menich jaer; ende was soe droeghe tijt zeer spaede, ende de beesten quamen alle daeghe al blaytende, want sy noch niet ghenoch gheeten en hadden, alsoe dat sy verginghen daer sy ginghen. Al wat beeste (*was*) die

1 Patientie, geduld.
2 Droogden.
3 De palzgraef Casimirus.

bueten de porte niet verre was die worden al ghestoelen, alsoe dat men dicwils een coe hadde om i daeler oft min. Ende het was zeer drooghe weer, maer ons volck en bedreef niet, daer de ghemaynen man zeer af claegde; het scheen dat sy al eens syns [1] met Dom Jan waeren, ende hadden gheen compassye op de ghemainte dan groote roevinghe ende groote scattinghe op te legghen ende 't lant bijstir te maeken. Ons heeren van de landen dye hadden eenen jonghen Goevernuer ghenoemen wt Duslant die maer ontrent xix jaeren out en was, die ghenoempt was Mattyas, om dat sy te beter het lant regeren souden nae huerlieden wille.

Item, in desen tijt doen stont in de stadt van Gent veel ketterye op van onghelovigheyt, alsoe dat sy al de biddende orden al wtjaegden ende deden zeer grooten oeverdaet aen de gestelycheyt, ende wat men te hove claegde van huerlien oeverdaet, daer en wort niet toe ghedaen; het scheen dat was by consent van thof ende van den prinsche van Oraennen, alsoe dat sy langst te meer quaet deden ende ginghen voer de stadt van Brugghe ende voer Ypere ende daer roofden sy alle biscopgoeden, ende te Dermonde ende te Nienove ende in andere steden. Ende daer men preecte in de kercke, daer brack men alle de belden ende alle outaeren wt de kercke, alsoe dat maer scueren en waeren, dat wel te deeren was om sien, ende tot Antwerpen daer doen thof ende alle de staeten laeghen, daer preecte men oock tot veel steeden in cloesters, als te Minnenbruers en te Prekeeren ende tot veel ander plaetsen, ende braken oock beelden ende outaeren, ende maecten oock al scueren af, ende quam oock tot Bruxsel, daer men oock begost te preken in diversche huyssen, ende al wat men claegde daer en wort niet tou

1 Eens zins.

ghedaen; de Procureur Generael trock nae Antwerpen ende claegde den Raet ende thof, maer het was al ons villeken (?). Nochtans het was verboeden in tractaet van paysse, ghesloeten te Gent in stadt, dat men geen nuwicheyt in stellen en soude tot dat Dom Jan wten lande waer, ende dat de xvii lande daer op vergaert worde, maer ten wort niet ghehouden. Godt beters. Maer men weet (*het*) meest de prince van Orannen die huerlien den voet gaf, want hy meest besmet af was; God wille hem verlichten.

Item, in beginsel van September a^{o} LXXVIII, namen de heeren van der stadt van Bruxsel, die doen van de cattolycke niet en waeren, het cloester inne van de Bruerkens op de Grecht alle de principael huyssinghe die sy hadden om sieckhuessen af te maecken, want zeer veel volck stoerve in stadt van de peste ende van rootmelosen, duer den benauden tijt dyer doen was; ende wort van ander plaessen ghebroch, als van Vilvoerden daer doen oock zeer starf van de peste, alsoe dat al int gasthuys niet en cost gheligghen, alsoe dat oever al zeer veel volck af storve in alle steden ende dorpen. Ende daer quamer veel sieken wten legher, alsoe dat de herberghe van sinte Bayus by 't Beghijnhof oock vol sieken ende ghequesten van uten legher laeghen, alsoe dat te Bruxsel zeer veel volck storve ende oock overal.

Item, ontrent half Septembre, soe naemen de nuwe sectaris te Bruxsel inne den ghehelen bueke van de kercke tot den koore tou, tot den Vrouwenbruers, om daer huer predicatie te houden, ende deden alle de santen al wt de kercke ende alle de outaeren wt, alsoe dat een schoen kercke te voeren was ende nu maer een schuere en is, al by consent van den Hoefve, want de sectarijs daer zeer langhe vervolgt hadden om kercken te hebben.

Item, den lesten Septembre, sayde men dat Dom Jan zeer

sieck was van de peste, ende corts daer nae storf hy op eenen donderdach. Den hertoghe van Permes die wert doen huerlieden cappetain generael. Ende ons volck ginck ligghen voer de stadt van Nyvele, ende als sy langhe voer gheleghen hadden, soe creghen sys, ende doen sy noch creghen waeren noch wel een maent daer voer ende daer onttrent daer hueren schonen tijt verslyten, dat allen man verwondert waeren dat sy daer soe langhe laeghen sonder yet te bedryven; want zeer schoen ende droghe weer was.

Vorts trocken sy voer de stadt van Binst [1] ende daer laeghen sy oock langhe voer, ende daer na creghen sijs, ende doen sy ghecreghen hadden, doen laeghen sy oock bat dan een maent stille met soe groote macht van volck; dinck wat goede capitain dat wy al hadden, die al huerlien ayghen proffijt sochten ende en sochten gheen expedysie dan om ons al te beroeven ende bystier te maeken. Sy hadden volck ghenoech om de vyanden wt te dringhen ghelijck sy selve wt ghaven, ende hadden wel dicwils de stadt van Lueven ghehadt; maer neen, die van Lueven Spaennaert die hadden te vrinden int thof, daeromme moesten wy verdraghen dat die van Lueven alle daeghe voer ons stadt quamen roeven ende vanghen, jae oock de veerscuete die van Bruxssel op Antwerpen trock, die setten die van Lueven oock dicwels af, ende het thof met den prinsche van Orannen die bleven al tot Antwerpen ende hadden behoeren al by de legher te zyne; dinckt wat groote hertte dat sy hadden om de vyanden ut te keeren, dan dat sy al *patryotten in de kiste* waren, maer niet patryotten van huerlieder vaederlant, om de vyanden kas wt te keeren, maer dan en soude huerlieden gaessye [2] niet meer gheloopen hebben, want den eeldom al tachter was ende hier deden sy wel huerlieden proffijt. Godt

1 Binche.
2 Solde, gages.

beetert. Ons princypael oevercapytain was de Grave van Boussut; Casemyris die een cappetain was wt Dusslant wel met vi duesent rueters die en bedref oock niet, die soecht oock zijn profijt met de anderen ende en woude onder den Grave van Bousut niet staen, die maeckte hem sieck ende quam te Bruxsel ligghen int thof van Hoegstraete; dinck hou dat wy doen gheryseert waren, als elck alsoe zijn profijt sochte! Corts daer nae trock Casemierys nae Vlaenderen als nae Gent om daer oock te roeven ende te bederfven onder deksel van zeker pays te maeken aengaende de relisye, maer ick duechte meer van twist, mits dat hy oock van de nuwe relisie es (Godt beetert) ende een groote sectaris.

Item, in dit jaer van LXXVIII, was het gout ende het selver gelt zeer hooghe opghestelt, want i sc. die gou 1 1/2 bras ende 1 1/2 bras 1 1/2 sc. ende iiii sc. dede 5 1/2 sc. eenen selver spaensche Ryael van vii sc. op 8 1/2 sc., ende een halfven na advenant, eenen dobbel sc. ii sc. i blancke, ende iii sc. x voer iiii sc. i ort, eenen 1/2 sc. voer 1/2 bras sc. ende 1/2 bras x voer een blanck, 1 1/2 sc. voer ii sc. ix myten, ende eenen daeler van Bourgoensche slaeghe van xxxii sc. op xxxviii sc., de Philips daeler van xxxv sc. op ii gulden ii 1/2 sc., ende de Staeten-daelers van xxxiiii sc. op xxxvi sc., ende de prinsche daelers voer xxxii sc. op xxxv sc., de twe daelers als Staten ende prinsche-daelders woerden doen erst al gheslaeghen, alsoe alle munte nae advenant, den gouden ende selver Karolus gulden xxii sc. op xxviii sc., de gout gulden van Duslant van xxxii sc. op ii gulden, den gouden Philips gulden van xxv sc. op xxxvi sc., de Fransche cronen van ii gulden viii sc. op ii gulden xiiii sc., de Etalyaensche cronen van ii gulden vi sc. op ii gulden xii sc., de angelot van iii gulden xvi sc. op iiii gulden vi sc., de gouden Ryael van iii gulden xvi sc.

op iiii gulden ende x sc., den halfven nae advenant, alsoe alle gout nae advenant, als dat alle comerscap ende eetwerck daer omme te dier vas, want in ander lande het gelt niet soe leeghe en ginck. Ende in dit jaer storve zeer veel volck van de peste mest, ende van ander siecte alsoe dat ick wel mayne ende hebbe hoeren segghen datter int gasthuys van sint Jan op den Poel meer dan xii dusent ghestorven was, sonder de borghers die elders begraven ende ghestorven waeren.

Item, in beginsel van April a^{o} XV^{c} LXXIX, sayde men dat den hertoeghe van Permes lach voer de stadt van Maestrich, ende hadde veel stormen op de stadt ghedaen, alsoe dat hy er veel volck daer liet ende noch daghelick doet.

Item, den II^{den} dach van Mey a^{o} LXXIX namen de mertenisten [1] de kerck van Sint Jans op den Poel hier aen 't gaesthuys, om daer huerlien predicatie te doen ende deden oock al de santen wtter kerke; Godt willet versien.

Item, den XXVIII^{sten} Mey op Assencionsdach, gink men tAnwerpen met prosessye generael om te bidden voer den pays ende welvaert van den lande, alsoe dat alle de gestelijckheyt al mede ghinghen met onsen Goevernuer Mattyas. Maer in de beghinsel van de prosessie quamer een groote comosye van de Calvenysten ende ander quaet volck om te beletten de prosessye niet wt gaen en soude, ende maecten een zeer groot ramoer als dat de Goevernuer moest vlien in de kercke van onse Liever Vrouwen. Ende hy met zijn edlen waeren daer tot satternous [2] nae den twe uren in grooten benautheyt: en hadde de prinse van Orannen niet belet, daer souden veel vermoert ende ghedoot gheweest hebben; noch bleefer al iii oft vier doot, corts daer na woerde alle de gestelijckheyt als van cloesters ende weerlijck

1 De aenhangers van Martin Luther.
2 's Achternoens.

al wter stadt gheleit in vier scepen, al vol al wat gestelijck was, als canonyken ende ander groote heeren, de meste mesten minten [1]. Het worde huerlien van de vier coeronelle van der stadt ontraeden dat sy met prosessye niet gaen en soude, want daer soude moeghen quaet af comme, maer sy en lieten daer omme niet. Als sy op 't water in de sceep langhe ontrent een maent gheleghen hadden, doen trocken sy wederom in hueren dienst int stadt doer veel biddinghe, ende nochtans en wilde de ghemainte de vier biddende orden niet inne hebben. In alle desen tijt en hadde men gheen dinst daer ghedaen noch kercke open ghehadt. God betert.

Item, den lesten Mey, waert hier ommeganck, maer ten ginck maer omme onser Liever Vrouwen roemsom kerkhof, sonder gulden om den druck van Antwerpen wille.

Item, den IIII^{den} Junio a^{o} LXXIX, op eenen donderdach, soe dede de jonghe Grave van Egemont hier te Bruxsel comen zyn peert-volck ende ontrent viii vendelen knechten, ende quamen het smerghens vroech ontrent 4 1/2 inne de Obbruessel-port ende quamen alsoe straeck nae de mert ende alsoe nam hy de mert inne ende 't stadhuys ende oock 't Broethuys, ende wilde dat de coeronelle Temple soude uter stadt trecken met zyn vendelen knechten. Ende Egemont wilde hier capetayn vander stadt zyn, ende sayde dat hy comisse van den Hoeve hadde, dat al bueselen waren, maer daer waeren diverssche bourghers die met hem dat gheconspireert hadden om dat sy de coronelle Tempel wt cryghen souden, maer men sont in post nae Antwerpen daer tHof lach aen den princsche van Orannen ende aen Mattyas, den goevernuer, die noch jonck vas, maer daer en was nyet af, alsoe hy wederomme sanderdaegs moeste vertrecken ende de conspiererde van de bourghers oock met hem, met groote

1 De meesten met de minsten (?).

scande, oft men soude hem met schande wt ghesmeten hebben; want hier waeren v vendelen knechten inne, ende daer quamen sanderdags noch v vendelen inne, ende daer souder veel bourghers toe hebben ghevallen van de nuwe relisye, ende op dander zyde souden oock veel bourghers tou ghevallen hebben; de aude relisye die hadde liever Egemont ghehadt, ende dander relijsye hadde liever Tempel ghehadt, alsoe datter een zeer groote beroerte in stadt was, alsoe dat de bourghers al in wapen waeren ende bollewercten de straeten, deen teghen dander, alsoe datter ghenoech te doen was; hadden de knechten van Egemont die er wel xiiii^{c} sterck waeren ende Tempels volck aen melcanderen ghecomen, daer soude een zeer groote mort onder melcanderen ghebuert hebben, ende deen relisye teghen dander, alsoe dat 't vrye wel de destrucsye van Antwerpen wel ghelijck gheweest soude hebben oft meer, want de knechten van Egemont vermaeten hem dat sy 't stadt-huys in 't vier soude ghesteken hebben, ende dander knechten die vermaeten hem dat sy sommeghe huessen oock soude in brande ghesteken hebben, ende alsoe voerts ghepilleert, op zyn Antwerpens; maer doer bidden van de heeren van der stadt dat Egemont wilde zyn volck doen vertrecken alsoe hy dede; alsoe woerde gheslijst [1]; maer hadden sy noch ontrent ii uren langher in stadt ghebleven de ander v vendelen quamen van bueten aen, om te slaen. Godt beters! Dat was ons gheluck dat dander vertrocken waeren, ons volck hadden van buyten doen comen.

Item, den VI^{sten} Junio op de sinsen-avent, het sachternoens, ontrent ten vier uren, doen trock de coronelle Tempel nae Antwerpen; ende alsoe saen als hy vertrocken was doen quamen een groot deel soudaten met sommeghe quade bor-

1 Geslecht.

ghers ende quamen int sint Claeskercke, ende die begoesten sy te beroeven, maer het wert ter-stont belet van den bourgmester ende van den coronelle bruer ende ander capetainen, alsoe dat sy daer cleyn scaede deden, maer vorts trocken int Baghynhof; daer roefden sy de kercke ende veele baghynkens; vorts quam er een ander partye soudaten met sommeghe quade bourghers ende quamen in sint Goedele kercke, al doer de vinster met leeren ende roefden daer oock al ende braken al de scapraen ende kisten open van de capellanen ende roefdense al, ende vorts begoesten sy in de tresorye ende oever al oock te rooven, daer sy groete scaede deden ende begoesten de santen ende tafereelen te breken, maer het wort doen belet; voerts sint Lysbetten-cloester ende kercke oock al beroeft, oock de Bruerkens-op-de Grecht kercke al beroeft, ende sint Katelyne kercke oock alle de kisten ende scapraen oock beroeft ende te Minnenbruers oock; dat deden mest de nuwe soldaten die comen waeren met de Calvenisten bourghers, alsoe dat men op den sinsendach al in de waepen waeren ende men en deden nerghens gheen messe, Godt beters!

1579.

Item, den IX^{sten} Junio, den iii sinsendach, quamen veel-Spaennaert van Lueven, wel onttrent vii^{c}, die quamen hier voer de stadt ende die deden ons weder omme een groote bescaempheyt ane, alsoe dat men moeste al in wapen zijn ende gaen op ons storm-plaessche; ende ons peertvolck trock wt ende ons voetvolck oock om teghen huerlien te scermoesschen, alsoe datter bleven es drye oft vier van onssen volck ende een van huerlien volck; men sou dese wel van de bloechuyssen afgheschoeten hebben, maer daer en

was gheen ghereescapt; dinc wat resement dat men doen hiel.

Item, den XXIIII^{sten} Junio, soe soude men de wet kiesen nae de aude costuemen, maer daer en cost men niet af doen, want sy en wouden niemant kiesen, te weten de Nasyen, oft daer soude eerst eenen bourgmestre zijn ende sy en conden die niet ghekiesen met dat sy al twistich waeren, want deen paerty van de nuwe die wilde van hueren sorte hebben ende de aude kercke van die op huer lien, ende daer omme stont wel viii dachen open eer men eenen bourgmester hadden ende noch waert een van de aude relisie, mijn heere van Goeyck, alyas Taye, die goet ende catolijck was, maer zeer aerm van herten.

Item, in desen tijt soe waest soe quaeden ende benauden tijt oeveral, als dat de gestelijcke persoenen al moesten in werlijcke cleeren gaen, alsoe wel de cloesterlien als de weerelijcke priesters, ende deden al huerlien hair op de cam afscheeren alsoe dat men gheen gestelijck voer werlijcken cost ghekinnen, noch droeghen oock gheen cruen op thooft. De nonnen ende bageynen die achter strate ginghen, die moesten al in werlijcke cleeren gaen oft anders waeren sy becresschen van de soudaten oft van de quade bourghers.

Ín desen tijt en hadden wy gheenen amman, want hy met Egemont ghegaen was. Dinck oft Villeken (?) niet wel en regeerde; de geestelijck en die deden al Gues caussen aen, alsoe wel de cloesterlien als andere priesters, ende al ghecleet op zijn ghemayn bourghers, alsoe dat men deen uut den ander niet en soude ghekint hebben: dinc wat goeden tijt dat doen was; die abten ende prelaeten die plaeghen al in witte ghecleet te gaen, die ginghen al in 't suert ghecleet gelijc al ander lien, sonder eenich deferencye, al met suerte hoeên op thoeft in stade van witte bonetten, ende witten lobben aen hem hemden, als ander lien.

Item, den iersten Julio, ginck Sint Claeskercke wederomme open, die de Reformeerde hebben wilden, want sy wilden de cloecke met de kiekenen hebben, dat waren de profijten van de huyssen dyer omme staen, om huerlien ministers daer mede te betalen ende huerlien aermen die sy huerden om ter kercke te comen sermoen hoeren. De Minnebruers wilden sy oock hebben om daer huerlien ministers te woenen ende school te houwen, maer men en wilde huerlien de kercke van Sint Necolaes niet geven, doen en wilden sy de Minnenbroers kercke oock niet hebben, oock als sy al tot roef ende al afghebroken was, maer achternae namen sy weder omme, maer doen wilden sy oock de Cappellekercke hebben ende en hielen niet op tot dat syse hadden ende solisiteerden omme te Hoefve.

Item, op den iersten Julio, waert gheset van tHof weghen van de kercke van de Capelle te geven in handen van den raetheere Liesvelt ende Willem Rouck, comisen van de financye die welcke niet zeer teghen en waeren, want soerte soect soerte [1], daer nochtans veel aen hinck, want Obbruxselkercke woert af ghebrant om dat te nae de stadt stont, alsoe het was een zeer groote prochye kercke, de Capellekercke, om de kinderen te doepen ende zijn leste rechte te haelen, alsmen sieck is, het woert doen oevergheset de prochye kercke tot op de Savele dat maer een capelle plach te zijn.

Item, den iersten Julio a^{o} LXXIX, begoest men te segghen dat de stadt van Maestrick ghewonnen was van de Spaennaerden, daer wy al tsamen groote droefheyt om hadden; men sayde datter veel vermort woerde om dat syer soe langhe voer gheleghen hadden; men beloefde huerlien alle daeghe secours te doen, maer daer en quam niet af. Sy laeghen

1 Soorte zoek soorte.

wel ontrent vier maent voer ende lieten zeer veel volck voer in 't stormen. De ghemainte wilde vermuden dat de prinsche ende de coninck al eens zijn, als oock wel schijnt anders niet te bedryven dan 't lant af te roeven, ghelijck het prinsen volk dede onder dexsel van Maestrick bystant te doen, ende wylien moesten vele groote impoesten van alle goet gheven ende men en dede niet af dan haerlien bourssen [1] te vullen; waeren alle de dieven, die 't nu wel verdient hebben, ghehangen, men en soude nauwe boemen ghenoech vinden noch coorden noch basten om te hanghen, God beters! daer af dat ons correnelle en Tempel souden allen behoeren ghehanghen te syne; want sy al tou laeten omdat sy het meste profijt inne hebben als den 5^{den} penninck van het roefven, als van coyen ende peerden ende scaepen ende vercken, ende oock de pachters deden sy oock ransonneren op groot gelt, ende hielen sy zeer langhe ghevanghen tot dat sy het groot rantsoen opghebrocht hadden; dat deden al de vrinden, dinck wat de vianden dan deden. De prinssche van Oraennen die sette ons al sulke fynen gouvernuer als Tempel de gouvernuer is, maer! *telle maistre, telle servytuer*, als de prinsche es.

Item, den XV^{sten} Julio a^{o} LXXIX, woert gouvernuer ghemaeckt de coronelle Tempel hier in stadt van Bruxsel, dat wel te beclaeghen is, ende noch wel beclaeghen sal oever xx jaeren; want al sulken gouvernuer die zijn soudaeten alsoe deden oeveral steelen ende roeven ende sy moesten hem daer af den 5ten penninck gheven en eenen dief dede den ander groote secours. In desen tijt wort oock ghemaect vier corronelle, eerst al goed heeren van deser stadt die catolyck waeren, maer corts daer nae quamer al ander die hem selven maecten ende alle quaet deden.

1 Beurzen.

Item, int jaer XV^{c} LXXIX, begoest men eerst om te draeghen het heylich sacrement van myraculen te Bruxsel, berustende int Sinte Goedelekercke om de swetende siecte dier tot Antwerpen regnerde; maer int jaer LXXIX woerde het omme draeghen weder gheschorst, dat nochtans een groote kermesse oft prossesye plach te zyne; om de nuwe relisye wille en moecht men niet omme draeghen die alle dueden beletten, noch men en thoende 't alle sondaeghe niet, ghelijck men plach te thoenen op den autaer, al om de quaetheyt van de mensche, noch messe, noch lof meer doen dan ofter noyt ghestaen en hadde, van sinsen avent af a^{o} LXXIX tot noch tou, oft sy 't souden ghestoelen hebben, tot den XIII Julio 1585, dan woerdet wederomme verheven.

Item, den XXIX^{sten} Julio, quam de tidinghe dat ons sassen van de nuwe vaert inneghenoemen was van de Spaennaerden daer sy groote scaede in dede. Dat quam by scult van dese nuwe ghereformeerde, want daer waeren wel x vendelen Scotten op de vaert om hier te comen, doen de Spaennaerde aen de sassen quamen; maer de quade nuwe geesten die en wilden niet gheloeven dat de Spaennaert daer waeren, ende wilden terstont de Scotten inne stadt hebben om daer mede de Catolijcke te reseren, geestelijck ende werlijck, maer het sanderdaechs quam de tidinghe dat de nuvaert inne was; doen saeghen sy op huer duemen, ende de Maelcontenten (dat waeren die de Pacificatie van Gent wilden houden) als gheheel Artois, Henegau, ende de Grave van Egmont ende de heere van Heesse ende alle den eeldom die quamen tot Ninove ende tot Aelst ende deden oock de Pacificatie van Gent houden, ende laeghen alsoe ronsomme hier om ons stadt, als dat men nerghen synen nuesen en doerste uut steken, noch daer en cost niet van Antwerpen ghecomen, niet een mensche noch briefven, sy en worden ghevanghen,

ende moesten al Dermonde gaen, niet sonde groote perijkel; noch woerden sy achterhaelt; daer woerde commissaris ghesonden van de stadt weghen, ende van de Nasyen weghen aen den prinsche, maer sy woerden som ghevanghen in thuys comen.

Ontrent den iersten Octobre creghen wy ons nuwaert wederomme, twas als dat de Spaennaerden verlaeten hadden, want de peerden die storven van armoeden.

Item, den XIII^{sten} Septembre a^{o} LXXIX, wert den pays wt ghepublyseert tot Berghen in Henegou als dat de Spaennaerde sullen moeten vertreckten.

Item, in desen tyde soe bleven de kercken meest al ghesloeten, alsoe dat men maer een deure in alle kercken open en dede, ende noch met groote vreese den dienst deden, ende dat ghebuerde van Sinsen af a^{o} LXXIX, zeet [1] dat zy ghepileert hadden gheweest, ende den dienst die woerde al vroech het tsavens ghedaen, de vesperen met het lof, ende het smorghens spaede, ende de kercke woerde het snachts meest ghewaeckt want sy noch dicwiels ghenoech ghedraygt woerde om noch eens te pilleren, ende en doersten oock niet opentlijck luden met huerlien cloecken, als behoerde; alsoe dat de profesye [2] van Ozeas in sijn iii capitel vervult is, daer hy seet: *Israel sullen veel daghen sitten sonder coninck ende sonder offerande*. Ende men en ginck oock meer met geen prosessye achter straten, alsoe men pleech, ende dit duerde langhe.

Item, in desen tyde soe waeren hier in stadt xx vendelen knechten die de lieden meest moesten den cost gheven als de costelijck Tempel volck ende de Scotten, die al roefden daer sy aen costen gheraeken, binnen ende bueten, ende daer hadde Tempel de Gouvernuer het 5^{e} deel af, ende de bourghers die moesten meest al de cost gheven, daer veel lieden

1 Sedert.
2 Prophetie.

om bystier woerden, want men en betaelde de knechten niet, wat men al gaf, dat nochtans veel was.

Item, in desen tijt waeren al in de groote heerenhuyssen gheloeseert al meest buetenvolck met peerden, coyen ende verkenen, alsoe dat de heerenhuyssen meest pachtershuyssen waeren, dat wel druckelijck om sien was; de heeren waeren gaen carebynen oft tot Antwerpen daer tHof was, alsoe dat Bruxsel half een boeren stadt maer en was, ende half de huyssen van de stadt waeren wel te hueren; alsoe verginck de stadt die soe plach te floreren, als er tHof plach te ligghen, dat nu tot Antwerpen leet, ende men duesschte het graen in de saelen van de huyssen, ghelijck men in de scueren plach te duesschen.

Item, in desen tijt waert een druckelijck tijt alsoe dat men het heylich Sacrament ende het heylich Olijs by de sieken niet draghen en mocht, also men plach met de belle, dan al heymelijck onder sijn cleet, sonder coster by hem te hebben ende al op zijn werelijcks ghecleet, of anders het moecht hem ghestoelen oft wt de handt ghenoemen sijn gheweest. Ende alser eenich uutvaert was en doerst men metten lijck achter straeten niet gaen met de priesters ende met de belle alsoe men pleech, maer het lijck quam stillekens in de kercke ende die te lijck ghebeden waeren, die quamen al in de kercke sonder lijck ende daer vonden sy 't lijck, ende alsoe vorts, oock met de kinderen te kestenheyt te bringhen; de vrouwen plaghen al met te gaen, maer nu moesten sy hem oock in de kercke vinden.

Den XXIX^{sten} Novembre, moesten allen de Minnenbruers al hier wter stadt gaen nae Loeven ende dat deden doen de nuwe reformeerde oft vanden nuwe gheloefve, boeven de *Relisyonsche vrede*, die sy selve gheswoeren hebben, nochtans teghen de wille van de wet oft natie dan by consent van

den Raet van Orlooghe ende den gouverneur Tempel, in den tyde dat Duck Dalve hier in 't lant was, soe en hadden de Reformeerden geen plaessche hier ontrent; maer nu als de prinse van Oraennen het land reseerde, soe en hebben de catolycken gheen, dan te verdraghen alle verwustheid; dinck wat eenen goeden tijt dat wy hebben gheleeft!

Item, ontrent na Sint Jans-mysse a^{o} LXXIX, woerde van ons heeren vander stadt ende vander Natie weghen ghemaeckt eenen Raet van Orloghe dat men wel beclaechde namaels, daer inne zijn zoude vier corronellen om te hebben ondervint vande fortificatie ende vander wacht; maer wat waest sy wilden namaels al ondervinden, daer woerden ryke deghelycke corronelle ghenomen als mijn heere Serclaes ende ander; maer die en wilden niet dienen met dander, alsoe dat sy selve ander namen, al na huerlien sin, ende oock capytainen, sersanten ende corperael, al naer huerlien ghesinde uten wijck, alsoe dat sy, al boeven de wethouwers waeren; dese Raet van orloghe wilde de gheheele stadt dwinghen ende regeren. Elck corronelle ginck met iii soudaten achter huerlien. Doen de Natie dit al saeghen, wilde weder omme al af hebben, maer sy en costen; want sy en wilde niet afgheset zijn, mits het groot profyt dat sy daer af hadden; want sy betaelden hem selven van confiscatyen om het quaet resement dat hier doen was, die goede of droeghen sy hem al aen, alsoe dat doen die stad zeer qualyck gherygeert was; want dese nuwe ghereformerden deden al dat sy wilden ende niemant en sayde teghen, noch men en dede gheen justycye. Godt beters!

Item, ontrent Sint Jans-mysse a^{o} LXXIX, waeren die van Henegau ende Artois oever comen, als dat sy pays maecten met de hertoeghen van Permes, ende die vielen al teghen de Staten generael ende teghen ons gouvernuer Mattyas,

ende sy wilden de *Pacifycatie van Gent* onderhouden ende oock een ieghelyck doen onderhouden, ende die hieten doen Maelcontenten; op conditie als dat de Spaennaerden souden wter landen trecken, ende dat sy orloeghen soude teghen die ghenen die de *Pacifycatie van Gent* niet en hielden, alsoe dat die van Henegau ende Artois, die woerden doen ghenaempt de Maelcontenten, ende sy vielen de Staeten generael af, daerdoer wy meer orloeghe hadden dan te voeren; want deen stadt was met de Maelcontenten ende dander met de Staeten generael, alsoe stont d'een stadt tegen dander op; de Maelcontenten laeghen voor Doernick ende voor Meenen; ten lesten creghen sy de stadt van Corteryck met sybtylheyt, ende Henegau ende Artois woert daeghelyck zeer benaut van vyvers [1]; want men en liet niet passeren eenighe victalyen dan tot huerlien grooten cost, want sy issue-gelt gheven moesten oft lyssentie-gelt moesten betaelen, eer sy 't cryghen costen.

Item, ontrent desen tijt vielen die van Mechelen ons oock af, ende vielen met den hertoeghe van Permes, daer sy oock in groote benautheyt om quamen, als van victalyen ende andersins; maer het quaet datter af quam, sy quamen dicwils uter stadt ende roefden ons veerscueten op ons vaert, ende vinghen alle diese daer op cryghen coesten: mans ende vrouwen, ende layden se al naer Mechelen, ende sy moesten groot gelt geven eer sy weder wt costen comen, alsoe dat men moeste groote convoee mede nemen; noch en hielpt somtyde niet, want sy somtyt te sterck wt quamen, te peerde ende te voete.

Item, den XXIII^{sten} Januario a^{o} XV^{c} LXXX, op eenen saterdach woerden van de liefhebbers ghereformerde ghevanghen dry

1 Levensmiddelen.

heeren van den Raede, als myn heere Versteghen ende mynheere Maelcot, die Odo Vierons dochter ghetrout hadde, ende mynheere Wellemans, ende meester Willem Brohem [1], avocat, ende Adolf Hueseveel ende eenen procureur Scutteput, ende sy woerden ghevoert na Antwerpen; maer die van Antwerpen en wildese niet hebben noch ontfanghen, ende sayden: hebben sy mesdaen, dat men te Bruxsel alsoe goede recht doet als hier; alsoe woerden sy naer Berghen-op-den-Zoom gheleyt ende oeverghesceept, daer sy vry achter straten ghinghen; want sy maer wt haet ende nyt ghevanghen en waeren van de corronelle ende van de liefhebbers van hier van de stadt.

Item, in desen tyde was alle dinghe zeer dier om dat allen lant soe afgheten was van ons vyanden ende oock van ons vrinden, die alle daeghe ginghen bueten ende roeven, als dat het rintvlees gouwe het pont ii 1/2 sc. ende iii sc. pont, ende de hamele vlees was noch dierder; een voerste scauder gau xxxvi sc. somtyts meer, ende de achterste vierendeel was noch dierder, ende eenen cappuyn wilden sy vercoepen xxxii sc., ende een blaet van den haemel vercoch men xviii sc. ende een paer dueven vii sc. ende een paer kieken xii sc., ende vorts alle ander vlees nae advenant; den dranckt die was oock zeer dier, als een gelte wyn gou xxvi sc.; ende xxviii sc.; ende het bier woerde opgheset i ort op de quaerte als dat men de half scellinge bier moeste coepen i blanck de quaerte, ende de kuete gou een half blancke, die men voer i ort de quaerte plach te hebben; noch hadde sommeghe bourghers de soudaten de cost ghegeven, ende het graen was oock zeer dier, als de terwe gou het syster ii 1/2 gulden ende iii gulden, ende 't droeghe coren gou

1 Van Broechem.

xxxvi sc. het syster; want men in dat jaer niet dan nat coeren en vont, want inden oust zeer veel regende alsoe die goet broot hebben woude die moest out coeren coepen; de gerste die gou onttrent xxx sc. de haever xvi sc.

Item, den XXV^{sten} Januario, soe wonnen ons soudaten met Jonker Denys, Tempels' bruer, de stadt van Nyvele met subtijlheyt ende met verstant van sommeghe die daer inne waeren, ende vonghen de cappytain Gliemes, die daer cappytain in was voer de Malcontenten, ende zyn soudaten ginghen loepen, ende Gliemes die woerde hier ghebrocht in de Vrunte [1] ghevanghen ende de bourghers aldaer die woerden al ghepyleert ende de kercken van der stadt al gheroeft ende Mynvrouw van Nyvele met huer canoenekesse woerde hier ghebrocht.

Item, den XXX^{sten} Merte a^{o} LXXX, quam de tydinghe als dat de Grave van Egmont binnen Ninove ghevanghen was in zijn stadt met zijn huysvrouw ende met noch veel ander heeren, die by hem waeren; sy hadden te voeren om buet gheweest in Vlaenderen ende hadden veel arme lieden ghemaeckt, ende doen zy weder quamen die van Vlaenderen die volgden huerlien nae, alsoe als dat sy in stadt quamen met intellisentie van soldaten die daer binnen waeren. De Grave van Egmont hadde een van zijn capitain een soeflet op zijn kaeken ghegeven om dat hy gelt ayste [2] voer zijn soldaten, ende die ontboet mons^{r} de Lanoy, een capitain wt Vranckerijck die in Vlaenderen lach met zijn volck, als dat hy daer coemen soude ende soude hem de stadt leveren met Egmont, alsoe hy oock dede; ende bleef daer wat ghevanghen ende corts daer nae wort hy hier tot Bruxsel ghebrocht den VIII^{sten} Apriel ten huysse van den

1 Nu de *Amigo*, eene gevangenis.
2 Eischte.

corronelle Stuaert, de corronelle van de Scotten; den xviii[sten] Apriel woert hy nae Antwerpen ghevuert van onse liefhebbers selve, vorts van daer nae Gent; sy hieten hem selven liefhebbers, maer het waeren de Reformerde oft de Guesen.

Item, den VI[sten] Apriel, op den lesten Paesdach naenoen, waest onttrent vi uren een zeer groete aertbevinghe alsoe datter scouwen omme vielen, voer sertain.

Item, den VIII[sten] Apriel, vercocht men alle de matteryalen als van scaillen ende tichelen ende steenen ende houtwerck van het cloester van Scuet, gheheeten de Satroesen [1]; dat dede doen den Raet van orloeghe; dat nochtans een zeer schoen cloester was, al meest tot hem selve profijt, want daer luttel rekeninghe af quam. De bruers die woenden hier int huys van Ravestain aen de Prekerencloester, som elders, ende men deden wt Bruxsel gaen, als sy ontrent 2 1/2 jaeren ghewest hadden.

Item, den VIII[sten] Apriel a[o] XV[c] LXXX, soe trock onse Gouvernuer Tempel het tsavens te port-tijt naer de stadt van Mechelen met veel soudaten van allen zyen, als van Bruxselen met het peertvolck ende met de Inghelsche die te Liere laeghen, om smorghens zeer vroech de stadt van Mechelen te bescieten alsoe, sy oock deden; want den IX[sten] apriel alsoe dat sy daer voer de poerte quamen, daer de wacht af was; want van vier uren het smorghens als de *loese (?)* af ginck dan en stelden men gheen wacht meer, ende ginghen slaepen, ende dat was te voeren al bespiet by eenen luetenant van eenen capitain doen. Daer sy quamen naemen sy leeren ende quamen alsoe oever de vesten ten iii steên, alsoe nochtans die bourghers die weerden hem zeer cloekelyck met de

1 De Chartreuzen.

Albanoesen pertvolck die te Neckerspoel laeghen, alsoe dat ons volck tot twe raysen te quaet creghen; daer was een zeer cloeke capitain, die bruer Peeter hiet, die hem zeer vromelyck weerde tot op de mert, ende daer scoeten sy met grof ghescut, maer ten baete niet; hy mainde op de mert een capetain, een Inghelman, te doerscoeten, maer hy was hert; doen quamer een die hem doerscot ende vorts vermort, daer bleeft den vromen bruer Peeter die voer zijn gheloef soe vromelijck hadde *(gevochten)* ende het was eenen oeverste van de Vrouwenbruers, ende daer woert een poerte verbrant om dat pertvoelck in te bringhen, ende doen die innequamen doen woerden sy verwonnen, want het pertvolck der Albanosen die ginghen loopen alsy ons perden saeghen, ende te Mechelen en waeren gheen soudaten inne, want sy en wilden gheen inne hebben; doen sy nu verwonnen waeren, doen liepen de soudaten in alle kercken ende cloesters ende roefden al ende braeken al de santen, ende niet soe vele als de clocken van de kercken al af ghedaen ende vercocht ende oock de groote serken ut de kercken ghedaen ende vercocht, ende oock veel bourghers gheroeft ende ghepillert aldermeest die hem ghewert hadden, en noch ander.

Ende die niet ghepilleert en waeren die woerden op groot ranson gheset ende als sy eens betaelt hadden, dan quamper een ander partye die moesten sy noch eens betaelen, alsoe datter een groote oeverdaet ghesciede; de Ingelsche soudaten die maecten daer zeer de meester ende die deden daer groote oeverdaet ende en wilden wter stadt niet trecken ende wilden de stadt voer huerlien betaelinghe houden; ten lesten als sy daer ontrent een maent min eenen dach gheweest hadden, soe moeste men met Tempels volck ende met ons pertvolck huerlien daer wt smyten tot huerlien groote scande. Ten es maer 7 1/2 jaeren gheleden dat sy oock van Duc Dalve inne-

ghenoemen ende ghepillert woerden, om dat sy op de syde van den prinse waeren, in tjaer LXXII den II^den^ Octobre, maer en woerde soe qualijck niet ghetractert als sy nu waeren, want syer maer acht daeghen en laeghen.

Item, den XVI^sten^ Apriel, was de ierste predicatie van de Reformerde ghedaen van Mester Davit Orondul met veel liefhebbers [1] van Bruxsel tot de stadt van Vilvoerden, met een scuete [2].

Item, den XIX^sten^ April was de gouvernuer Tempel noch tot Mechelen, maer sijn soudaten die hy hier ghelaeten hadde, die liepen weder omme in Sint Goedelekerck om al in stucken te breken ende te roeven, voor de tweede raysse; daer sy groote scaede deden ende noch meer souden ghedaen hebben en hadde den coronelle Stuaert, de oeverste vande Scotten, niet belet met zijn Scotten ende de twe bourmesters met de Gulde ende goede bourghers. Ende sy pilleerden alle drye de prochyaens ende som van de canoenick ende alsoe liepen sy vorts tot het cloester van Sinte Gertrut aen Sinter Goedele, ende dat pilleerden sy oock al datter inne was al cloester goet, ende tot ter Prekeeren oock den pryor ende som van de bruers huerlien sellen; maer daer was soe grootte weer als dat sy niet en costen volbringhen huerlien quaden wille, ende liepen voerts tot 't Baegheynhof, maer de Scotten die bewaerden dat, ende tot de Graususters teghen oever, maer het woerde oock bewaert ende daer liepen oock veel soudaten-bourghers ende andere bourghers mede al om te pilleren, ende quam soe verre als dat sy oock souden de bourgher-huyssen aenghetast hebben, maer

1 Dit woord, zoo men ziet, wordt dikwijls door De Pottre gebruikt om de aenhangers der nieuwe religie te duiden.
2 Schuit, scheepken.

daer woerden someghe bourghers ende soudaten ghevanghen, ende nae xii daeghen eenen bourgher ende ij soudaten op de mert ghehanghen ende i bourgher ghegeesselt, ende Sint Machiel op de rugghe ghebrant ende wtter stadt ghebannen.

Item, den X^sten May doen quammer een tydinghe als dat Monsr de Lanoy, een cappetain wt Vrancrijck eenen grooten slach verloeren hadde teghen de Maelcontenten, dat waeren de eeldom wt Henegou ende Artois, die de Generael Staeten af ghevallen waeren. Den slach gheschiede by Corterijck ende hy verloesser veel volck ende Monsr de Lanoy die woert ghevanghen ende te Berghen in Henegau ghevuert.

Item, int jare Sint Jansmisse a^o LXXIX tot Sint Jansmisse LXXX, was ick gheswoerne van de cremers-ambacht ghemaeckt, dat doen zeer quaet om dienen was.

Item, op Sint Jans avent den XXIII^sten Junio a^o XV^c LXXX, woerde ons previlesie ghebroken hier te Bruxsel, want als doen de manier was te kiesen een nuwe wet, maer de kuese van de sceepen en was noch van Antwerpen niet ghecoemen, want 't hof daer was; maer den XXX^sten Junio quamt het, ende de scepen woerden al meest van den bueck [1] vander stadt ghemaect, dat men in II^c jaeren ende meer noyt ghesien en heeft. Den VII^ten Julio woerde de natie op stadthuys ontboeden om te kiesen eenen oever-bourgmester ende ii rintmesters, ende den IX^sten Julio om te kiesen wt elck natie iii mannen om Raetlieden, ende van de gulden ende paysmakers te maken, dat waeren xxvii mannen; ampt moet hebben de prinsche van Orannen, die soe wel de oude prevylesie breken can, die van keysers ende den conincks tyde soe langhe ghestaen heeft, ende oock al waeren sy ghecoeren van de Natie soe sy begeert hadden, nochtans woert daer luttel

1 Het gemeene volk.

van ghenoemen; want de nuwe ghereformerde die noyt ghedint en hadden, die mochten oock kiesen, dat noyt en plach te syne, ende die koesen oock van huerlieden sorte, alsoe dat al de meeste van de scepen ende Raet ende de Gulden ende paysmaekers al van de Reformerde waeren, alsoe dat de prevylesye ende aude manieren ghebroken woerdden, om hem lieden quaetheyt te volbringhen; de v Gulden woerden in dit jaer oock afgheset, ende om in stadthuys te waeken, namen sy maer som van de Gulden ende som wt de wijck; ende dandre van de gulden moesten metten wijck waeken. Men mach vry wel segghen, al sonder lieghen, dat de quaetheyt de oeverhant heeft; God willet versien. Het hiet d'Aercke van Noé, daer van alles in was, goet ende quaet, Reformerde ende Catolycke.

Item, den XII Julio a^{o} LXXX, quam eenen roep als dat in de stadt van Halle comen zyn ontrent een hondert voetvolck ende ontrent lxxv peerden van de Maelcontenten, om teghen ons te syne, dat was omdat Tempel met ons volck onttrent VI vendelen knechten mainde selve inne te nemen ii daeghen te voeren; ende hadden sy inne ghenoemen, sy souden ghepilleert hebben gheweest, ende de kercke beroeft, alsoe de soudaten selve bekenden, ja, moeghelyk verbrant; maer die van der stadt die creghen al de wete ende naemen de naeste boeren inne, ende hebben hem vromelyck te weer ghestelt, alsoe datter veel van ons volck daer bleef ghescoeten; alsoe heeft de gouvernuer Tempel van vrinden vyanden ghemaeckt, alsoe hy zeer wel doen can, al om dat sy soe de kercke roeven soude ende te niet bringhen ende de bourghers oock, als blyckt van de stadt van Nyvele ende de stadt van Mechelen, daer oock alle de kercken bedoerven zijn.

Item, den X^{sten} Septembre, op eenen saterdach savents, waert alsoe cleeren locht van viij uren tot in de nacht ont-

trent XII uren zeer root ende cleer, ghelijk oft allomme bueten de stadt al in vier ghestaen hadde: wat dat mocht beteekent!

Item, omtrent den lesten Septembre, quam de tydinghe als dat de Maelcontenten wederomme de stadt van Nyvele inhadden ende alle capitain ende vaendraeghers en sersanten ghevanghen, tot dat sy Mynvrou van Nyvele ende de heere Glymes, die daer capitain was, ende hier ghevanghen ghebrocht, souden wederomme gherelasseert worden, als sy onttrent viii maenden ghehouden hadden, hadde den vyant eer voer ghecomen, sy hadden eer ghehadt; want die meest op steelen ende roeven leven en zyn nimmermeer cloeck ghelyck ons volck dede.

Item, in wt gaen van de somer, waert al sulcke droechte alsoe dat men in mans ghedincken noyt al sulcke droechte ghesien en heeft, alsulcke droeghen herfst, ja dat meer dan in dry maenden niet en reghende oft luttel, als dat wy moesten waeter coepen om te wasschen, daer wy een cisterne ende eenen blauwen back hebben. Ende daer heeft oever langhe een sterre metten sterte oft Comet ghesien gheweest, daer om dat de lieden sayden dat de droegte bediet, ende ontrent viii daeghen voor kersmysse begost eenen lanckduerighe reghen, alsoe dat daer na zeer langhe duerde ende veel reghende.

Item, den V^{sten} Novembre, woert hier te Bruxsel gheplublisseert dat alle ghestelycke persoenen souden oever bringhen huerlien naemen, waer sy woenden ende hoe vele beneficie dat sy hebben, ende dat al binnen acht daghen, ghelyck sy oock deden, alle geestelijck, als moeniken ende weerelijck.

Item, den XIII^{sten} Novembre, woert wederomme gheplublisseert ter puen af dat alle gestelycke persoenen souden oever bringhen alle huerlieden goeden, ruerende ende onruerende goeden, ende alle huerlieden innecomenen de renten, dewelcke

sy oock meest deden ende dat al binnen xiiii daeghen.

Item, corts daer na binnen viii daeghen woert wederomme gheplublisseert dat alle gestelijcke persoenen, die maer iii jaeren hier ghewoent en hebben, die moesten certificatie bringhen van waer sy comen waeren ende dat sy daer wel gheleeft hebben, oft anders moesten sy vertrecken van hier.

Item, in dese benauden tijt was alle dinghen alle daeghe lanckt te dierder, alsoe dat men een gelte rinsche wijn betaelde xxiiii sc. ende de spaensche wynen oock, de fransche wijn root ende wit goude xvi sc. de gelte, ende eenen pot half schellinge-bier moeste gelden een blanck ende de cuete een half blancke de pot; ende het vlees was oock zeer dier, eenen osse die men plach te coepen ontrent vier pont of wat meer die gou wel viii, ix oft x ende xi pont vlaems, het pont, sy coeen-vlees oft rint-vlees, ii sc. i ort oft ii 1/2 sc. ende iii sc. pont; het hamel vlees was oock zeer dier, het pont iii 1/2 sc. ende iiii sc. een scouwer gou wel xxv sc. ende xxviii sc. ende xxx sc. de achterste vierrendeel een blat gou xiiii sc. oft xv sc. Ende een hinne die gou xv sc. oft meer, die cappuenen die gouden xxv sc. alsoe voert tot xxx sc., ende de xxv ayeren die gouwen xiiii sc. wat meer oft wat min; het graen was oock dier, het coeren gou xlv sc. wat myn oft meer het syster, de gerste xxv ende xxvi sc. het syster, ende de boeckway gou oock xxiiii sc. syster, ende de terwe ii 1/2 gulden ende iii gulden het syster, de haever ontrent xviii sc. 't syster, ende de boeter die gou iiii sc. pont wat myn oft meer, de kaese, de sceep-keese ii sc. pont; de berringhe is oock dier; want de lieveray buekenhout gou viii 1/2 sc. daer ontrent, het dobbel hout xiii sc. daer ontrent, de mussaert het hondert ii 1/2 gulden; de coellen viii oft ix sc. oft meer de sack; de scoenen die waeren oock seer dier, een paer schoenen die gou xxii sc. oft daer ontrent, de muelen

met de inkel scoenen costen xxxii sc. het paer; inde vasten was de vis oock zeer dier, want zeer veel groote winden waeiden, ende de Scotten die te Vilvoerde laeghen die en wilden oock niet laeten passeeren om te beter betaelinghe te hebben, alsoe dat al dier was.

Item, den IX^{sten} Februario a^{o} XV^{c} LXXXI, den ii^{den} dach in den vasten, want Paesschen quam den XXVI^{sten} Meerte, naemen de Waelen inne de kercke van Sinte Maria Madalena op Cantesteen, van dese nu reliesye van de Calvenisten, die langhe inde prinsse van Oraennen capelle ghepreekt hadden; deen cappelle ende dander was al even groot, maer in dese cappelle was meer te stelen ende te roeven dan inde prinsen capelle.

Item, ontrent desen tijt wort gheplublisseert te puen af, hier te Bruxsel dat op zeker heylighe daghen die de nuwe ghereformerde niet en houden dat de papisten oock niet moeghen houden, ende souden moeten huerlien winckel opendoen ghelyck de nuwe ghereformerde doen, op de boete van xxv gulden voer dierste rayse, ende ii rayse 1 gulsen ende de verboerte van zijn poorterscap, ende op sinte Peeterdach den XXII^{sten} Februario, wasser zeer luttel die se open deden ende den Amman die dede se al opscryven om de boete van xxv gulden te hebben; maer sy en doersten de executie niet doen van sorghe van meerder quaet af te comen, want elck soude hem te weer ghestelt hebben, want er veel meer ghesloeten waeren dan open; ende op den Paesdach, den XXVI Meerte, woert van den prochyaen oock belast dat sy vercondighen souden dat men den derden Paesdach oock de winckels open doen soude al wilde sy den dach vieren, ende dat was om dat men al kent de cleynen hoop, ende dat men dan niet kinnen en soude [1].

1 Kennen

Item, wy catolycken wy hebben eenen goeden predicant ghehadt die wt Vlaenderen van Dermonde es ghecoemen, ende het was een prekeer, hy hiet heere Anthonius Roskenvelt [1], ende hy preecte utermaeten zeer wel; ende alle de catolycken die hinghen hem meest aen, om dat hy soe wel preecte; ende hadder ontrent vier jaeren gheweest, daer de ghereformerde zeer verbittert op waeren, ende wilden op diversche stonden hem wt hebben, daer nochtans van de catolycken teghen ghehouden woert, die allen by den gouvernuer Tempel gingen ende baden daer voer.

Maer ten lesten quam den Amman met someghe ghereformerden, den XXI^{sten} Apriel, op eenen vrydach, tsavens, om hem te vanghen, maer sy en vonden hem niet thuys; zyn vader ende moeder die woenden by hem, ende sy deden groote oeverdaet aen syne moeder van stoeten ende smyten om dat sy niet segghen en wilde waer dat hy was, maer sy en wistent niet.

Den XXII^{sten} Apriel, het sanderdaechs, quamen de catolycken een zeer grooten hoop ende die ghinghen met hoepen claeghen aen Tempel den Gouvernuer, het smuerghens; maer hy dede ze nae noen coemen, te wylen wisten de ander paertyen, also quamen sy naenoen zeer sterck ende quamen claeghen dat men hem vanghen wilde ende alsoe wt sinden. Daer oock de ander paertye met hoepen teghen quamen ende waeren zeer gram op de catolycken ende ghinghen een grote beroerte maeken van insuerie [2] woerden, alsoe datter zeer veel messen op bayde syde wt waeren, ende daer quam een zeer groote beruerte, alsoe dat de stadt in groote perykel stont. Doen wat ghestilt was van Tempel, die doen wel bescampt was, doen ginck men een

1 Ruyskensvelt (Ms. Bibl. Gandav. Catal. N° 231).
2 Injurie.

publycatie doen dat alle gestelycke orden, als prekeren ende vrouwenbruer ende alle ander orden, ende alle prochyaens moesten wter stadt, ende alsoe woerden sy ghevanghen ende op 't Broothuys al gheset, op eenen sondach den XXIII^{sten} Apriel, ende den XXIV^{sten} wter stadt ghelayt ende nae Vilvoerde ghelayt op 't slot, de prochyaens ende heere Anthonus [1], dander ghinghen wter stadt elders, daer sy langhe saeten ende voerts alle de kercken inneghenoemen ende beroeft, ende alle suewelen ghestolen ende dander al ghebroeken, alsoe dat nu maer scueren en zyn, daer niet inne en es, ende oock veel clocken van de torrens afghedaen, ende veel serken van de graeven ghedaen, ende vercocht ter Cappelle ende int Baeghynhof, dat al te beclaeghen is. De Reformerden hebben goet om doen ghehadt, want den Raet van orloeghe ende de magistraet met den Gouvernuer Tempel met zyn soudaten met x vendelen knechten, ende III coernette peerden al met huerlien waeren, al met huerlien quaden duevelschen sin; het was langhe te voeren al besteken gheweest om tselve te doen, nae dat ick verstaen hebbe; daer woerden oock sommeghe bourghers ghevanghen den XXII ende XXIII^{sten} Apriel, die voer heer Anthonus ghesproken hadden aen Tempel om hem te behouden, ghelyck heer Serclaes ende noch meer ander goede mannen, ende die woerden oock al wt ghesonden met een paspoert, sonder Serclaes die bleef op de Wintmoelen, op de mert, ghevanghen wel iii weken; sy liens hadden alle de kercken inne, alsoe dat men nerghens voer de cattolycke ghenen dinst en dede noch en moechten doen in kercken noch in huysen, op verbuerte van wt ghesonden te syne, noch kinderen kersten doen; dat deden sy om dat men in huerlien kercken comen

1 Ruyskensvelt.

soude, alsoe als dat men op Sinsendach voor de catolyken nerghens messe noch vesperen noch sermoen noch lof en dede.

Dese groote troubele was ons te voeren vercondicht van de bederfenysse van de kercke ende van de gestelijcheyt, want op den Paesdach die doen quam den XXVI^{sten} Meerte was, doen nae noen soe groote storm van groote winde als oyt soude moeghen ghewaeit hebben, ja datter groote boemen omvielen ende braken, nochtans noch geen groen oft luttel op hadden ende som vielen plat ter aerden, die men weder moeste op rechten, daer V mans mede besich waeren.

Op heylich sacramentdach, dat compt nae heylichdryvoldicheyt, hielen noch de catolycke de winckels toe, maer dander niet, ende veel ginghen noch den wech van heylich sacrament omme, al waeren sy van someghe beghekt.

Item, den XXIX^{sten} Junio op sinte Peeter ende Pauweldach, quam de tydinghe als dat de stadt van Breda met subtijlheyt inne ghenomen es van de Maelcontenten.

Item, den XXIIII^{sten} Julio a^{o} XV^{c} LXXXI, doen woerde tot Antwerpen oock alle de kercken gheroeft ende ghestoelen ende ghebroeken, in onse Lieve Vrouwekercke ende elders, al ghelijck hier te Bruxsel, ende te voeren ontrent iii weken hadden sy alle prochyaens ende andere gheestelijckeheyt al wt doen gaen wter stadt, ende de kercken maer ghesloeten, maer als nu al gheroeft ende al ghebroken was; want al wat deen stadt te voeren doet dat moet de ander volghen, want sy met melcanderen in een verbont stonden, Bruxsel, Antwerpen ende Gent in Vlaenderen, sy moeten aleven suert [1] zyn, de pot ende de ketel ende den huyse, om dat sy melcanderen niet verwyten en souden, alsoe dat men tot Antwerpen oock gheen exersyecie van missen noch van vesperen noch lof

1 Swert.

noch ander dinsten en hadden niet meer dan elders, ja van de cleyne kercken maekten sy scueren om graen inne te legghen, principalijck hier te Bruxsel, die layden sy vol coeren ende ander graen, als terwe ende gerste, ende sy hielden daer in de kercke dousscherbom [1] graen omme te duesschen in de cleynkercken, als ten derder orden, in 'tbagheynhof, in sinte Coernieliskercke ende noch elders.

A^{o} LXXIX ende LXX ende LXXXI, in dese ellendighe tyden, woerden verheven in officien ende dinsten om de stede te rieseren alle beroerde jonkers, ende alle bankeroetieren ende duegdenieten, want den eenen boeve die voerderde dandere; alsoe dat doen de steden zeer qualijck ghereseert waeren, want sy lieden zeer haerlieden profijt soechten. Daer waeren somege scepen ende bourmester van der stadt, als Henderick de Blaer ende noch meer ander die waeren coeronnel van den Raet van oorloghe ende scepen vander stadt ende heere vander camer van Uckel ende capitain van ons Roe Rocken [2], die op ons nue vaert de convoye deden, alsoe dat sy alle profijt soechten waer sy coesten, ende onse oude eeldom ende gheslachte die ginck te niet ende woerde bystier ende de rentieren oock, mits dat sy nerghens niet en costen ontfanghen van haerlieden goeden ende renten, noch dat sy nerghens geen officien oft dinst en creghen, daer sommeghe plaghen op te leven; alsoe dat een zeer goeden tijt was voer de ontrechtverdighe, maer eenen quaden tijt voer de rechtverdighen. Ende de dieven en hebben in duesent jaeren beteren tijt ghehadt dan desen quaden tijt, want men gheen justicyen en dede ende elck dede dat hy wilde, want daer en was gheen ontsach voer de quaden; want de meester en was niet beter dan de knecht, de oeverheyt en doecht niet meer

1 Dorsch-vloer.
2 Roode-Rokken.

dan de ghemainte. De oeverheyt die coes op sint Jans avent, oft alsmen de *wet* vernuet, al van huerlien soerte van de Raetlieden ende van de Natie weghen, al van dese nuwe reliesie die God niet en soeken, dan al broeders *in Kristo*, tot huerlien profijt, alsoe dat de stadt al gheheel verginck; ende ick gheloefve wel datter wel meer dan ij duesent huyssen te hueren zijn, met datter veel volck van hier vertrock, mits het quaet gouvernement van de stadt, ende noch meer soude vertrocken hebben hadden sy connen paspoert cryghen om huerlien goet wt te hebben. De meeste edeldom dier doen in de stadt van Bruxsel was, die soude in den tyde van ons coninck de alder slechste gheweest hebben; de someghe bourghers die maeckten al den edelen man; sy hadden oock wel reden, want sy van den quaden tijt rijck ghewoerden waeren; God willet al versien, dat bidde ick hem alle daghe.

Item, in dese tyden moesten de goede catolycken al heymelijck misse doen doen, in huerlien huyssen daer de priesters waeren, oft gaen in de huyssen, daer de priesters woenden, oft hadde 't wt ghecomen de quade bourghers oft de ghereformeerde die souden met de soudaten de huyssen doen pieleeren hebben, de welcke *(misse)* wy oock in ons camer deden doen met heer Jan, onsen zoene, het moeste al ghestoelen brocken zijn; God willet versien, amen! Wy hadden onssen zoone al heymelick in ons huys, oft anders sy souden hem oock doen waeken hebben inde wyck op de vesten, nochtans en hadde nerghens gheen profijt: sint Goedele noch sinte Claes; maer om dat sy de geestelijckheyt doen niet sien en mochte; de lieden moesten oock al heymelick huerlieden kinderen ten kersten doen in huerlien huysen ende oock trouwen, als sy huwen wouden.

Item, den XVII^{sten} in Oust soe begoest men de kercke van

de Minnebruers af te breken daer men soe menighe schoenen dienst in plach te doen, wt een inkel quaetheyt, ende de Prekeren-cloester oock, maer corts daer nae lieten sy weder af van breken, als huerlien dochte dat syer scaede ghenoech in ghedaen hadde, ende om dat 't afbreken soe vele coste.

Item, de staeten van Brabant die hebben ghecosen ende ghemaeckt ende de steden mede, ontrent XIX Septembre a^{o} LXXX om hier te lande heere ende Hertoeghe van Brabant ende andere lande te zyne, om dat ons coninck van Spaennen 't soe liet verloeren gaen: den Duck d'Anjou; het is den bruer van den coninck van Vrancrijck, ende hy was naeste oock om coninck van Vrancrijck te syne, want de coninck gheen kinderen en hadde.

Onse coninck Philip van Spaennen was gheboeren den XXI^{sten} Mey XV^{c} XXVII, ende hy ontfanck het Gouvernement van zijn vader a^{o} XV^{c} LV in Octobre om de landen te reseeren.

Item, ontrent half oust, quam de tydinghe als dat de Duc d'Aniou, den bruer van den coninck van Vrankrijck, hadde ontset de stadt van Camerijck ende ghevittaleert van alles; die wel van de Maelcontenten onttrent XV maenden belegerd was, maer niet zeer vaste; men vierde hier ende men luyde de storme-clocke.

Item, den lesten Augusto a^{o} LXXXI soe woert Duck d'Aniou gheroepen als heere van dese Nederlanden, hier te Bruxsel ter puen af, van ons Magestraete, ende ons coninck van Spaennen vervallen vande overheyt ende heerschappye, ende en wilde hem niet meer kennen om dat hy ons soe verlaeten heeft, ende liet het lant verloeren gaen, alsoe dat de ghemainte de meesters van de heeren waeren.

Item, den V^{sten} Septembre, quam de tydinghe dat de Franschoesen hadden ghewonnen het stedeken van Camersis daer sy al vermoerde, het gaernison ende de bourghers

mede, maer doen trock hy (*Duc d'Anjou*) weder omme na Vrancrijck; men sayde datter in Vrankrijc int thof een groote bruloft was daer hy wilde mede zijn.

Item, den XII^{sten} Octobre, quam de tydinghe dat de Maelcontenten quammen ligghen voer de stadt van Dornick om met macht te winnen, daer sy seer vele assauten op deden ende en costen niet ghecryghen, maer naer lanck verdueren, hebben sy se ten lesten, als sy gheen secours en creghen; soe hebben sy met appointement oeverghegeven als dat sy de knechten dier voer laeghen iii maenden sout betaelen souden, als sy badt dan sesse weken voergheleghen hadden, ende gheen secours en quam.

Item, den XIX^{sten} Octobre a^{o} XV^{c} LXXXI, vertrock wt Antwerpen nae Duslant oft nae huys den Aerts-duck van Oostenryck, want hy de Staeten generael noch de prinsche van Orannen niet aengenaem en was, om hier Gouvernuer te blyven, want hy huerlien te cattolyck was, ende te zeer goet; hy en was maer iii jaeren ende ix maenden ende neghen daghen Gouvernuer gheweest; hy was nochtans zeer verstandich ende hy was wel gheleert ende hy cost zeer wel latin ende ander spraken; hy was al ontrent xxiiii jaeren out. Het is nu vervult, het ghene dat Matteus in X^{e} capit scrijft ende sint Lucas int xii cap. f. 1, daer sy scryven: *Meent ghy dat ick ghecomen ben om te sinden vrede inder aerde, ick segge u neen, maer afscheydinghe, want daer sullen wesen hier na vyf in een huys, verscheyden drie teghen twe ende twe teghen drye, die vader teghen den soon ende die soon tegen den vader, die moeder teghen die dochter ende de dochter teghen die moeder, ende des mans moeder teghen zijn wijf, ende des mans wijf teghen zijn moeder.* Dat is voer certain nu vervult in desen ellendighen tijt, al om dit nuwe gheloofve wille, want de vader verrade zijn kint ende het kint den

vader ende de moeder ende alsoe vorts deen ghebuere den anderen al meest wt een quatheyt.

Item, de Keersdach die quam op eenen maendach a^{o} LXXXI maer de Reformerde die en vierden maer de kersdach alleen; (*noch*) sint Stevens-dach, noch dander niet, dan den Jaerdach die vierden sy, maer den Dertien-dach en vierden sy niet, noch gheen ander heylighe daeghen, dan int beghinsel vierden sy de Appostel daeghen, ende somighe Liever Vrou daeghen, dat duerde ontrent een jaer, maer vorts niets dan de sondaeghen ende de Keersdach ende Jaerdach; achter nae en hielen sy van gheen heylighen, want sy langs te quader woerden, maer de catolycken al was huerlien kercken ghenomen, sy en lieten daeromme huerlien oude usantie niet, maer de sommeghe die deden in huerlien huyssen messe doen ende daer ontfinghen sy onsen heere; te someghe plaesse werter oock het woert Godts vercondicht. Daer was een baghenken [1], gheheten Linken Dobble, die hadde oever xi jaeren te voeren veel sermoenen wt ghescreven die sy hadde hooren preken, ende die las deselve sermoenen al luede, ende daer quamen wel iii^{c} personen van onsen bourghers in Bagheyn-hof om die te hooren lesen, dat wonder was om sien, maer het wort huer corts daer nae verboeden van huer Mesterssen omdat daer soe veel volck quam, sorghende dat de Reformerden daer eenich quaet souden bedryven. Daer was oock een speserye [2], in de Moelenyseren in de Bergstraete, die yde dat sy in desen tyt wel v dusent ostien vercocht hadde, sonder noch elders in ander huyssen, ende daer men ghenen dinst en dede oft en costen doen, doen die ghinghen al den wech omme van 't heylich sacrament, want men moeste al heymelyck den dienst doen

1 Beggyntje.
2 Kruidenierster.

ende de slechte lien en costen dat niet ghedoen, ende men betroude huerlien niet dat sy secrete syn souden, daer omme heeft men se thuys. Op de Lichtmysse-dach soe en vierden maer de papiesten; de catoelycken die hieten met huerlien al Paupauwen om dat wy noch de papen aen hielen, ende oock de Mertenisten die vierden oock dien dach, maer de Calvenysten niet, want sy ergher syn dan dander; sy plaeghen te vieren maer nu niet meer; de Mertenisten die hadden huer kercke te Sint Jans op de Poel by het Gasthuys van Sint Jans, de Calvenisten die hadden al dander kercken, maer de catolyken die en hielden nu gheen diese alle plaeghen te hebben.

Item, den X^{sten} Februario a^{o} XV^{c} LXXXII, quam le Duc d'Aniou tot Vliessinghe wt Ingelant, daer hy langhe in Ingelant gheleghen hadde; men sayde hier dat was om de coeniginne te hebben te huewelijck. Hy hadde langhe achter ghebleven sedert dat Camerijck ontset was, doen vertrock hy weder nae huys, ende nu is hy weder omme comen die men soe langhe verwacht heeft, ende hy heeft den XIX^{sten} Februario op eenen maendach tot Antwerpen sijn ierste entree gedaen ende voert sijnen eet ghedaen buten de stadt als hertoghe van Brabant, ende doen quam hy inne ende woert zeer eerlijck inne ghehaelt van den Raet van Staeten ende van de heeren van der stadt ende van de ghemainten, alsoe datter waeren wel xx vaendelen van de bourghers die waeren al in waepen die hun inne haelden, ende men vierden drye daeghen; alsoe dat wy nu wederomme eenen nuwen heere hebben; beter moet hy zijn dan dander gouvernuers gheweest hebben, men sayt dat hy ontrent xxvi jaeren out es!

Item, le Duc d'Aniou nu comen was, doen ghinghen ons ghereformede, als coerronelle Lint oft Joerys dier tijt, ende eenen die Coenincsloe heet, die het jaer te voeren bourmester

gheweest was, ende nu Rintmester, die ghinghen over al sien of er iets te cryghen ghebleven was als van eenighe outaer oft santen oft bellekens int gasthuys ende voerts tot Jericoe int cloester oft int Bagheynhof, ende tot de Heylieghe Dryvuldicheyt by sinter Goedele oft elders, dat deden sy al in stucken smyten ende breken oft sy deden selve dat sy noch vonden, want sy sayden als dat le Duc d'Aniou soude moeten sweeren dat hy soude moeten laeten alsoe hy al vint; dat deden sy wt een inkel quaetheyt, op hoepe dat de catoelycke gheen exsersycye niet meer hebben en souden, ende sy wilden oock dat noch viii priesters wt gaen souden die al in een biliet stoenden, om dat sy de catolycken noch int heymelijck gherief deden, als van messen te doen oft te biechten oft anderssins; die moesten wt gaen den XXII Februario, ende maecten de ghemainten wijs als dat de Natien 't hebben wilden ende dijs waest som van de sceepen scult die de Natien daer inne induceerden als dat sy dat versueken souden, als Anthonus van Gheendertalen ende Henderijck van Liekerke die doen scepen waeren met Coenincsloe, boven geruert, ende noch ander die de gestelijckheit niet en mochten sien. Godt beters! Doen nu dese viii priesters wt waeren, ontboeden sy weder omme noch veel ander priesters oock van maininghe die oock wt te setten, als dander; maer de gouvernuer Tempel die quam van Antwerpen ende de gestelijcheyt die gaeven hem een requeste, ende hy dede huerlien weder blyven, ander was huerlien maininghe datter niet een en soude ghebleven hebben: daer was eenen priester die dede al heymelijck messe hier op de Kees-mert, in een graenders huys; daer quam eenen schoemaeker ende een nestelmaeker noch ander van de selve staete in huys gheloepen, ende de scoenmaeker mainde de priester stroete [1] te doersteken, ende

1 De keel.

staeckt opperder [1] inde de kaeke alsoe dat hy gheen hinder af en crech, alsoe woert hy versteken, nochtans en deden men gheen justicyen al wasser de stadt vol af, ende was ghenoech gheclaecht dat men gheen justicien en dede van soe groote ghewelt. Alle de cappetain van x wyken van coerronelle Lint en wilden niet hebben dat men daer oever justicien doen soude, om dat van de ghereformerde eens was ghelijk sylien waeren, maer haddet een cattolicke ghedaen aen huerlien meniesters, sy en souden van de merte niet willen gaen hebben dan men en hadde ierst justicien ghedaen, ende omdat men gheen justicien en dede, soe wilden sy al in de huyssen loepen daer men messe dede, alsoe dat de majestraet moeste verbieden als dat men gheen messen nerghens niet doen en soude int secreet.

Item, den XVIII[sten] Meerte op eenen mendach, quam de tydinghe als dat sondach nae noen den XVIII[ste] Meerte wasser een Spaennaert oft een van Biscayen [2] tot Antwerpen, die mainde den prinsche van Orannen te doerscieten, maer de prinsche sach de scuet coemen, alsoe dat hy meete [3], alsoe dat hy doer bayde zijn kaeken doerscoten was, men sayt dat hy geen noot en heeft; ende die 't ghedaen heeft die woert terstont doot ghesteeken; zijn meester die hem doen doen hadde, die was te voeren wech om na huys te trecken, ende die was een groot coepman, een spaennaert, maer den cassier ende een priester die woerd weruort [4], ende daer nae ghevirrendeelt, om dat sy van de saken wel wisten ende niet en vercondicht en hadden; men sayde als dat den coninck van Spaennen hadde doen doen.

Item, op sint Joeris avent den XXII[sten] Apriel, op een sondach nae noen, trock ons gouverneur Tempel met veel volck

1 Hooger.
2 De bekende Jaureguy.
3 Vermeed.
4 Verworgd.

te perden ende te voet nae de stad van Aelst, ende het smoerghens vroech, op sint Joeris-dach, beclommen sy op de syde van de blykerye ende het was woel weder in den nacht; sy ghinghen som totten bueck doer het waeter, alsoe dat sy meester van der stadt woerden ende wonnen met vechterhant den XXIII^{sten} Apriel; daer bleven veel bourghers doot, maer luttel van ons syde ende sy woerden al beroeft ende op groot ranson gheset; de soudaten dier inne waeren die deden luttel weer, als bleeck, ende lieten de bourghers in laste.

Item, den XXVI^{sten} Apriel, quam de tydinghe als dat wy het slot van Gaesbeke verloeren hebben, die wy met subtilheyt ghewonnen hadden van de Maelcontenten; ontrent vi maenden hielden wy 't ende het woert oock met subtilheyt weder ghenoemen, want daer was een trompetter van de Maelcontenten oever dese syde ghecoemen ende als hy nu hier langhe gheweest was, ende de stadt van Aelst ghewonnen was, soe keerde hy weeder nae 't slot met veel Maelcontenten ende hy sayde die van de slote dat sy oepen doen soude: want hier es veel buet van Aelst ende ick hebbe sorghe dat de Maelcontenten nemen sullen; ende alsoe deden sy oepen ende de Maelcontenten ende hy waerrent al eens, ende wonnen alsoe het slot.

Item, int dit jaer van LXXXII, vierden de Calvenisten den Paeschdach ende den tweeden dach, maer niet meer, ende Assensiondach vierden sy oock, als Assensiondach oft ander heylidaeghen van eenighe santen die sy wilden houden, die hieten sy bidt-daeghen, niet heylichdach van die sant, want sy en wilden de heylieghen niet kennen, ende Sinssendach ende den twedren dach vierden sy, maer dander twe niet, alsoe dat sy maeckten ende braeken alsoe sy wilden; den Kersdach en moecht maer eenen heylighen dach hebben,

maer dander, twee als paesdach ende sinssendach, maer sy setten af ende aen alsoe sy wilden; nochtans en moechten sy niet lieden dat de ghestelijckheyt dat plaghen te doen; ons liever Vrouwen half oust plaeghen sy te vieren, maer nu niet meer, maer de Merteniesten die hielen veel heylighe daeghen, die wilden wat beter sijn dan syliens waeren.

Item, de Maelcontenten die sijn voer Audenaerde ghecomen ligghen, ende als sy daer langhe voer gheleghen hadden onttrent iii maenden ende veel assout verdraeghen ende gheen secours en creghen, soe hebben sy hem op ghegeven met appointement als dat de knechten met huerlien gheweer wt trecken souden, ende dat de bourghers ontrent xxxvi dusent gulden geven souden; ende creghent inne den V^{sten} Julio 1582.

Item, den II^{den} in oust quam de tydinghe als dat de stadt van Liere oever was ghegeven aen de Maelcontenten van de Schotten dier laeghen, doer foute van gelde, want sy 't te voeren ghemaint hadden, ende die van Antwerpen behoerdense te betaelen ende en hadden 't niet ghedaen.

Item, den XX^{sten} in Oust soe woert Duck d'Aniou, onsen hertoghe van Brabant te Gent in Vlaenderen inne ghehaelt ende ghehult grave van Vlaenderen, daer hy met grote feste inne ghehaelt was van de ghemainte, die nu 't lant gouverneerde; te wylen hy te Gent was, soe prattiseerden sy hier te Bruxsel om de gestelijcheyt wtter stadt te hebben.

Item, den XXII^{sten} Augusto hadden de gestelijcke persoenen noch groote vervolginghe, om wter stadt ghesonden te sijn met paespoerte; want men soecht een oirsaecke als dat men huerlien wilde doen sweren onssen coninck van Spaennen vyant en de alle synen aenhanck, ende Duck d'Aniou aen te hanghen, daer sy lieden som grootes waerheyt inne maeckten, ende hebben som liever wter stadt te gaen ende ballinck te zijn dan te zweren, ende som hebbent ghesworen, die niet en

wisten waer gaen, alsoe datter daer omme som wt ginghen, alsoe dat sy alle suptijheyt soechten om alle de gestelijcheyt wt te hebben, om dat de catolijcke gheen exsercitie niet metdallen hebben en souden ende dat sy in huerlieden kercken comen souden. De oude wet die int jaer 1581 gedint hadde die woerde weder omme ghecontinuert om huerlien quatheyt wille, te weten: de scepen ende de bourmester Henderijck de Bloeer [1], alle die meste macht hadden om selve te doen met onsen Gouvernuer Tempel, nochtans versochten de catolijcken aen onsen hertoghe als de gulden ende andere goede bourghers ende de edelen van der stadt om kercken te hebben, die ons Calvenisten gheroeft ende ghestoelen hadden om dy som weder omme te ghecrijghen; den duck die consenteert ons wel, maer de prinsche van Orannen ende synen quaden Raet die waeren daer teghen om te beliefven onse wet ende den Raet van orloghe ende de menisters ende de quaede gemainte.

Item, den II^{den} Octobre hebben wy wederomme met ghewelt ghewonnen, met groote stocken [2] opghescoeten op het sloet van Gaesbeke, dit es voor de tweede rayse; den lesten Novembre wederomme oever ghegeven den Maelcontenten doen sy de stadt Nynove ghewonnen hadden, die de stadt muren doen al af braken ende maecten een doerp oft vryheyt af.

Item, den XIIII^{sten} Novembre quam de tydinghe dat de Maelcontenten de stadt van Ninove inne ghecreghen hebben met appointement, want sy daer met haeren leegher voer waeren. Den XXIX^{sten} Novembre hebben sy oock het sloet van Liekerk inne ghecreghen.

1 Op andere plaetsen De Blaer geschreven.
2 Stukken.

Item, in desen tijt brack men alle de huyssen hier bueten der stadt, als huyssen van plesancy ende oock alle boerenhuyssen, om dat de leegher van de Maelcontenten hier by Bruxsel lach. Een ieghelijck moecht hout haelen alle die wilde, soudaten ende bourghers ende boeren, want men al af brack; oock het cloester van Vorst ende alle vaste huyssen die sterck waeren, ende het wort al ghemayn ghemaeckt als van hout ende yserwerck ende bert ende vorts alle ander dinghen, ende het quam de arme lieden zeer wel te passe, want het ander bosch-hout zeer dier was, want de Maelcontenten meer int bosch saeten om de peerden te nemen, ende smeten veel werclieden doot ende naemen veel keerclieden ghevanghen. Alsoe dat het hout zeer dier was, de leveray bueken hout goude xiii sc. ende xiiii sc. ende wishout xxvi sc. ende meer de mussaert iii 1/2 gulden thondert ende meer; de torven die waeren oock dier: de tonne om v sc. i ort ende v 1/2 sc. oft meer.

In desen tijt was alle eet-waren oock zeer dier, het rintvlees gou ii sc. i ort pont ende ii 1/2 sc., ende het haemel vlees oock het pont iii sc. een scouwer xxiiii sc. oft meer het verkenvlees was oock dier 2 1/2 sc. oft iii sc. pont, de cappuenen die en waeren niet om cryghen, want sy al gheroeft woerden van de soudaten ende alle ander ghevoelgelt; de dranck was oock dier, een gelte rinswijn xxiiii sc. de fransche wijn xviii sc., een pot bier 1 blanck ende 1 quaerte cuete 3 blancke, dat om een ort plach te hebben ende dander om een 1/2 sc. dat was al op gheset om de soudaten huerlien leeninghe te gheven alle weken; het graen was oock dier: het oester kooren goude xxxiiii sc. oft daer onttrent, het hier lans [1] graen ontrent xxxviii sc. ende ten was soe goet niet

1 Inlandschgraen, of ook misschien wel ierlandsch.

als oester graen, om dat de lande nu niet ghemist en woerden, de geste die gou xxvi sc. oft meer, de haever goude xvi sc. ende meer, de boeter goude iiii sc. pont, de keesse ii sc. of wat min oft wat meer.

De Maelcontenten zyn wederomme vertrocken van Assche, daer sy langhe int dorp gheleghen hadden, en vertrocken den XVII^{sten} Decembre nae huerlien quaertier.

In desen tyde begoest men wederomme in de huyssen als in bagheynhof, ende in ander huyssen in stadt messe te doen, ende te someghe staeden het sermoen ende loef; alle daeghe lanck de cloecken luyden, want den hertoeghe toe ghelaeten hadde. Het es te verwonderen in de tyde van Duc Dalve en moech men inde huyssen gheen messe doen, hoe cranck dat de patienten waeren, al souden sy sonder het heylich sacrament ghestoerven hebben, ende nu moet men in de huyssen doen, want de catolycke geen kercke en hadden: besiet wat veranderinge dat wy alle niet hadden.

Item, men plach den Kersdach te houden den XXV^{sten} Decembre op doude maniere, maer nu eest gheordeneert te houden op den XV^{sten} Decembre op eenen saterdach, dat behoerde te comen op eenen dyssendach, a^{o} LXXXII; maer men sayde dat alsoe veel verloepen was in XV^{c} jaeren, alsoe als dat men nu moest houden, ende het was gheboeden van thof weghen ende den Raet van Brabant als dat men alsoe oever alle plaetsen houden soude, alsoe by de Maelcontenten als wy, maeckte men ons wys: men sayde dat van Roomen quam; maer luttel lieden costen doen ghehouden; want men ons eerst het vrydaech ter puen afghepublyseert om sanderdaech te houden; den tijt was te cort: deen hadde te waesschen, dander te brouwen, alsoe vorts; men hadde behoeren acht daeghen te voeren te weten al sulcke nuwicheyt dat men

noyt en plach te doen; de jaerdach hiel men oock acht daeghen daer nae; dat hieten de Refoermede *bitdach*; ende doen vastten sy ende aetten huerlien nachtmael een groote brocke witte broet ende een groote tueghe wijns, dat was de nachtmael van de Calvenysten, die hier meest renneerden; de Mertenisten die deden als de catolycke, ende wy hielent al meest op doude maniere om dat kersmysse te cort was om te houden; maer de Calvenysten die hielent alsoe gheboeden was.

Item, den XVII^{sten} Januario, op eenen maendach a^{o} XV^{c} LXXXIII, nae de nuwe ordenansie, was tot Antwerpen nae de noen een groote bloetstoertinghe, ende dat quam by, als dat onsen hertoeghe d'Aniou mainde soudaten in stadt te bringhen om dat hy soe qualijck gheobydeert was, om hem te doen ontsien van den Raed van orloeghe ende van de magistraet ende van de boerghers. Ende dat quam als datter een groote monter van zynen volck bueten der stadt was, hy met zijn eedelen mans ghinghen sien; een van zijn eedelenman quam zeer ghereden ende liept op eenen boergher voet ende den boergher staeckt den eedelenman doot; doen quammen dander eedelen die vermoerden de wachte van de poerte ende daerdoor gheboerde eenen zeer groote allerme inne. Voert sayde men op een ander maniere dat hy quam, als datter eenen van zijn capytain, ghenaempt Roessepot, quam zeer ghereden aen de poert van der stadt, ghenaempt de Quiddoerptpoert [1], ende sayde aen den capytain van der wacht van de bourghers: *Tast eens, my dunck dat ick mijn been ghebrocken hebbe.* Doen quam de cappytain van de boerghers ende taste nae zijn been, ende den ander man nam zynen poenaert ende doe stack hem alsoe van

1 Kipdorp- poort.

achter; alsoe vermoerden se hem ende alsoe ghinghen sy op dander vander wacht ende vermoerden alsoe dat se, de poerte voer huerlien open bleeft: dit is voer waerachtich gheschiedt; alsoe quamen de knechten inne, ende mainden alsoe de stadt inne te hebben, maer de bourghers die weerden hem soe vroemelijck als dat sy wederomme te rugge gaen moesten; sy spanden huer ketens op alle hoeken van de straeten alsoe dat het peertvolck niet veel en coste bedryven, alsoe dat van hertoeghen weghen veel volck bleef; daer bleven wel 1 duesent V^{c} soudaten, ende ontrent ij^{c} edelenmans ende van de bourghers onttrent 1^{c} vijftich; de bourghers die soechten al in de huyssen waer eenen franchoes gheloepen was oft ghebourghen die woerden al ghevanghen, ende sy scoeten oock met grooten stucken in hertoghe leger, die voer de stadt was om te monteren, daer sy veel soudaten mede doot scoeten. De bourghers die waeren som op huerlien hoede, want twas huerlien gheadverteert datter wel moecht wat te doen comen, daeromme deden sy soe groote moort van zijn eedelen, die sy soe deerlyck vermoerden sonder ghenaede; sy mainden dat den hertoeghe soude de maessaker van Parys ghedaen hebben, om dat sy hem niet obbedieren en wilden; sy haetten hem om dat hy wilde de catolycke by staen ende wilde de Religionsche-vrede hebben, ende huerlien oock doen kerken hebben, daer omme was hy van de Refoermede oft Calvenysten soe gehaet. Doen hy nu buten Antwerpen was soe vertrockt hy met sijn volck ende trock nae Rymenant, daer hy oock veel liet, want die van Mechelen die hadden huer spuen [1] opgheset om te beletten dat hy daer niet commen en soude, alsoe datter veel van synen volck verdroncken, ende oock bleefver veel van zynen perden.

1 Sluizen.

Van daer trock hy nae Vilvorde het sondaegs daer nae met allen zijn volck, den XXIII Januario, daer hy tot Woensdaegs bleeft; ons heeren vander stadt die ginghen hem willecom hieten ende presenteerden hem de stadt sleutels; hy wilde geerne comen, maer hy wilde den gouvernuer Tempels volck wt hebben ende de Inghelsche ook, maer dat en wilden sy hem niet toelaeten; woensdaegs daer nae vertrock hy nae Dermoende met allen zyn volk.

Item, nu den Hertoeghe buten Antwerpen was, soe begheerde den Hertoeghe een ander contrackt te maeken metten staeten van den lande om beeter obbediensie te hebben, daer hy sijn ghebreken te kennen gaf, daer de staeten op vergheerden op de punten ende ten lesten oever quamen sy met hem; maer de ghemainte van Antwerpen en wilde hem niet meer hebben voer eenen hertoeghe, want sy sorden dat hy huerlieden noch te passe bringhen soude van de moort die sy sijn volck ende edele ghedaen hadden; deen hadde liever den coninck van Spaennen wederomme, ander wilde wederomme Martius (*sic*) hebben, dander wilde op hem selven staen als de Swissers [1] doen; alsoe datter een groote twedracht onder de ghemainte was, maer de staeten van Brabant die hielen aen den Hertoeghe van Anjou ende dat doer groote vervolg vanden prinsche van Orannen; de ghemainte van Antwerpen waeren oock zeer gram op die van Bruxsel om dat sy hem vittaleerde van wijn ende ander eetware; sy waren soe gram als dat sy die van Bruxsel oock geen victalien lieten passeren voer huerlieden stadt oft sy moesten ten heylighen sweeren dat daer blyven soude, ende niet nae Dermonde te voeren om den hertoeghe te victaleeren; want sy mainden hem te verhongheren ende dat hy alsoe nae huys soude moeten

1 Zwitsers.

trecken; maer ten es soe niet ghebeurt, want hy creech victalien ghenoch van dye van Bruxsel; dat mach hy huerlieden wel danck weten, want sonder de ghemainte van Bruxsel hy noch syn volck en souden niet connen gheleeven hebben, ende sy souden moeten vertrekken hebben. Den VI^{ten} April es hy na Duenkercke ghetrocken.

In dese tyde begost men langs te meer de messen te doen in diversche huyssen int stadt, jae, oock groote ghesonghen messen met discant ende orgelen of met clavesingelen, ende oock sermoenen, versperen ende lof als eenighe groote daghen waeren, als te Bekeerde-Sonderese ende te Suertesusters ende op veel ander plaesschen van buerghers huyssen, als tot Longis int Heelegat ende tot Pieter de Weever ende noch veel ander plaessen, alsoe oft men in Sint Goedelenkercke plach te zyne; God sy gheloft. Maer men en dorst noch niet cloekelijck wt gaen, dan som van voer ende som van achter allinkens, om dat men gheenen groote beruerte maeken en soude.

Item, na sint Jansmisse a^{o} LXXXIII woert de wet van Bruxsel hermaeckt, al mest wten bueck vander stadt, al nae versuek van dese nuwe Calvenysten, dyer alder meste de meesters maeckten in desen tyt, die de oude privelesie wel doersten breken; daer was eenen scepen, eenen brouwer, woenende op de Hoegstraete in de Spieghel, die ghenaempt es Henderyck Heymans, ende hy broude noch, het welcke noyt en es ghesien gheweest, ende oock Raetlieden al van de selve soerte, al van dese nuwe Reformede oft Calvenisten; ende nooit in ii^{c} jaeren en es ghesien gheweest alsdat van de ambachte in de wet als scepen ploechten te sitten, dan die van de Geslechte zijn.

Item, in wtgaen van Junio sijn de Maelcontenten wederomme gaen ligghen voer de stadt van Cameryck met groote machte van volck.

Item, int beghinsel van Julio es Duck d'Anjou wederomme van Duenkerke nae Vrankryck ghetrocken, scryvende aen de Staeten van dese lande dat hy cortelinghe binnen een maent met macht weder comen sal hier te lande, ende aen de Gouvernuer Tempel ende aen de stadt oock. Ende hy en was niet soe saen wt Duenkercke, de Maelcontenten die quamen er voer ligghen twe daeghen daerna, maer den XVI^{sten} Julio op eenen saterdach hebben sy de stadt oever ghegeven in de Maelcontenten handen met appointement.

Item, doen sy Duenkerke ghewonnen hadden soe ghingen sy voer Nuekerke [1], dat wonnen sy oock, ende van daer trocken sy voer Ypere, daer sy zeer langhe voer laeghen, want zeer sterck es ende de meste sectaren daer ghevloeden waeren.

Item, den XXII^{sten} Julio, es de prinsche van Orannen wt Antwerpen nae Zeelant ende Hollant ghetrocken, die zeer de landen heeft laeten bederven met zijn quaden justicyen, die hy heeft laeten doen, om daer mede de quade te believen ende groot gelt ende goet te vercryghen, daer omme elck in zijn boosheyt te laeten; die Heere die wille hem bekeeren dat hy mach soo veel duegd doen als hy heeft quaet toeghelaeten.

Item, den iersten Octobre, woerde weder omme al de geestelijckheyt al op stadt-huys ontboeden; daer wordt huerlieden verboeden dat niemant van de geestelijckheyt gheen messe noch gheen ander exsersye van preken oft ander dinst niet doen en soude; men gaf wt als dat de Nacye niet en wilde consenteren de continuatie van de generael-middelen niet voer dat er erst waer verboeden; maer het was doer instekinghe van de Reformede en die van Antwerpen. Doen Duck d'Aniou vertrack wt Antwerpen doen woerde daer oock verboeden op grote pene van gelde, ende sy woerde oock

1 Heden: Neuve-Église.

ghevanghen gheset op Beekers-Toeren die eenighe exsercie van messe deden oft lieten doen, tsy in huyssen oft elders. Onse Gouvernuer Tempel die hadde Duck d'Aniou beloeft dat de catolijcke huer exsercye ghebruken soude, maer doen hem dochte dat hy niet weder comen en soude, soe was hy de catolijcke weder teghen; men en moecht niet doen dan int secreet ende zeer bedeckt.

Item, corts hier nae wilden sy weder omme wel ontrent xvii priesters wt sinden met briefkens, maer syen wilden niet wt gaen; want sy hadden den Coninck van Spaennen afgheswoeren ende Duck d'Aniou aen gheswoeren, om dat sy hier blyven soude.

Item, den XXII^{sten} Octobre, zijn de Maelcontenten int lant van Waes ghecoemen doer het Sas-van-Gent om dat te incorporeeren.

Item, den XXVIII^{sten} Octobre, heeft de baliue van Waes Rypermonde oever ghelevert de Maelcontenten.

Item, den iersten Decembre, het smorghens ontrent vier uren woert de stadt van Alst oever ghegeven in de handen van Duc de Permes oft de Maelcontenten, van de Inghelsche dier inne laeghen; want sy zeer benaut waeren van vievers ende van gelde. De Inghelsche, om dat sy ze oever hadden ghegeven, die trocken vi maenden gaesien die men huerlien schuldich was; de andere Vlaeminghen die er oock laeghen, en creghen niet.

Het woert van Tempel, ons Gouvernuer, ghewonnen den XXII^{sten} Apriel LXXXII, als wy ontrent xix maenden ghehouden hebben, soe verloeren wy wederomme; want wy niet ghewoen en sijn iet langhe te houden.

Item, in desen tijt woert cloester van de Prekers af ghebroken de meestendeel, ende in desen tijt woerde vercocht de kercke van de Baghynhoeffve van de Calvenisten weghen,

dat nochtans een groote schoene kercke was, ende afghebroeken, om de Mertenisten wille die eens oft twee maele inne ghenoemen hadden, ende mainden voer huer lieden te houden.

Item, den XXII^{sten} Februario, a^{o} XV^{c} LXXXIIII, woerde wederomme verboeden ende ter puen afghepubliseert ende onse Gouvernuer Tempel die was daer present, daer alle catolycke zeer in verwondert waren: als dat men nerghens gheen exsertie van messe oft eenighe ander dinst doen en mocht als van preken noch singhen, niet metdallen voer de catolycke, op de pene van xviii gulden int huys, daer men bevinden soude ghedaen te hebben; ende de priester oock grootelijcks ghecoryseert te zyne ende voer de twede raysse het selve gelt van xviii gulden ende noch grootelijcks ghecoryseert te syne; maer alle andere sectarissen die mochten huerlien dinghen wel doen, als Calvenisten ende Mertenisten ende Herdoepers; nochtans en liet mens niet int heymelijck te doen, al wordet verboeden.

Item, den X^{sten} Merte, begost de tydinghe te comen als dat die van Ghent begosten oever te comen met den Prinse de Permes om te hebben pays ende vrede met de Maelcontenten, met de stadt van Ypere, die doen hueren pays creghen; maer den XX^{sten} Mey esser binnen de stadt van Ghent inne coemen ontrent meer dan v hondert soudaten van voet knechten, vergeert van Bruxsel ende Mechelen ende van Vilvoirde met subtijlheyt, die de Reformede ontboeden hebben, daer sy nochtans stonden om te appointeeren met den Prinse de Permes, maer ten lesten en conden sy niet appointeren, mits dat sy de voerseyde soudaten in ghecreghen hadden; het stont langhe op de kerken die de Reformede mede van Ghent hebben wilde, ende hy en wilde huerlieden gheen kercke toelaeten niet meer dan de Reformerde de

Cattolijcke ghedaen en hebben, ende de Coninck van Spaennen en wilde huerlien oock niet toe laeten om dat dander steden van gelijck soude willen hebben; zy souden oock de geestelijcke goede weder omme moeten geven, die sy ghenoemen hadden ende zeer goede coop ghegeven om gelt te hebben; dat en stont huerlien oock niet wel aen, alsoe dat de Maelcontenten lanck te naeder quamen aen huerlien stadt om huerlieden meer te benauwen ende te verhongheren, maer die van Ghent die setten als nu als dan arm volck wt met 1x ende 1xxx persoenen omdat sy hem niet en costen onthouden, maer de Maelcontenten die smetense doot alsy se crijghen conden, maer hier te Bruxsel quamen den XXII[sten] Junio ontrent 1xxx soudaten-boeren meest al aerm Ghenteneren die met groote subtijlheyt daer comen waeren, maer sy quamen al zeer verre omme in groote vrese; den XXVII[sten] Junio quammen noch ontrent 1xxv boeren soudaten, de welcke men hier al aen naempt om huer vendelen te vullen, maer ten lesten quamen sy lanck te benauder, want huerlien gheen secours en quam, alsoe men huerlieden belooft hadde noch oock gheen victuaelle, alsoe dat sy ghedwonghen waeren oever te coemen met den prinsche van Permes, alsoe dat sy mijnheere van Champaigney ende van Croix ende ander commissaris zonden om oever te comen; de welcke sy met den prinse van Permes oevercomen zyn den XVII[sten] Septembre, ende den XIX[ten] Septembre wort de pays te Gent afgheroepen, maer sy moesten voer huerlieden amende gheven twe hondert duesent gouden cronen; dat compter af van een half jaer teghen te houden!

Item, die van Brughe die sijn Maelcontent ghewoerden nae Paesschen, want de prinsse van Simay [1] die was daer

1 Chimay.

gouvernuer ghemackt van den prinse van Orannen, ende hebben de Scoetten tou ghebracht die wilden gelt hebben ende de Reformeden die wilden de Papauwen doen betaelen ende claechde den prinse van Symay, ende die sayde: *En betael se niet, maer staet my by;* alsoe hy dede de Scoetten al op de merkt comen ende hy dede den Coeninck van Spaennen sweeren al dat se hem getrou blyven soude, ende hy maeckte dat de Reformede de Scotten betaelden, want hy drayde se seer; den bourmester ende noch ander, ende dede se vanghen ende wildese pynighen ende vorts doeden, so hyt al huerlien wijs maecte; als brochten sy oppe ontrent 1xxx dusent gulden; x daeghen voer sinsen es de hertoeghe van Arscot daer binnen de stadt van Brugghe ghecomen met trionfen ende es daer gouvernuer ghewoerden.

Den lestden Apriel a^{o} LXXXIIII, doen woert hier te Bruxsel wt ghepublisert ter puen af ende met trompette wt gheblasen als dat alle Papauwen oft Catolijcke souden moeten huer winckel open doen om de Natien te believen die doen vergaert waeren om een petisie, op de pene van iii gulden, ende wilde dat men niet meer heyleghe daghen houden en soude dan twe Paessedaeghen ende ii Sinsendaeghen ende ii Keersdaeghen ende Assensiondach ende Jaerdach, ende huerlien bit-daeghen die sijlien selve in stelden; ende soe wie niet open doen en wilde, daer quamen de dienaers en hy dede afpandinghe om de boete te hebben.

Item, den VIII^{sten} Mey, begoest men te segghen als dat Duc Alenson in Vrankrijc ghestorven es, die de Reformede hier gheerne hertoghe van Brabant ende andere landen ghemaeckt hadden; men sayde dat hy ghestorven es den XXV Apriel.

Op Sint Jansmisse wort ons wet oft Magestrat ghecontinueert, ende al dander oock, ende de Nacye oock, om dat sy

soe wel ghedint hebben na de sin van ons Staeten ende de Reformede.

Den V^sten^ Julio, quamen de Maelcontenten boeven sint Bernaerds aen de careelhoevens met groote machte om te beletten datter gheen scepen noch weerscuet van Antwerpen op Bruxsel comen en soude, noch na Mechelen noch elders; maer sy quamen wel door als zeer waede met groote perijkel van huerlienlijf ende sceep. Den IX^sten^ Julio, trocken sy wederomme van daer, nae Lillo, om dat met macht te hebben om dat tot Antwerpen gheen scepen van Hollant niet aencomen en souden. Den XII^ten^Julio, quam de tydinghe dat sy de Lijfkenshoeck inne hadden met gheweld ende al mest vermoert, ende oock den Doel die verlieten ons volck.

Item, den XIIII^sten^ Julio, quam de tijdinghe als dat de prinse van Orannen doerscoeten es van zyn dienaer, een Bourgenon [1], als dat hy ghescoeten ende ghestorven, es den X^sten^ Julio, op eenen dijssendach nae de noen tot Delft in Hollant: den verdrucker van de geestelijckheyt ende die alle quaet tou liet die es ghestorven; die 't ghedaen heeft die scoet met poeder dat gheen gheluet oft gheclanc en gaf om te maynen te ontcomen, maer, ylacen! Neen, hy wort noch ghevanghen ende cort daer na ghedoot, te weten: eerst de pistolet daer hy mede ghedaen hadde, worde voer zyn ooghen in stucken gebroken, daer nae syne ooghen verbonden ende een gheloeynde plaet van ysere ghelijck wafelijser, syne handen ende beenen ende aermen ende allen syn lichaem door mede ghenepen, ende wort op een bancke ghelayt ende syn mannelijckheyt afghesneden ende vorts sijnen bueck van beneden tot boven open ghesneden ende syn hert wt ghehaelt ende in synen mont ghesteken, alsoe ghestorven; maer noyt en

1 Balthasar Gérard.

riept hy: *Amij!* Dat es sertayn van die 't ghesien hebben die hebben 't ghesayt, sy deden hem alsulc quaden doot aen om dat hy huerlieden Godt van de Calvenisten ghedoot ende van de eerden ghenomen hadde.

Den XIX^{sten} Julio, quam de tijdinghe dat ons volck van gernison verlaeten hebben de stadt van Herentals daer nochtans voer een half jaer vivers ghenoch was; maer de Staeten die wilden de knechten te Lillo hebben ende begherde dat sy verlaeten souden Herentals, dat nochtans zeer sterck was, ende ontrent vii vendelen knechten inne laeghen; maer sy wilden met groote cracht dat Lillo teghen houden, daer sy veel volck voer lieten.

In beghinsel van Augusto quamen de Maelcontenten voer de stadt van Dendermonde ligghen ende creghen terstont de spuy inne, daer men de stadt al omme mede bewaetert ende in waeter sette. Den XVII^{sten} in Oust gaeven sy de stadt op, alsmen wel acht daeghen op ghescoeten hadde ende groote scaede van binnen ende van bueten ghedaen hadde, want sy oock veel volck in den legher scoeten van de Maelcontenten; men seet dat de bourghers moesten gheven 1x duesent guldens voer haerlien ranson ende de soudaten die moesten huerlien gheweer verlaeten, maer wt trecken met mes ende puenaert. Ontrent den XIIII^{sten} Augusto en dorsten gheen scepen meer van Antwerpen nae Bruxsel comen. Den XXVIII^{sten} in Oust, zijn de Maelcontenten voer Vilvoirde ghecomen; den V^{sten} Septembre gaeven sy de stadt op in de handen van de Maelcontenten sonder laeten te bescieten, ende doen verloeren wy oock ons sceepvaert als datter gheen scepen meer en waren alsoe dat alle dinghen lanck te dierder wort.

Den VII^{sten} Septembre a^{o} LXXXIIII, was hier op gheset de quaente 1 sc. ende de cuete een halfve stuever, dat maer

1 ort en plach te gelden ende dander dobbel bier 1/2 sc.; oever langhe te voeren was op een blancke ende de cuete op 1/2 blancke gheconsenteert om de vremde soudaten huerlien leeninghe op te bringhen, ende nu om vier^{c} soudaten op te lichten van de bourghers om dat elck corenelle een hondert of een vendelen van i^{c} buerghers van huerlieden ghesinde hebben soude om de cattolijcke daer mede te bedwinghen ende cort te houden, ende doen huerlieden al dat de coronelle wilden; daer omme waert gheconsenteert, ende oock van een coe 1 sc. ende van een droeghe coe 1/2 sc. ende van een calf 1/2 sc. alle weken te gheven; maer luttel profijt sullen sy aen bier doen, want niemant niet gherne en betaelde ende luttel droncken, also dat sy gheen bourghers en costen oplichten om quaet te doen.

Den iersten Octobre, gaeven som van de capitaynen van de wijcken die Ghereformeert waeren, in den naem van oock alle anderen capitainen van de wijken, als dat sy aen die gouvernuer Tempel begheerden ende aen alle zyne capitaynen dat sy sonden dese requeste teekenen als dat sy begherden dat men de stadt alsoe langhe teghen houden soude als men souden connen; als men niet meer en coste dat sy alsdan in alle wijcken soude te xx staen en vier aen steken ende dan wter stadt loopen dat was huerlieden fray begheerte, daer op dat de gouvernuer van huerlien begheerde dat sy selve eerst teekenen souden, dat en wilden sy niet doen, want sy saeghen wel dat hy dat niet wel en nam, ende veel ander cappitaynen van de wijcken en wisten niet af te spreken van de requeste ten waere maer de sommeghe sidiciuse [1] capitains ende ander diese doen maeken hadde ende dat ver-

1 Seditieuse.

socht, de welck de ghemeinte, doen sy hoerde segghen, naement wter mate qualijc ende heetense: brantstichters.

Den VIII[sten] Octobre, ginghen alle xli wijcken oock een requeste oevergeven aen den gouvernuer ende aen de magisstraet die de bourghers selver al teekenden, ja, wel de Ghereformede oock, ende de heeren die in de wijcke woenden oock; ende daer begheerden sy als dat hy preserveren wilde van dit quaet, ende wille goede raede nemen van eedelen van gheslachte ende ander goede bourgeren deser stadt, ten meesten voerdeel ende welvaeren van de ghemainte om in tijts oever te comen, eer men tot meerder desolatie come. Ende daer wasser, sayde men, wel meer dan iii dusent die al gheteekent hadden die requeste die lude beter dan dander die sij selver niet teekenen en wilden.

Doen nu de stadt besloeten was, van de XXVIII[ten] in Oust, van doen Vilvoerde belegerde was, begoest alle dinghen lanck te dierder te woerden, alsoe dat men alle dinghen moest setten van de magestraet: het coeren regeleer op xlii sc. ende de Hollansche boeter op 5 1/2 sc., de kaese 2 1/2 sc. ende de zeepe op 2 1/2 sc. pont; raepsmout op xvi sc., de gelte ende keeysen [1] op v sc. pont; men was ins tot Mechelen met convoie die brochten wel ontrent 1v vaetkens boeter ende ander commescap, maer gheen coren, de welcke hier lanck te qualijck om crijghen; was het inlands coeren goude gherne iii gulden te biddens, noch en cost men niet ghecrijghen, ende alsoe alle dinghen woert lanck te duerder, als dobbel bier i sc. de quaerte, de cuete 1/2 sc., den wijn gou oock xxiiii sc., den roen oft wit franschen xviii sc. de gelte, het rint vlees gout iii sc. het coeen vlees 3 1/2 sc. het hamel vlees vercocht men doen oock al met de ponde, het

1 Kazen.

pont v sc. ende meer pont, ende daer en was oock gheen gelt om te coepen, want gheen neeringhe noch ontfanck en was; niemant en betaelde, alsoe dat oeveral zeer groote benauheyt was oever de rijcke als oever de aermen.

Den XIII[sten] Septembre, op eenen donderdach, zijn ghetrocken vier comissaris van deser stadt van Bruxsel tot Antwerpen; de vier sijn dese: Henderijck de Bloeyer, bourmester wter wet, ende Henderijck Liekerke wten wyden Raede, Jan Speck wt den Raede van orloeghe, mester Peeter, rentier van de ghemainte, om te sien oft die van Antwerpen hem oock soude willen semisteren [1] om eenen pays te maeken met den prinsche van Permes. Vorts sijn se ghetrocken nae Hollant om te maeken een generael pays, maer sy deden cleyn debvoir daer inne, dan om langhe wt te blyven ende alle daeghe goede chiere te maeken; sy waeren meer dan ii maenden wter stadt eer sy quamen; sy besciete ons noch iij vendelen knechten boeven de xiiii vendelen die wy hadden, dat was den pays die sy brochten, ende becans een maent sout voer de soudaten; ende wort groote lueghenen van de groot huelpe ende bijstant van den coeninck van Vrancrijck ende elders; men sayde dat sy wel ontrent xviii[c] gulden verteert hadde, het waeren de paysmaekers die liever orloghe sochten om huerlien officien niet te verliezen.

De ghemeynte van Bruxsel ende oock sommyghe heeren die solisteerden zeer aen den gouvernuer Tempel ende aen heeren van de kanselrye ende elders om pays te maeken, eer wy tot meerder verdriet comen, maer de Reformerde ter contrarie die cochten hem wt met zijn capytaynen, alsoe dat bleef staende om huerlieden gierichheit wille, nochtans woerde menighe briefven ghescreven van de Maelcontenten

1 Soumetteren.

syde, dat hy wilde in tijts toesien eer wy comen inde strijd, daer dye van Ghint inne ghecomen zyn oft noch ergher, maer het was al voor doofmans duer [1] gheclopt. Jeronimus vande Inde, een dobbel geest, die belette oock, daer Tempel zeer opstont; om zyn dobbelheyt woert hy advokaet fyscael ghemaeckt van den prinse van Orrannen.

Den XXII[ten] Octobre, begosten ons soudaten te mueten ende wilden gelt hebben, ende vergheerden tsamen als dat sy 't Broot-huys op de mert inne naemen met iii vaenkens knechten ende het huys van Bersele oock ii vaentkens, ende op thof oock iii vaentkens, ende in thuys van Egemont oock, al tot xvii vendelen toe, ende dat duerde ontrent vi daeghen ende sy ghingen Bomberghen sueken in sijn huys; hy was correnelle ende scepen vander stad ende de presydent van de Fratres, mester Jan Necolay, ende hy was oock scepen, maer sy woerden wat versteken ende quamen van achter op stadt-huys om te raden hoe sy met de soudaten maeken soude; ten lesten sy woerden te vrede ghesteld met een maent gelt ende een maent laeken; binnen iii weken te betaelen het gelt, het laeken binnen x daeghen daer nae; eer de iii weken quamen, moeste men huerlien alle daeghe gheven elcken soudaet iiii sc. ende om dit te vinden, soe ginck men alle rijcke bourghers ende ander heeren van den raede ontbieden om gelt te hebben, gheleent op d'innecomen van den bier; deen was ghestelt op hondert gulden, dander vijftich gulden, dander op veertich gulden ende min, maer die niet leenen wilde die sonden sy x oft xv soudaten dat sy daer soe langhe gaen teeren soude tot dat sy op brochten; ende het waren al meest catolycken die soe ghescat waeren, om dat sy pays begheerden: deen was wel op xxv gulden scade, dander wat min alsulke outrouse [2] liet Tempelken al

1 Aen dooven deure.
2 Onruste.

doen, het gutken als hy es; hy heeft schoen ghelaet ghetoent, doen sy soelysteerde om pays te hebben; maer het serpent heeft achter nae sijn venijn ghescoeten.

Den X^{ten} Novembre, op een saterdach, quamen sy wederomme nae Bruxsel met convoye van pertvolck van Antwerpen ende van Mechelen te peerde ende te voet, met de convoye van pertvolck ende voetvolck van Bruxsel, want sy vreesden zeer de Maelcontenten van Vilvorden ende Halle dier op wt layde om het gelt af te roepen met noch onttrent xx onder waeghen ende kerren van victalien, als van keese ende boetere ende anders, maer gheen cooren. De Maelcontenten die quamen hem aen bueten Vilvoerde ende quamen dapperlijck op ons volck ende woerde oever bayde syde veel ghequest ende doot ghesmeten. De Maelcontenten souden wel de victorie ghehat hebben, maer ons vokck hadden meer dan x hondert voetknechten, maer sylien niet soe veel, maer onttrent iii^{c}; het was wel een gheluck dat sy gelt niet en hadden, want de waeghen die brack daer 't gelt op was, ende quamen alsoe ghesleypt tot in stadt tou, ons vier comissaris die bat dan twe maenden wech waeren, die quamen mede, die brochten het gelt; men sayde dat ontrent xxii duesent gulden was.

In desen benauden tyde woert hier te Bruxsel lanck te dierder dat wel te beclaeghen es, want de stadt allenneen lanck nauder besloten woert, alsoe dat het cooren goude regheleer wel 4 1/2 gulden, ende het inlands cooren wildysy vercopen v gulden ende 5 1/2 gulden, ja oock vi gulden sijster, de terwe oock ontrent v gulden, die was beter coop dan cooren, om dat men het meste profijt (*had*), de gerste goude oock al bat dan vier gulden sijster, de haever goude ii gulden, de eerten ende boenen oock onttrent v gulden sijster, de wijssen oock ontrent v gulden sijster, om dat men

al in coeren dede, ende vorts alle eetweren, oock als vlees, rint vlees, ende coyen vlees goude iii sc. pont oft als goet was 3 1/2 sc. ende iiij sc. pont, het hamel vlees op v sc. ende 5 1/2 sc. pont, het vercken vlees gout onttrent iiii sc. oft wat min, de ayeren coecht men al met de stuck, want men anders niet crijghen en coste; het stuck een blanck ende een blancke ix mijten ende i sc. ende een pont keirssen 6 1/2 ende vii sc. pont, ende een pint zeepe op v sc., de keese 3 1/2 sc., de boeter woert oock lanck te dierder, de versche boeter vercoechten sy vii sc. ende viii sc. ende meer 't pont, de hollandsche op 5 1/2 sc. ende vi sc., ende meer pont, de olie die gou xxxii sc. ende oock xxxviiii sc. de gelte; het raep smout op xxxv sc. ende meer, de seroepe gou oock xx sc. ende meer, de huenick oock xxv sc. want de lieden maecten huer kinderen al boeterammen, deen van olie, dander van raep-smout, dander van serope, dander van peper, dat men in de vasten eet, al om de boeter te spaeren; den dranck die was oock dier ende cranck, het bier van i sc. de quaerte en was gheen halfven sc. wert, de cuete van 1/2 sc. en was maer oft waeter waer, de hoppe hebbe ick veel beter ghedronken dan de cuete was, al om dat 't graen soe dier was, den rinsche wijn op xxiiii sc. de gelte, de franche op xviii sc. de gelte, alle ander dinghen na advenant ende alle daeghe lanck te duerder.

Den XVI^{sten} Novembre, ginghen ons volck weder omme met convoy nae Mechelen met veel waeghens ende kerren, want het wort gheboden alle die waeghen ende kerren ende peerden hadden, die moesten mede ryen op verboerte van peerden, waeghen ende kerren, al om kooren te haelen, ende ander dinghen; maer sy en brochten niet mede, want sy niet sterck genoech en waeren om de Maelcontenten wille, ende omdat 't convoy van Mechelen niet mede en quam, ende de waeghens ende kerren die bleven daer noch ligghen tot huerlien grooten coste.

Den XXVI[ten] Novembre, op eenen maendag es de convoye van Mechelen ghecoemen met ..... cxvi hondert waghens ende kerren met cooren wel onttrent 1xxx mudde ende met alderlay goet, als boeter ende caese ende zeepe ende andergoet, als drooghe stocvis ende met wat stoet [1] van de vyant, want sy te spaede quamen ende een contrarie wech ghenoemen hadden.

Item, den XXVIII[ten] November, op een goensdach tsavens, es het convoye van Mechelen ende van Bruxsel weder omme ghetrocken, de welcke al Inghelse soudaten van Mechelen waren, met wel sessen negentich onder waeghen ende kerren ende met ons pertvolck; maer dien keer niet voorder dan tot Saveltem ende quammen weder omme; maer de waeghens ende kerren die waeren al zeer ghelaeden met hoppe ende alle anderen commescap, als van ghebreyde cousen ende spellewerck ende met veel vrouwen en kinderen; maer als zy boeve Vilvoerden quamen ontrent Hannen [2], doen quamen de vyant ende naemen alle de proei, met vrouwen ende kinderen ende alle de commescap van hoppe ende tapeserye ende alle dinghen, alsoe dat de vrouwen ende sommeghe mans, die mede waeren, moesten al verliesen ende noch ranson gheven, alsoe de Maelcontenten wel een zeer grooter prooei hadden van wel, sayde men, onttrent hondert duesent gulden oft meer, want veel alle hueren scat wech hadden, sonder noch alle de peerden ende waeghen en kerren; daer en ontquam maer onttrent vi oft seven onder waeghens ende kerren; de soudaten, de Inghelsche, die en weerden huerlien niet, die trocken doer ende de Cornet van Mechelen oock.

Den iersten Decembre, op een saterdach, begoest men hier

1 Aenranding.
2 Haren.

te Bruxsel van de deeghelijcste bourghers van stadt te vanghen: comis Roeck ende mijn heere Schoenhoeve ende Corpelle ende Vander Beken, monterheer ende procuruer generael, ende Lieven van Arkel ende ander bourghers van de stadt, al catolijck, ende al die den pays solisteerde aen Tempel, wel ontrent xv persoenen, ende wilde huerlien oplegghen dat sy de Maelcontenten die vete ghedaen hadde dat sy convoy af woerpen soude, maer my dochte dat maer een gelt-feeste en was; de bueten-capitainen als van de soudaten dê men se vanghen, om dat den Amman niet doen en wilds om dat soertghelijcke lieden waeren die men vinck, nochtane begosten de soudaten te mutten om gelt te willen hebben ende wilden huerlien capitain oock al vanghen ende Tempel oock, alsoe datter een groote beruerte onder de bourghers ende soudaten was van soe al te vanghen.

Den II^{den} Decembre, op een sondach, woerden de selve capitain die de bourghers ghevanghen hadde, oock ghevanghen om huerlien gelt te willen hebben ende onssen bourmester Henderijck De Bloeyer ende Bomberghe ende mester Jan Necolaye, de president van de Fraters, om dat sy de soudaten een maent gagie en een mant laekens gheloeft hadden ende noch tachterheyt van huer leeninghe, die sy wilde al hebben, alsoe dat sy zeer mutten ende creghen de sluetels van de Loevensche poerte.

Den III^{den} Decembre, soe troemelde oeveral dat alle soudaeten die nochtans by huerlien hoop niet coemen en waeren ende alle capitaynen oock ende de gouvernuer Tempel, dat sy moesten al by huerlieden comen oft dat sy souden wter stadt jaeghen, ende onssen bourmester ende Bomberghe ende de President van de Fratres brochten sy weder omme op stadt-huys, nae noen, om dat sy sayden dat sy niet en costen besoeneren om huerlien gelt te doen hebben, alsoe langhe als sy ghevanghen waeren.

Den IIII[den] Decembre, een deyssendach, begoest Tempel hem te laeten sien onder 't volck, als hy iii daeghen verborghen gheweest hadde; doen sy dat vernaemen soe quammen sy met macht, ende quammen hem haelen wter stadt-huys met Eedtvelden ende noch anderen capitaynen, ende onssen bourmester ende Bomberghe ende de Presydent van de Fraters ende layden al na thof; dit was ontrent de noen te doen. Het nanoen hadde sy ghemaeckt een gouvernuer onder huerlieden: de luetenant van Coubau van de peertrueters ende noch een eleckt [1] van de voet knechten van de trictenees (*sic*) vendelen, ende die swoeren sy eed ende sylien bayde oock melcanderen getrou te sijn, ende quamen na noen op stadt-huys ende namen dat oock inne ende daer waeren sy ende bewaerden dat oock alsoe langhe de muttenasye duerde.

Den V[sten] Decembre, woert ghetroemelt van de nuwen gouvernuer weghen, als datter gheen sersanten oft vaendreghers hem nerghens met de bourghers niet muen [2] en souden ende hem stillekens in huerlien loegement houden souden oft op corexsie, ende de bourghers die int stadthuys waeren deden sy vertrecken, ende daer en mocht niemant waken dan soudaten, ende nae de noen brochte men op stadthuys den bourmester ende Bomberghe, ende de president van de Fratres; vort tsavens, ontrent vi uren, vinghen sy huerlien nuwen gouvernuer ende huerlien eleckt [3] oock, ende setten inde Vruenteghevanghen, ende sayden dat verraders waeren, dat sy wilden de stadt oevergheven den Maelcontenten, hy en was maer eenen dach gouvernuer met de eleckt [4] de deeghelyke van de trictenees

1 Eletto.
2 Moeijen.
3 Eletto.
4 Eletto.

vendele, al doer raet van de Reformerde die huerlien al in 't quaet staeken; de gouverneur Tempel die was op thof in de conserrye [1] gevanghen ende en droechende hem gheensins aen, ende maecte vast goede sier ende liet oever al ghewerden; de soudaten woerden lanck te quader om dat sy soe langhe bayden eer men met huerlieden cost oever comen, alsoe dat sy van stadthuys ende van thof noch van 't Broethuys niet vertrecken en wilden, voer sy en hadden eerst ii maent sout ende noch ii dusent gulden dat men hem noch te voeren tachter was, alsoe dat tsamen bedraghen soude onttrent 1xv duesent gulden. Den x januario worden sy bayde ghehanghen: den gouvernuer ende den Eleckt [2].

Den X^sten^ Decembre, op een maendach nae noen, woerden de soudaten ghepaysert als sy x daeghen ghemut hadden, als dat men se binnen xii daghen betalinghe doen sal van een maent, ende dander binnen xii daeghen daer na, maer nochtans en wildense van 't Broothuys niet gaen. Daer waekt noch alle daghe twe vaenkens ende i vendele op 't stadthuys op de groote saele, sy lieten Tempel ende alle huerlien capytains al los gaen.

Den XI^sten^ Decembre quamen noch van Mechelen al op peerden ghelaeden, ontrent i^c^ xiiii peerden, xxxii mudde rocx [3], elck met een mechelse veertel, dat is hier, vii veertelen rocx, met twe cornette peerden van Mechelen.

Den XVII^sten^ Decembre begint men weder omme een ieghelijck briefkens te sinden, ghelijck men in dander mutterey dede. Ende oock die ghevanghen waeren van de heeren oft deeghelijck bourghers, ende vort alle dander oock, op de selve voet; wilden sy niet op bringhen, dat sy thuys vol soudaten sinden sullen ende al wt teeren tot dat sy opghebrocht

1 Conciergerie.
2 Deze zinsnede behoort tot bladzyde 148, vóór den 12 Januarij.
3 Rogge.

sullen hebben, ghelijck sy oock deden te veel slaen (?); maer het gincker nu al veel grouwerlijcker te werck dan dierste raysse; die dierste raysse op 1 gulden gheset waeren, die moesten nu al dobbel gheven, ja oock som meer, de briefkens die waeren nu al ghedruckt oft gheprint; men naempt nu oock al veel meer persoenen om te gheven dan men dander raysse dede, niet alsoe veel als cloesters; de suertte susters moesten ij^{c} gulden gheven, ende 't bagheynhof bat dan ii hondert gulden ende alsoe naevenant; de Reformerde die waeren som oock gheset, maer zeer neer [1], want al mest catolijck waeren daer sy 't op hadden. De Reformerde die hadden sorghe dat de catolijcke niet opbringhen en souden willen, om dat sy te zeer hooghe waeren ghestelt, deen op ii^{c}, dander 150 gulden ende veel op hondert: alsoe vorts, deen op 1xxx ende 1x ende 1 ende x1 ende xxx gulden, alsoe vorts, alsoe dat men sayde dat wel hondert duesent gulden bedraeghen soude; alsoe ginghen de Reformerde int Sinte Goedele kercke, wel met hondert, waeken inder nacht ende oock te Cappelle kerck, oock op 't stadthuys ende in thof, sorghende dat de cattolijcke niet en souden willen betaelen ende dat sy met cracht teghen houden soude om de soudaten te hulpen te coemen oft sy hem gheruert hadden om teghen de soudaten te staen om huerlien te hulpen in der noot; daer omme worden sy oock *kerck-ulen* ende brantstichters gheheeten, om dat sy inde kerck hadden ghewaeckt om de soudaten te hulpen; de soudaten die woerden oock kleeveleers [2] gheheten, want sy oock de lieden bonden om te doen betaelen, ende oock brantstichters die met huerlien lonten huerlien exsecutie deden; het was een seer druckelijck dinck om sien te gheven met

1 Nederig.
2 Binders.

desen benauden tijt: ick moeste oock vijftich gulden op bringhen dat my qualijck quam, wy worden al hooghe geset om dat wy de requeste van paeys gheteekent hebben, ende Reformede meer gheset om dat sy een requeste ghemaeckt hadden van brantstichterye, alsoe hier voer ghescreven staet; daer mach men mercken wat gouverment of maiestraet dat men nu heeft.

In desen benauden tyde soe begoest men de solders te vysyteren; den XX^{sten} Septembre hebben de heeren van de wet oft magistraet, met de capytain van de wycke omme gheweest van huysse te huysse om te sien hoeveel graen oft kooren dat een ieghelijk heeft ende hoe veel persoenen dat sy sterck sijn in huys, maer luttel ghevonden, want daer woert al veel verborghen.

Den XXIII^{sten} November hebben sy voer de twede rayse omme gheweest, met comyssaris van de stad ende de capitain van de wijck ende de capytain van de soudaten oock om te sien hoeveel kooren dat een ieghelyck hadde, ende dat sy som te veele hadde dan iii oft vier sijster, sy hebben 't met huerlieden ghenoemen ende in 't stadthuys ghebrocht ende een briefken ghegeven dat sy betalen sullen. Dese ondersoekinge deden de capitaynen van de soudaten doen ende het woert oock zeer nauwe ondersocht, alsoe dat sy vele vonden aen de boeren, meer dan te voeren; de ondersoekinghe woert ghedaen dat niemant te voeren en wiste.

Den selven tijt waert soe soerghelijck om zijn coeren oft meel te bewaeren als in hondert jaren soude gheweest hebben, want de lieden en wisten niet waer dat se 't wouden berghen, sorghende alsdat huerlien soude ghenoemen sijn als de commissaris noch omgaen soude, want daer quamen allen meer quaden roepen dat sy niet meer dan i sijster

oft ii veertelen laten en souden, ende dat sy dander in 't stadthuys soude doen haelen om daer te backen, om met i pont broot wt te gheven: deen bergde in sijn haut-huys, dander in sijn scappre, dander onder sijn bedde, dander in tonnen, deen hier ende daer, alsoe dat een iegelijck daer mede zeer besorcht was, ende oock van boeter ende keesse om dat alle dinghen lanckt te dierder woert.

Den V^{sten} Januario a^{o} XV^{c} LXXXV, isser wt ghepubliseert ter puen af als dat alle boeren die bueten de cuepe van Brussel zijn, die niet en hebben om op te leven, moeten binnen xxiiii uren al wter stadt gaen oft huer verclaringen doen aen de commyssaris, die men daer stelle op 't stadthuys in de paysmakerscamer, al wat graen datse noch al hadden oft ander dinghen, ende hoe sterk dat sy van huyslien sijn in huerlien huys ende hoeveel beesten dat sy hadden, ende oft sy oock gheen briefkens en hebben om gelt te leenen; die sayden dat sy noch grootelijck graen hadden ende beesten van peerden ende coyen ende verken, die moechten wel blyven, maer die gheen briefkens ghehadt en hebben, die creghen briefkens elk nae dat hy hem rijck ghemaeckt hadden, om dat sy blyven soude, maer dander die moesten al wt, ende van de bourghers oock.

Den vijfsten Januario es noch onttrent 1x peerden ghelaeden op huerlien rugghe met graen ende ander dinghen als van boeter ende keese, van onttrent neghen mudden rocx ghecoemen.

Den XII Januario hebben die van Anderlecht de kercke van Anderlecht in handen van de Maelcontenten oever ghegeven, die sy zeer langhe teghen ghehouden hadden ende oock sterck ghemaeckt hadden teghen de Maelcontenten, maer omdat die van Bruxsel huerlien niet en wouden laeten wt vueren victalien als sout, smout, ende keese ende ander dinghen, daer omme hebben 't sy gedaen.

Den XIII^sten^ Januario op eenen sondach sijn de commissaris wederomme gheweest in alle bruewers-huyssen ende hebben daer al wt ghehault allet graen dat gheen mout en was, maer mainden mout af te maeken, als van terwe, gerste ende haever, om al in 't stadthuys te bringhen, om al broot af te backen voer de soudaten; dinck hoe scerp datter moest staen, alsmen van gerste ende haever moest broot backen; dat deden oever al veel lien dat sy al minghelde deen onder dander. Op den selven dach hadden die dieners vander stadt last dat se alle de aerme lieden souden wtter stadt setten die se cryghen conden, al op den sondach; den aermen ghelijck by ons Heere, die wilden sy op eenen sondach wter stadt hebben; dinck met wat fijn ghesellen ende heeren daer mede dat wy ghereseert waeren.

Onttrent den XX^sten^ Januario woert alle dinghen lanckt te dierder van daeghe te daeghe, alsoe dat het coeren goude x gulden ende meer het sijster, ende noch en cost men niet ghecrijghen; de terwe gou oock bat dan vi gulden het syster, de gerste goude teghen v gulden xii sc. 't sijster, ende de haever ii gulden vi sc., maer de haver goude teghen ii gulden xvi sc. 't sijster; want ons maerte xiiii sc. de veertele betaelt heeft om oock in coeren te minghelen, de lieden cochten al metten veertelen, want men geen sijster niet en souden hebben connen ghecrijghen; de eerten ende boonen wilden sy oock de veertel vercoepen ii gulden ende meer oock, ende de vijssen [1] oock goude v gulden 't sijster; noch en cost men niet ghenoch ghecrijghen, om dat men al in cooren deden; de beckers vercochten huerlien broet teghen ontrent ii sc. 't pont, niet alsoe vele als het draf dat men de coyen te eeten geeft goude ii gulden ende meer (?),

1 Vetsen, in 't fransch: *vesces*.

het mout woert oock ghehault in de bruwers huyssen om te minghelen metten ander graen om broet af te backen voer de sodaten, de boeter goude oock ix sc. pont, de keese vi sc. pont, de zeepe om mede te wasschen vi sc. pont, keerssen 7 1/2 pont, raepsmout teghen ii gulden iiii sc. de gelte, de olye op 2 1/2 gulden de gelte, de pepercoeck stuck van i pont, gou 3 1/2 sc.

Dander dinghen als van eetwerck, bleeft zeer al op eenen pries, van vlees weghen als van hamel vlees ende rint vlees ende verken vlees, ende ayeren die goude ontrent i sc. stuck, luttel min; want de lieden costen wel derven, als sy broet ghenoech hadden: de beckers wonnen nu wel; het volck moeste meest al metten becker eeten, want daer en quam gheen graen te coepe, want de stadt 't sout aengheslaghen hebben om int stadthuys te bringhen al voer de soudaten te doen backen, daer sy wisten te haelen van de stadt weeghen; nochtans stont huerlieden oock ontrent ii sc. pont, ten was maer ghedaen om dat sy gheen gebreck hebben en souden van broot, sy hadden liever dat de ghemainte ghebreck hadde dan de soudaten, om dat de soudaten niet claeghen en souden, maer dijs claeghden sy seer om dat soo cranken broot was van haever ende gerste ende van mout al onder gheminghelt met melcanderen. De magestraet wilde de soudaten te vrinde hebben, want de soudaten woerden van de ghemainte ghevreest, want als sy iet doen wilden oft wat quaet bedryven, dat deden sy met huerlien al doen (?), als de goede bourghers te vanghen, ende de leeninghe doen opbringhen ende derghelijcke, de ghemainte en soude het graen oock sodier niet laeten coemen hebben sonder sedicie oft oploop, maer het woert al om de soudaten ghelaten, die de heeren op huerlien syde hadden met huerlien cappitains.

In desen tijt was oock alle pottaserye [1] zeer dier, want men liet tou dat alle soudaten moechten in alle hoven gaen stelen sonder eenich corextie over te doen, al woerdet gheclaecht: als coolen, warmoes ende woertelen ende al dat sy crijghen conden, ende op de velde oock: als raepen ende woertelen, alsoe dat noyt de pottaserye soe dier en was inde winter als nu was; want het woert al mest in de soemer ghenoemen als noch niet volle wasse en was: het goude al vier dobbel meer: een coole goude wel 2 1/2 sc., ende de raepen waeren oock zeer dier als dat men een raep i ort stuck vercocht, die groot waeren, ende daer quamen zeer clene rapen oft maer wortels en waeren dat scuddel wermoes plach te heeten, die men de coyen plach teten te gheven die goude noch i blanck xxv, nae dat sy groot waeren; die lieden en vercochte huer scellen van de raepen niet voer de beesten, maer voer de menschen, want men dede al int wermoes oft in de coolen al cleyn, alsoe daer inne van de blaren van de rapen woert oock int wermoes oft inde coolen al gheminghelt, alsoe datter niet verloeren en ghinck, alsoe dat men noyt dierder pottaserye en heeft gheeten als nu, de woertels oock die men in de hutsepot doet; de pestinaken die gou i sc. stuck, het was alleven dier: wy waeren noch blyde dat wy al sulcke pottasye costen ghecrijghen om te eeten van als gheminghelt, de ander pottasye van eerten ende boonen goude al meer dan ii gulden de veertel, om dat men al in cooren dede, het melck was oock dier: een pot suet melck gou iii sc., de pot versent-melck [2] ii sc. de pot, boeter-melck gou 1 1/2 sc. i ort ende ii sc. de pot, versent melck oock ii sc. de pot.

1 Groensels, moes.
2 Melk zonder zaen.

In desen quaden tijt waert soe sorghelijck tijt van lieden die bueten woenden om beroeft te zijn van soudaten oft van de bourgers, als soude moeghen sijn, want oever al zeer groote armoede was, ende de soudaten waer sy costen vernemen dat men broot bacte, daer quamen sy ende maecten dat sy in huys quamen ende naement al, oft van achter thuys braken sy inne ende quamen en haelden met gheheel bacsels [1] wt den hoeven; dat es tot veelstêen ghesciet: int Vermoesbroeck, ende oock elders; waer sy eenighe doeren open staende vonden, daer gingen sy inne ende tasten na de scappre ende naement daer broot wt; dat ghebeurde tot veelstee dat sy alsoe in de lieden huessen soe quamen, daerom sloeten de lieden al de doeren toe alser iemant clopte, soe saeghen sy doer de venster eer sy in lieten, oock bracken sy de huyssen af op Baevendal [2] ende elders om brant te hebben, om dat 't hout dier was ende qualyck gelt hadden, ende liepen oock in de kool hoeven ende trocken de coolstucken wt ende haelden het merck daer wt datter inne was, alsoe datter groote armoede oever al was, ende de dieverye oeveral oock zeer groot was, want men gheen justycye en dede; someghe soudaten ginghen oock om Godt wille, die niet wijs op hueren pennick en waeren oft die veel kinderen hadden buetens wees (?), ende wel veel bourghers oock ende veel kinderen die plaeghen spellewerck te maeken ende ghebrayde werk van manscousens, die ghinghen nu al om Godt wille met groote menichte; wantter nu niet te doen en was om dat men nerghens en raysde, want sy anders goet niet quyt en costen worden, men moesten hem al vroech in huys maeken oft men stal al: syde mantels of hueken ende lanterne ende dat sy ghelayde (?) hadden, ende het smerghen vroech oock.

1 In 't fransch: *Fournées*.
2 Borgendael (?)

De beckers en setten gheen broot op hueren winkels oft boerders, maer moesten haeren boerder al toe houden ende daer en stont niet open dan de doore voer, want men soude al ghenoemen hebben; noch de vettervaeris oock, noch alle die eetweren vercochten, want soude al buet oft prys gheweest hebben daer sy aen costen; ende op de blaykerye, daer stal men het lynwaet oock by nachten ende, by daeghen alsoe datter luttel lieden dorsten aventueren om te blayken. Den XXVIII[sten] Januario was er een vrouwe die maynde te blaykereye te gaen; onder weghen woerden huer kleeren oft lynwaet al ghenoemen op strate, dat een ieghelijck sach, van de soudaten, maer men dede er niet tou.

Item, den XXIX[ten] Januario hebben wy selver ghecocht een halster havermeel teghen v gulden viij sc. 't sistere met en lusken [1] terwe daer inne gheworpen, maer als men 't doer eenen groven temps ghedaen hadde, quamer wel een groote koerf poolen [2] oft caf wt, alsoe dat de twe vertelen maer op een vetel en comen, ende wy en hadden er maer vier cleyn brookens af ende dat was om Gods wille te gheven, om dat wy soe zeer ghetravellert waeren van de aerme lieden, Godt willet versien!

Den iersten Februario hoerde ick segghen van een treffelijck persoen datter een vrou es die een halster koorens betaelt heeft vii gulden, dat es teghen xiiij gulden 't sister, dat heeft hueren soene ghesayt, daer de moeder teghen gheclaecht heeft, ende oock een die Gielis Tienpont heet, die conserze [3] int thuys van Beersele, in de Vollestraete, die heeft oock het sijster betaelt xiiii gulden: heeft hy my selver gheseyt, aen de rintmester van Sint Jans op den Poel.

In desen tyde waert soe sorghelijck te backen als soude

1 Luttelken.
2 Korf kaf.
3 Concierge.

moeghen zyn, want men sorde dat de soudaten oft de ghebueren souden comen nemen, als wy selve bieken, soe bieken wy selver eenen hoeven: int Vermoesbroeck oft elders, wten weghen, moesten sy lieden hebben dry oft vier persoenen die den hoeven waecten met ghelayen [1] bussen aen den hoeven tot dat 't ghebacken was; daer woende meest al boeren daer sy cloeck op waeren.

Den ii^{den} Februario a^{o} xv^{c} LXXXV waert onder de brouwers verboeden dat sy niet meer dobbel bier van i sc. de quaerte brouwen en mochten, niet dan inkel cuete, dat scheen niet dan water te syne, om dat sy het mout verbacken souden in platte koude coeken voer de aerm lieden ende voer de soudaten, ende dat de stadt alsoe dede backen. Den VIII^{ten} Meert wast wederomme gheconsenteert dobbel bier te brouwen voer i blanck de quaerte.

In desen vastenavent en riep men gheen heetbroot in de beckereye; want het broot te cleyn ende te quaet om crijghen was, ende de boeter oock, noch gheen ayer-coeken om metten boeter te eeten, want de aeyeren te dier waeren; men en bieck oock noch geen waefelen; het was al eenen droeven ende benauden vastenavent, nochtans was hy zeer lenck want den aschdach die quam eerst den VI Meerte ende Paesschen den XXI^{sten} Apriel.

In desen tijt waeren de smee-coelen alsoe dier, die de sloetmaekers ende andere smeeën moeten hebben, daer sy het vat maer en pleghen te vercoepen ontrent xvi sc. ende xviii, dat gou nu xviii gulden het vat, heeft my een sloetmaeker gheclaecht.

In desen vastenavent die doen langhe duerde, want Paes-

1 Geladen.

schen quam den XXI^sten^ Apriel ende den asdach quam de VI^sten^ Meerte, soe woert het vlees lanck te dierder, want het haemel vlees goude al viij ende ix sc. 't pont nae dat goet was, want men al metten ponden vercocht om dat soe quaet crijgen was; een schaeps hoeft goude vi sc., een scaep-voet eenen sc. betaelt, het coyen-vles oft rint-vlees goude oock al 3 1/2 sc. ende 4 1/2 ende v sc. 't pont nae dat goet was, een cleyn tonghe goude x sc. ende een coyen-voet iiii sc. 't stuck; het calf-vles was oock dier, want sy wilden een vorrendeel van den calve vercoepen ii gulden x sc., een borste van den calve xxx sc., een calfs-hoeft goude iiii ende v sc., 't stuck: op de penssemert waer 't oock zeer dier was, dat men i blancke plach te coepen, hebben wy betaelt vi sc., daer en ginck gheen bloet van de beesten verloeren, want de aerme lieden die haelden al om te eeten, sy wisten te cocken dat sy doer benauheyt aeten: de pot van den bloede goude i blancke ende i sc. ende meer, ja 1 1/2 sc., ende de zeeneve [1] van de coyen wisten de penselien te sieden ende alsoe ghesneden ende alsoe te vercoepen, oock de hersenen van de coyen, die men plach wech te werpen, woerden ghesoeden ende dan op broot ghestreken ende alsoe gheeten van de aermlieden, alsoe datter niet verloeren en ginck; het verckenvlees goude v ende vi sc. 't pont betaelt, eenen cappuen wilden sy vercoepen iii gulden ende 3 1/2 gulden 't stuck, een vette hinne goude xx ende xxii sc. 't stuck; die zeer goet ende vet was ende wel v pont swaer woog, wilden sy vercoepen xxxv sc., een tam conijn goude xii sc. ende meer, een vierendeel lam-vlees metten hoefden wilden sy vercoepen xxxvi sc.; den dranck die sloech oock op: de spaensche wijn die maer

1 Zenuwen.

xxiiii sc. en goude wilden sy vercoepen xxxii sc. de gelte, de rinswijn xxvi sc. ende meer, als hy goet was, den roenwijn xviii sc. de gelte, de meede oft florette die men plach te drinken om v ende vi sc. die goude x sc. de gelte, het bier, dat men nu bruede, en was maer cuete: die was meer water dan ander, die goude eenen halfu... de quaerte, het bruesels was op 1xiiii aemen: dinc wat goet bier dat 't was, men moecht gheen dobbel bier brouwen, om dat men het mout verbacken moeste in coeken oft in broet voer de soudaten, als men dobbel bier bruede, soe woert ghebrouwen op xxxii amen ende iiii ketels.

In desen benauden tijt moesten wy den beesten-cost eten ende ons ghelijcken als beesten, want wy aeten de peerden-haever; daer bieck men broot af, de gerste dede men in 't coeren dat men de hoenderen t'eten geeft, oock aeten wy het scuddel wermoes dat de coyen plaghen te eeten, daer cleyn raepen als weldels in sijn, ende voert de scellen van de groote raepen ende de blaederen oock in de pottaese gezet; dat was al goet; voerts aeten de aerm mensschen der beesten bloet van coyen ende scaepen, dat men liet inde beken loepen voer de honden, dat aeten de aerme lieden, ende de zeeneve van de beesten oock, dat plaeghen al de honden te eten: soe sijn wy nu benaut; daer was oock een hont-slaegher met sijn knaepe die doede de honden ende die vercocht hy someghelien ende die aeten sy; dit es voer sertain ende voer waer gheschiet ende gheboert, als hier voer noch blijckt daer 't ghescreven is, enz.

Den XX^sten^ Januario begoest men op eenen sondach wederomme te versueken tot Francissico in de Lombaerde [1] om een remonstransye, ende die gaf Nicolaes Haeghen op den

1 Berg-van-Bermhertigheid.

selven nanoen den gouvernuer Tempel oever, om hem bekennisse te doen van de groote aermoede dier int stadt was onder de bourghers. Den XXI^sten^ Januario waeren wy in de Varanne [1] by Floren; daer was de delyanse [2] gelesen diemen Tempel hadde oeverghegeven.

Den XXVI^sten^ waeren sy voer noen by Tempel ende nae noen by Bloer ons Bourmester, ten einde dat sy souden adviseren op de remonstrantie by huerlien oever ghegeven; de principaelste die den pays weder-omme versochten, dat waeren dese: Necolaes Haeghe, die luetenant plaech te sijn, Meester Peeter Rentier, Francissico in de Lombaerde ende Gillam de Vadder, ende Philips Boet ende Adoelf van Vlierde met ander hueren aenganck, de ander ierste pays-maekers die bleven noch ghevanghen. Den XXVIII^sten^ waeren wy by den onder-bourmester om te versueken dat men de bourghers oock wilden accomoderen dat sy oock moechten broot in de beckereye cryghen, ghelyck men de soudaten hadde ghedaen, daer op hy antwoerde dat hy de Wet ende den raet van Orloeghe soude rappoert doen ende dat wy binnen twe daeghen weder comen souden.

Item, den XXX^sten^ Januario quamen wy wederomme om de antwoerde daer af te hebben; doen wy daer quamen soe sayde hy datter gheen middel en was om tselve te doen dat nochtans wel van doen was. Item, tot mynent was een corperael gheloegeert die moeste menusye [3] wt daeylen van de stadt ende gaf elck soudaet een broot van iii pont meest, van haever ghebacken; daer moesten sy vier daghen op leven met wijf ende kinderen, op den selven dach oock elck ii pont magher coyen-vlees ende oock elck soudaet eens wat sout

1 De Warande, *le Parc*.
2 *Doléance*.
3 Menage.

om huerlien vlees mede te souten, al in afcortinghe van huerlien sout dat sy wonnen: sy souden wel op eenen dach op gheeten hebben, daer sy vier daeghen ende v daeghen moesten op leven; want sy meest al wijf ende kinderen hadden: dat duerde alsoe een langhe wijle; achter nae en waert maer al mout-broot, ende int lesten woerde al platte coeken om dat men anders niet doerbacken en cost, dat duerde tot dat sy van hier vertrocken, ende doen gaf men huerlien *don* elck een pint wijns voer huerlien herdue [1]; dat was den XIX^{sten} Meerte, a^{o} LXXXV; God hebbe den lof dat wyse quyt waeren!

Den III^{den} Februario hebben wy weder een requeste Tempel den gouvernuer oeverghegeven, als dat hy wilde ons wt deser noot hulpen; als er gheen middel en es van graen om de bourghers te assisteren noch geen beckers, te wysen daer de bourghers moechten broet haelen.

Den VIII^{sten} Februario gaven wederomme de pays-versuekers aen de wet een requeste om te bidden dat sy wilden met den gouvernuer besoeneren om een einde te maeken dat de aerme lieden moechten ghehoelpen sijn, ende dat sy wilden den Raet ende Canselreye ende de Natie op vergheeren om een einde af te maeken dat de ghemeente moechte gheholpen zijn. Om te antwoerden, gaven sy dach tot sanderdaechs ten xi uren ende sanderdaechs ten xi uren was Tempel by de wet op 't stadthuys ende die gaf voer de wet de antwoerde: als dat hy ende de wet in het versueck vande requeste besonneerde ende dat men niet doen en soude sonder de Natie daer op te vergheeren, alsoe de requeste versueckt, ende dat men hem dat betrouwen soude ende daer inne te vrede zijn, etc. Den IX Februario quam een trompetter van den prinsse van Permes

1 Adieu.

daer op men grooten raet op hielde. Te wylen dat soe langhe duerde, woert alle dinghen lanck te dierder, alsoe dat 't broot lanck te quader om crijghen woert, want om vi sc. en hadde men maer ii pont i vierendeel bruin broot, om ii sc. witte broot, en was maer een half pont; i sc. broot, maer i vierendeel. Daer was een joncker die moeste metten becker eeten ende die claechde my dat hy alle daeghen verteerde met sijn huysghesin om xxiiii ende xxvii sc. in broode, dat is voer sertain: den ammeldonck daer men de vrouwen doecken mede stijft, dat men 't pont plach te hebben om 2 1/2 sc. oft iii sc., goude nu wel xvi sc. pont, want het woert ghemaeckt van de beste terwe.

Den XIIII[sten] Februario zijn drye commissaris nae den prinssche van Permes ghetrocken om te haelen de aertiekelen van den pays; de commissaris waren dese: Mijnheere Maelcort, een heere van den Raet inde canselrye ende den scepen van der stadt Bomberghe ende de secretarys van Tempel; de prinssche hiel hem int land van Waes, iiij mijlen buten Dermonde, te Bevere, ij mijlen buten Antwerpen, om het water te slueten dat die van Antwerpen geen victalyen van die van Hollant noch elders cryghen en souden omdat sy soe totten pays comen souden.

Den XIX[sten] Februario sijn dese drye commissarijs van den prinssche weder ghecomen, die mainden de articulen te bringhen, maer de prinssche sayde dat ons volck de articulen selver maeken soude, alsoe sy begherden, alsoe sy oock deden.

Den XXI[sten] Februario woerden ons eerste pays-vervolghers verloest, als sy wel onttrent vii weken ghevanghen gheweest hadden; tot groote onrechticheit hadden syse ghevanghen, hadden sy iet gheweten op te segghen ghehadt om dat sy catolijck waeren, sy souden al ter doot ghebrocht hebben, maer sy moesten gelt leenen ende den huerlieden

op grooten cost sitten, alsoe dat de ghevanghen gheclaecht hebben dat huerlien elck hondert cronen ghecost heeft, want sy woerden bewaert eerst met soudaten ende daerna met stads-dieners die huerlien hilpen af teeren, ende moesten de cost betaelen.

Den XXV^{sten} Februario op eenen maendach nae noen vertrocken de comissaris met de articulen die sy ghemaeckt hadden om tot eenen pays te coemen; de comissaris was mijnheere van Indevelde, ende mijnheere van Goeick [1] ende de secretaris van Tempel ende onsen oever-bourmesters Bloeyr ende Bomberghe wter wet, ende ii wter canselrye ender ii wter rekencamer ende ii wter wyden Raede ende ij wter Natie, ende noch vier capitaynen van de gaernison ende noch meer ander van de Reformerde, alsoe dat sy wel xl sterk trocken. Ende want sy langhen tijd wech waeren, soe sloech het graen weder omme oppe; die lieden begoesten kooren te vercoepen iii gulden de vertel, ende de terwe oock dat is teghen xii gulden het sister, ghelijck 't noch ghegholden hadde, noch cost men qualijck ghecrijghen, noch al wt groote vrinscapt, en de gerste oock die sy vercochten xxxvi ende xxxviii sc. ende ii gulden de vertel; de beckers wilden het pont broot vercoepen teghen iiii sc. noch en cost men niet ghenoech ghevinden, dat was teghen xvi gulden 't sistere, want een sister cooren wecht ten hoochste 1xxx pont oft wat min; daer es voer sertain ghebeurt datter een pachteresse dochter het smorghens ten v uren in alle beckerye broot ghesocht hadde, maer sy cost niet ghevinden; sy quam by ons maerte ende sayde dat sy gheerne een pont broot ghehadt hadde voer huer vader, ende dat sy gherne vi sc. voer 't pont gheven soude, dat was teghen xxiiii gulden 't syster: het twas een deerlijck dinck dat deen den ander niet ghehulpen en con;

1 Goyk.

het sloech wat af, doen dierste drij commissaris wech trocken den XIIII^sten^ Februarij; want een ieghelijck en maeynde niet dat noch soe langhe gheduert soude hebben, alsoe dat elck 't sijn vercochte, maer nu es een ieghelijck wt; daer om sloeghet soe op ende dat de leste comissaris die den pays bringhen soude dat se soe langhe wech bleven, want sy waren wech xvi daeghen, dat eensghelijcks docht te lanck te wesen, want een ure was een dach van groote nootweeghen; de boeter die sloech oock lanck te meer op, alsoe dat sy goude xi ende xii ende xiii sc. 't pont; de witte smeer-boeter om laeken mede te smeeren goude v sc. 't pont; de keese goude oock viii ende ix sc. 't pont, ende alle eetweren al nae venant, de olye wilden sy vercoepen iiii gulden de gelte, de seroepe iii gulden de gelte, het raepsmout goude ii gulden en v sc. de gelte, de fransche pruemen goude iiii ende v sc. 't pont, ende rys dat men in de bruloefte eet, goude vi sc. ende meer 't pont: alsoe aten wy al melcanderen.

Doen nu ons commissaris xvi daeghen wech waeren doen quamen sy weder omme, op eenen dyssendach den XII^sten^ Meerte a^o^ XV^c^ LXXXV, ende het goendachs daer nae ten 11 1/2 uren riep men ons den pays ter puen af op stadthuys, daer menich mensche om verblijt waren, alsoe dat wy nu al eens syn met onsen ouden coninck van Spaennen, God hebbe den lof, daer wy, catolijcke, langhe begheert hebben, ende men luede de storme [1] nae dat men ghelesen hadde, ende het tsavens ten ix uren oock, maer men en vierde niet om de soudaten wille ende om de Reformerde wille dier som niet zeer bly om en waeren, van sorghe dat sy wat quaet bedryven, waert dat men vierde; want sy hem vermeten hadden het selve te doen de stadt te verstaen in vier te steken.

1 De klokke.

Den XIX^sten^ Meerte a^o^ LXXXV, op een dessendach, doen vertrocken ons oude soudaten, ons oude dieven ende kleveleers, ende doen quamen ix vendelen van coninck-soudaten inne, ende doen woerden wy coninck van Spaennen wederomme ghehorzaem, als de Reformerde selve niet beter en moechten, ende daer quam oock iii cornetten peerden; de ghemeinte was zeer blyde; daer de oude soudaten vertrocken waeren, men luede de storme te middach doen dander soudaten inne quamen, ende tsavens oock ende men scoot oock het groot ghescut af op de vesten, ende men vierde op 't stadthuys ende in de wyken, ende voer de doore, maer de Reformerde die sloeten huer door toe ende droeghen hem niet aen ende men scoot op de merten xii camer (*sic*) af, om dat wy catolijcken verlost waeren van de Reformede *calfsteerten* die te seer huerlien ayghen profijt sochten ende ons bederfenisse; doen ghinghen alle de winckels van de ambachten al oepen die langhe tou ghebleven waren, sorghende voer comosye oft ghepilleert te syne, ende de visbancke op de vismert woerde oock ghestelt die langhe wech ghedaen waeren om de dietsche soudaten wille; doen nu het gernison inne comen was, soe quamer soe groete menichte victalien van alderley eetweren van allen canten dat ongheloevelijck was, dat scheen ommoghelijck te syne dat soe cort alle dinghen soe af sloech; God hebbe den lof.

Doen den pays was gheroepen, begoest men de kercke van Sinte Goedelen te repareren, den XXIII^sten^ Meerte omgroe [1] men wter eerden Mijnheere Scutteput, die ierst advocaet was, ende naemaels advocaet fiscael, die in Sinte Goedele kercke begraven was, ende hy werde op straete naest de kercke muren gheleet, om dat hy een Calvenist

1 Ontgraefde men.

was, ende orsaeke van vele quaden raede, enz. Ende vorts noch een die Conincsloe hiet, die bourmestre van de stadt gheweest was, ende oock rintmester om sijn groot quaet dat hy ghedaen heeft; want hy en moecht toch gheen beelde sien, hy en deetse al verberne, ghelijck Sinte Machiel die voer 't stadthuys was, ende noch ander beelden, ende bracht veel quade nuwicheyt inne; hy was verloepen inde tyden van Duc Dalve, ende doen de Geuserrye aenquam, doen ontboet men hem van bueten om ghenoech quaet te doen, daer omme en waeren sy niet wert op ghewyde (*aerde*) te ligghen.

Nu in de beghinsel vanden vasten waert oock zeer dier leven, want er gheen zee-vis en quam oft zeer luttel, ende de vyvers hadden de soudaten langhe te voeren al af ghelaeten ende vercocht, alsoe datter nu zeer quaet om crijghen was; eenen kerper die men plach te hebben om vi sc. goude nu wel xviii ende xx sc., daer es vercocht gheweest om een maeltijt te houden ii snoeken ende ii brasem, vii carolus gulden, een halven abboerdaen goude xvi sc. Tempel de gouvernuer die hadde een banket die moeste eenen snouck betaelen ix gulden, alsoe dat men niet en wist wat eten, want er zeer qualijck vis quam; de roemsche boonen waeren oock zeer dier, want sy er luttel vercochten om iii ende iiii sc., jae wel teghen xii gulden het sister, de boeter oock zeer dier diermen toe doet, de pottaesye, als eerten ende boonen, die men inde vasten eet, oock zeer dier, den haerinck goude 't stuck i blancke ende een boxsoerinck oock i blancke die goet was wy en creghen oock gheen vyghen noch roesynen noch gheen ammandelen noch gheen ander fruet; alsoe dat men noyt quader oft dierder vasten gheleeft en heeft als dezen vasten was.

Den V^{sten} Apriel sloech het koeren soe zeer af dat men

xii gulden ende meer ghecocht hadde het sister goude maer iii gulden ende v of vi sc. 't sistre oft daer ontrent, dare quam soe vele broet van bueten te coepe van alderley soerten wt Walslant, dat niet te gheloeven en was.

Maer den dranck van bier was zeer cranck, want dobbel bier was ghebrouwen op xxxii aemen ende iiii ketels, ende de cuete op 1xiiii aemme, dinck wat goet bier dat coeste ghesijn; daer werde achternae van de heeren gheconsenteert ii blanck-bier te brouwen om dat dander soe cranck was, ende daer quam oock veel goegaet [1] bier van Lueven, maer het was te dier, de quaerte iiij sc.

Ontrent nae half vasten ginck het alderley gelt zeer hooghe, dat niet te gheloeven en was, ierst eenen gouden ryael die plach maer iii gulden te doen, die dede nu v gulden xiiij sc., den halfve na advenant, den angelot die oock iii gulden plach te doen, oock v gulden xiiij sc., den halfven nae advenant, de sonnen crone die ii gulden plachten te doen, deden nu iii gulden viii sc., de dobbel pistolet van Spaennen van iiii gulden goude vi gulden vii sc., de halfven iii gulden vi sc., alderley eetalyaensche pistoletten van xxxviij sc. gouden iij gulden v sc., den gouden leeuwe van ii gulden x sc. goude iiij gulden x sc., den roosennoble van iiii gulden xii sc. goude ix gulden x sc., andries gulden van xxx sc. es nu ii gulden xvii sc., de philips-gulden van xxv es nu ii gulden iii sc., alderley ducaeten van Duslant ende elders van ii gulden es nu iii gulden xiiij sc., den dobbel ducaet van Spaennen met twee hoefden die plaeghen iiii gulden te doen es nu viii gulden v sc., den halfven nae advenant, den karolus gulden van xx sc., es nu xxxv sc., den gout gulden van ons lant van xxx sc. es ii gulden xvii sc., den ducaet van Portengael met tcruys van ii gulden es nu iii gulden

1 Hoegaerds- bier (?).

viii sc., de langhe † oock ii gulden es nu iii gulden vii sc. alsoe al na venaente.

Het selver gelt ginck oock zeer hooghe, den Philips-daelder van xxxv sc., es nu ii gulden xv sc., den bourgonsche daeler van xxxii sc. es nu ii gulden ende x sc., den hollansche daeler van xxviii sc. es nu xxxv sc., het stuck van viii spaensche ryaellen met de pilkens [1] van xxviij sc., doen nu ii gulden viij sc., de vii sc. x es nu xi sc., alle ander ryaellen met de pilkens es vi sc., sonder pilkens van 3 1/2 sc. es nu 5 1/2 sc., de steton [2] van Vrancrijck van x sc. es nu xvi sc, de staten-daeler van xxxvi es nu ii gulden iiii sc., de ii blancke x es nu 2 1/2 sc. i ort den ii sc. x plach te sijne es nu 3 1/2 sc., den i sc. es nu 1 1/2 sc. i ort, de iiij sc. x es nu vii sc., den selver karolus gulden xx sc. op xxxiiii sc., den franche sc. es i sc., alsoe alle selver nae advenant. Doen nu het gelt soe opghegaen was doe begoest het graen ende alle ander dinghen oock op te slaen, want het volck al het gelt.....; daer gelt neer gaet, daer es alle dinghen goede coop.

Den IIII^{den} Apriel a^{o} XV^{c} LXXXV woerde de wet van der stadt van den prinche van Permes ende den canselier al vernuet, al cattolijck: mijnheere van Goeyck oever borgermester ende mijnheere Serclaes voer-schepen ende Jan De Gesmueten onder-bourmester, enz. Dat al pleghen guesen te zijne oft reformerde soe sy hem hieten, die moesten nu uut alle dinst wt, ende moeste al cattolijck zijn, in alle wetten oock als van Laeken Gulden ende Paysmaekers, ende de v gulden ende oock de dekens of gheswoerne van den ambachten ende oock eelmans die capitain waeren van de wijck, alsoe vorts al cattolijck, oever al, als secretaeris ende stadt knapen oock, het moest al ghepuerseert zijn. Den X^{sten} Apriel woerde alle de

1 Pylkens.
2 Testons, eene fransche munt des tyds.

gheswoerne van den ambachten ghemaeckt, ende ick was oock gheswoerne van de cremers ambacht ghemaeckt.

Men heeft ons nu a^{o} LXXXV, wederomme de croone afghenoemen op 't stadthuys, daer men de oppinie onder maeckte den XVIII^{sten} Apriel, doen wy ierst vergheert waeren, die de Nasye ghegeven was den vi^{sten} Januario a^{o} LXXVIIJ, alsoe dat de raetlieden van de Natie moeten de oppinie haelen, als men se ontbiet als voer.

Op eenen donderdach den XXVIII^{sten} Meert a^{o} XV^{c} LXXXV doen woert de kercke van Sint Goedele ghewijt oft ghereconsiliert ende nae dat de kercke ghewijt was doen dede men een groote ghesonghen messe in discant, die men in iii jaer ende xi maenden niet ghedaen en hadde, ende den biscop wijdde het kerchof mede; den XXIX^{sten} Meerte vrijdach woerden twe outaren ghewijt dier al nue opghemaeckt waeren, want sy oock alle de outaeren ghebrocken hadden oever al, te weten onsser Vrouwen ende Sint Goedelen outaeren, met groote somlenitijt; den XXX^{sten} Meert op een saterdaech woerde de kercke ende kerchof van Sinte Kateleyne ghewijt ende den hoeghen outaer; op eenen sondach den lesten Merte woerde ghewijt de kercke ende 't kerchof ende den hoeghen outaer van op de Savelkercke; op den iersten Apriel op een maendaech woerde de kercke van Sinte Guerix ende 't kerchof ende hoeghen outaer ghewijt. Op den dessendach den III^{den} Apriel woerde ghewijt de Vrouwenbruers-kercke ende den choor ende den hoeghen outaer; den III^{den} Apriel doen wyde men de Cappellekercke ende 't kerchof ende den hoeghen outaer. Op den IIII^{den} Apriel op een donderdach woert ghereconsiliert oft ghewijt de kercke van Sinte Necolaes ende den hoeghen outaer; vrijdach end saterdach wijdemen de priesters ende men vormde ende kinderen. Den vijfsten Apriel wijde men de kercke van Sint Jans op den

Poel ende den hoeghen outaer. Op den XIII^{sten} Apriel soe wijde men te Prekeeren de kercke ende outaer, ende men vormde de kinderen. Den XIIII^{sten} Apriel op den Palmensondach weyde men de kercke ende den hoeghen outaer op Couwenberghe; den XVI^{sten} weyde men de cappelle op 't stadthuys; op den XVII^{sten} Apriel woerde ghewijt den hoeghen outaer van heylich sacrament van Miraculen Sinter Goedelen, ende Madaleen outaer achtter de choer. Op den XXIII^{sten} Apriel den III^{den} Paestdach woerde de Cappelkercke, Sinte Madaleene op Cantesteen ghewijt ende den hoeghen outaer, den derden Mey woerde ghewijt de kercke van de Derde-Orden op de Grachte; den III^{den} Mey woerde ghewijt de kercke ende den outaer van de Clarissen teghen oever Bagheynhof; den V^{sten} Mey woerde gheweyt de outaeren op 't Gasthuys; den XXVIII^{sten} Mey woert de kercke van de Minimen ghereconsilliert ende 't kerkof oock.

Item, wy provisuers van de merslien [1] oft cremerscappelle, wy deden de twe outaren wyen; te weten: den outaer van den Salvator ende onser Vrouwen ende Sinte Claes, t'samen in twe naemen ghewijt, den III^{den} Julio, op een woensdag a^{o} XV^{c} LXXXV.

Item, van ontrent den V^{sten} Julio a^{o} LXXXIIII, es gaen ligghen te Beveren ii mijlen van Antwerpen de prinsche van Permes om die van Antwerpen te benauwen, ende heeft daer veel sterkte ghewonnen, als Liefkenshoeck ende den Doel ende den Boeren-scans ende noch ander, ende heeft oock doen maeken een stacketsel oft pilotaege oever 't water oft een brueghe om die van Antwerpen mede te bedwinghen ende dat sy van Hollant gheen schepen meer en soude sonnen ghecrijghen, ende het woerde ierst al volmaeckt ontrent

1 Merceniers.

beghinsel van Merte a^{o} LXXXV, als dat sy niet een scep meer en creghen, ende sy worden lanck te meer benaut, also dat sy alle suptijlheyt sochten die sy conden, om de selve brugghe oft pilotaegie om te werpen, alsoe dat sy wt maecten vier scepen ghevult met veel tonnen poeder ende boven gheleet zeer groote steenen, als moelensteenen, om de selve strijcade [1] om te werpen, maer en hebben niet connen ghedaen, maer daer es veel van 's prinsen volck ghebleven, ende oock van zijn eedelen, als Mijnheere de marquis van Robais, Mijnheere den baron de Belly, ende Mijnheere Corsy ende meer andere, want sy te cloeck waeren ende quamen te by, niet wetende de subtijheyt die in de scepen was.

Den XXVI^{sten} Mey het smorghens ten iiii uren es de graeve van Hollaeck (?) met alle zyn machte ghecomen by de legher van den prinsche van Permes te Bevere met veele scepen ende mainde alsoe alle het prinsschen volck gans te oevervallen by nachten ende creghen inne een bollewerck, ende sy creghen eerst goet ghenoch, maer de prinssche die gaf zijn volck soe goede moet ende naemt selver een half spicie ende hy druckter selver inne den vyant, alsoe dat sijn volck corasy [2] creghen, alsoe dat sy selver ten lesten de victorye creeghen, ende men sayde datter van grave Hollaecks volck wel ontrent ii duesent bleefven es, al doot oft ghevanghen ende oock wel xxviii oft xxx scepen, ghedanckt moet Godt zijn; men vierde hier den xxviii Mey om de groote victorie het tsavens, men luede de storme ende men scoot het groot ghescut op de vesten af.

Den II^{den} Junio a^{o} LXXXV waert hier te Bruxsel ommeganck ende den ommeganck ginck half omme, met de Reuse sonder Wijf, ende de Pellecaen ende de Keemele ende de Eenhorne

1 Estacade.
2 Courage.

ende het sceept [1] ende *Plus outre* [2] met de v Gulden elck op straete, maer de huyskens niet, met de iii biddende orden, ende die van Roye-Cloester oock die op de Savel huer kercke houden, ende ander niet, noch de v Gulden scoeten hueren voeghel niet om den benauden tijts wille. Hy (*de ommegank*) en hadde in viii jaeren niet ommeghegaen, seet den XIX^{sten} Mey a^{o} LXXVII, doen Dom Jan hier ierst quam.

Den V^{sten} Junio nam men de Reformerde oft Guesen al huer gheweer af hier in stadt, wt ghenoemen 't rappier en i ponnaert die liet men hem.

In jaer LXXXV den XX^{sten} Junio waert Heylich Sacramentsdach, de welcke men weder omme droech achter straete nae de oude ghewoente, ende voert oock in alle anderen kercken oever al omme ghedraeghen achter straeten, de welcke in acht jaeren niet omme ghedraeghen en heeft gheweest, ende wederomme by de sieken oock met de belle achter straeten, alsoe dat de gestelijckheyt beghint weder omme te floreren, maer noch luttel de ghemainte, noch de Rentieren.

In dit Jaer a^{o} LXXXV den XIII^{ste} Julio op een saterdach ten i ure nae noen gink men haelen het heylich sacrament van Myraculen, daer 't langhe verborghen ghestaen hadde, met zeer solemneel prosessye, met de heeren van den Raede ende de heeren van de stadt, met 't Laeken-gulde en de payssemaekers ende de v gulden ende alle anderen heeren van den houffve, ende met den gouvernuer, ende met iij abten, als Perck, Grimberghe ende Dieleghem, ende alle de biddende orden, als de bruerkens op de Grecht ende Prekers, Vrouwenbruers, Minnenbruers ende die van Roen-cloester ende vorts de ghemainte; daer [3] 't ghestaen hadde dat was ten huysse van de wedewe van Philips Pantins, in de Corte ridder-

1 Het Schip van 's lands welvaren.
2 Een prael-wagen ter eere van Keizer- Karel.
3 'T Heylig Sacrament.

straete, ende sondaegs doen droech men weder omme zeer solemneellijck omme den langhen wech, nae de oude costuemen, dat men in vi jaeren niet ghesien en heeft; sindts Sinsen-avent, den VI^te^ Junio a^o^ LXXIX, woerdet verborghen, doen sy de kercken ierst pilleerden tot nu tou; nu woerde weder omme vertoent als voer, God sy gheloeft!

Item, ontrent den lesten Junio begost men het graen voer de stadt van Mechelen af te doen om daer legher voer te slaen om te stadt te benauwen. Den XIX^sten^ Julio quam de tydinghe als dat de stadt van Mechelen met den prinsche van Permes oevercomen was, ende ons volck quam het snoenens ontrent ten vi uren inne, ende dander daer wt, ende men seet als dat alle de Guessen moeten binnen xiiii daeghen oock al wt gaen; men vierde hier ende luede de storm ende men scoet de groote stocken op de vesten al af.

Den XXII^sten^ Julio hebben wy de groote scrans te Willebroeck (*ingenomen*) met dat de soudaten ginghen loepen ende voerts verlieten sy oock de Margriete-scrans ende het Tonske, alsoe dat nu al vrij es tot Antwerpen toe ende elders.

In desen tijt sayde men dat dye van Antwerpen oeck oevercoemen waeren met den prinche de Permes, maer men en doerst niet openbaeren, mits dat de coeplieden veel goedt in Hollant en de Zeelant ghevlucht hadden om dat daer niet gheconfijskeert zijn en soude, om tusschen bayden in Duslant oft elders 't selve goet te vercoepen.

Item, den XI^sten^ in Oust, heeft de prinssche van Permes het Gulden Vlies ontfanghen van den coninck van Spaennen die hem Mijn heer van Assonval [1] gaf in den naem van den coeninck ende noch ander heeren als de jonghen Egemon

1 D'Assonville.

ende noch ander, ende hy hevet op Brabant willen ontfanghen om dat hy in Brabant ghehault es, te weten tot Bruxsel, want Bevere daer hy lach, leet in Vlaenderen, maer es ghegaen oever de stackaede op een blochuys dat op Brabant leet ende daer dede hy misse doen in de *corde gaerde* [1], ende daer ontfinck hy in groote mannificentien, welcke blochuys zeer fray met meyen van deen eynde tot op dander verciert was, ende alle de scepen vol soldaten laeghen, die welcke drey salven deden die seer schoon om hooren en sien waren, ende alle de bollewercken scoeten alle haer canonen drye mael af, dattet scheen dat hemel ende aerde daer onttrent versonckt.

Item, den XIII[sten] in Oust LXXXV, waren die van Antwerpen met den prinse oevercoemen voer zeker ende openbaer voer noen ter puen af gheroepen van 't stadthuys.

Den XX[sten] in Oust ginck de prinsche van Permes in Antwerpen met zeer groote blijscap ende groote tryonfe van vieren ende andersins, met een zeer sterck gernison van soudaten ende pertvolck.

Den XXI[sten] ende XXII, vierde men hier te Bruxsel twe daeghen lanck om Antwerpen wille, daer ons nochtans gheen profijt af en quam, want alle dinghen sloech hier zeer oppe ende trock al na Antwerpen, als alle groen van salade, comcommers, coelen ende pomponen ende raepen ende bessemen ende oock boeter ende noch veel ander dinghen, om gelt dat daer neder ghinck ende hier zeer hoeghe om de veranderinghe van de gelde wille, ende dat Hollant noch ghesloeten was alsoe dat van daer geen victalien ende quam, als van keese ende boeter ende ander dinghen, enz.

In de somer waert zeer vele reghens ghevallen, maer in

1 Corps-de-garde.

de Meert waert drooghe weer, maer vorts hadden wy al de mestendeel al nat weder ende twas een zeer natten somer, alsoe datter veel hoie ende graen bedorven op de bemde ende lande; ende men en cost zeer qualijck zaeijen op 't lant om de grove natticheyt wille, want ten was soe langhe niet droeghe weder dat men ghesayen coste, ende als noch ghesayt was, ende als begoest wt te coemen, soe aeten de slecken op, want wy tot kersmesse meest al soet weder hadden; ende dit jaer storven oock veel peerden oever al zeer haestelijck, alsoe datter een seer groote dierste quam in de peerden; een goet peert goude onttrent 1xxx, ja oock hondert gulden. In dit jaer won men veel fruyt, maer het was al waterachtich, want het en was soe langhe schoen weder niet dattet cost droeghe gheleesen [1], daer omme rotte oock veele noch; de wijnbesien en coste oock niet gherijpen, noch men en coste gheen hout van den bossche afghecryghen; het hout was oock zeer dier, men gaf van vrachte xvi sc. ende meer; de leeveraye goude al xx ende xxi ende xxii sc. omdat men soe luttel peerden vont, ende de haever van de peerden was oock zeer dier, die gou al xxxviii sc. ende ii gulden ende meer 't syster; het was oock een zeer benauden winter van hout ende coolen: de mussaert goude oock al 5 1/2 gulden ende vi gulden thondert, ende van eetweren: het graen woert lanst te dieder, het coeren goude al v gulden ende 5 1/2 gulden 't syster, de terwe goude oock 5 1/2 gulden ende xv sc. oft vi gulden 't syster, de geerste ontrent iii gulden 't syster, de boeter goude al v sc. ende 5 1/2 en vi sc., de keese iiii sc. en v sc. en meer 't pont, het sout was oock zeer dier, een strijvat goude ix gulden ende 9 1/2 gulden, rint vlees oock al iii sc. ende 3 1/2 sc. 't pont, het haemel vlees was grasilijck (*sic*) maer het verken vlees goude al 3 1/2 sc. ende iiii sc. 't pont. Den dranck was oock

1 Geplukt worden.

dier ende cranck om graen ende hout wille, de wijn oock zeer dier xxiiii sc. ende xxviii ende xxx sc. de gelte, om dat soe quaden ryen was, alsoe dat wy een zeer quaden tijt hadden; want de lieden hadden al verteert in 't voorgaende jaer, alsoe dat sy niet meer en hadden by te setten. De schonen waeren oock zeer dier, want een pont leer goude xvi sc. ende meer, een paer schoenen gouden al xxvi sc. ende een paer muelen ontrent ii gulden ende meer, alsoe dat alle dinghen zeer dier was, om dat 't gelt oock soe hoeghe ghinck ende Hollant voor ons ghesloeten was; dit waeren twe jaeren van zeer groote duerte. Godt beters. Een pont keerssen goude oock 7 1/2 ende viii sc. 't pont.

Item den VII[sten] Descembre a[o] LXXXV op een saterdach soe quam de prinse van Permes onse Gourvernuer ende capitain van desen lande, van Antwerpen tot Bruxsel ligghen int thof tsavens ten v wren; doen hy quam soe dede men hem groote feste ende eer aen, als dat de ghemainte hem met torssen ende flambau inne haelde zeer tryonfant, van aen de Loevensche porte tot op de Merte; van aen de Langhe Ridderstraete, elcke wijck op 't schonste ghehanghen met tapeserye ende schilderye ende met vieren; ende oock veel borghers in de waepen die quamen tot aen de Loevensche porte ende hieten hem aldaer willecom; voerts de v gulden waeren oock al in de waepen op de Mert, de groote mert was zeer fray van veel staeken, ende alle ghescildert; aen de staeken waeren al waepenen van den coninck ende den prinssche, al rondeelen zeer lustich om sien, ende twas al met eert velt [1] ronsomme; ende daer stont oock een groot toneel, daer stont op oock veel schoen persoenagien die zeer schoen verschiert waeren, ende daer was oever al groot vieringhe

1 Parterres.

dat scheen dat de mert in brande was, twe daeghen lanck ende oock in alle wijken, om zyn groote victorye die hy ghehadt heeft teghen de Guesen.

Item, den XIII^{sten} dach van Mey a^{o} XV^{c} LXXXVI, soe vertrock de prinse wt Bruxsel na Antwerpen voerts nae de legher, daer veel lieden om blijde waeren, want hy quelde de stadt zeer dat sy hem moesten sijn gaerde betaelen als een cornette peerden ende sijn arsiers [1], alsoe dat de stadt moeste alle maende gheven vii duesent gulden, als van haever, hoye ende stroot voor de perden, voer hondert ende xx Rueters ende onttrent xxxvi arsiers, alsoe dat allen maenden seer vele bedroech elck oock met huerlien gaysien die sy wonnen, daer mede dat de stadt zeer tachter quam ende niemant van rente en betaelde, in veele langhe tyde, mits de voorgaende achterheyt ende oock met dese saeken, alsoe dat sy niemant niet en gaeven, daer de ghemainte zeer grootelijck van doen hadde, mits den benauden tijt om kooren wille dat allen zeer dier bleeft, het sister al ontrent vii gulden luttel min oft meer, daer door dat de ghemainte zeer verarmt woert; want niemant en betaelde mits den quaden tijt, ende af wilden de lieden huerlieden goet vercoepen, sy en creghen niet af. Van een bunder lands hadden men om 1 gulden die wel 2 1/2 hondert plach te gelden; een rente den penninck xvi en coste nauwe den penninck viii oft wat meer af ghecrijghen, alsoe alle dinghen nae advenant; van ix dachwant bempt hebbe ick moeghen hebben, sonder loeven, vi^{c} gulden, die en moecht nu maer iiii^{c} gulden gelden; dink wat benauden tijt daer wy nu in zijn om de dierte van graen ende alle ander dinghen; de menschen vergaen van ghebreke: want deen en can dander niet ghehelpen.

1 *Archers*.

Int jaer van LXXXVI, woerde de lande zeer gheplaecht van de slecken die 't graen al af aten, gheheel velden af, dat noot en es ghesien gheweest in 's mans ghedinken, mits dat soe zeer natte soemer ende winter was, dat jaer; nochtans een zeer coude winter ende veel sneu viel, maer de slecken hielen hem al onder den sneu, alsoe dat het graen zeer dier quam ende daer duer op sloech, ende het was oock een zeer langhe winter van coude en de groote natijcheyt, alsoe doen een zeer spaede oust was, daer nochtans een jeghelijck zeer nae den oust verlangde op hoepe dat het graen af slaen soude dwelcke alsoe niet en quam want het bleef alleven dier; ten hielpt ons niet dat den oust ghecomen was, want men en vont soe vele graens niet als men wel ghemaint hadde om de slecken wille die tot veel stade afghegeten hadden ende het scoot oock zeer qualijck.

Item, doen nu Antwerpen op ons coeninck syde ghecoemen was, doe trock de prinsche in Antwerpen ende bleef daer tot den VII^{sten} Descembre, ende doen quam hy nae Bruxsel ende daer bleef hy ligghen tot in de Mey a^{o} LXXXVI, ende doen trock hy nae den legher nae Nuesel [1], by de stadt van Coelen, ende hy wont de selve stadt, maer doen woerden wy met allen zeer gheplaecht ende ghequelt met die vryebueters, die alle daeghen wt Berghen-op-Soom wt quamen ende vanghen de goede lieden, die sy achter lande vonden, ende deden groote somme gelt gheven nae dat de lieden rijck waeren, som op duesent gulden, som viij ende vi^{c}, ende iiii^{c} gulden es 't minste, als bourghers ende rijke pachters, ende sy liepen oever al, als by Antwerpen, Mechelen ende Luewen, ja tot Namen ende vorts oever al; ende in de bosschen daer laeghen sy met xiiij daeghen ende iii weken ende maenden,

1 Wesel (?)

ende verwachten de coeplieden, die oever al raysden, alsoe dat niemant en doerste synen nuese buyten de porte steken sonder seer groote perykel. Die coeplieden die wilden rayssen, die moesten een groote convoey van soudaten mede layden, ende noch woerden sy somtyden af ghesmeten, want sy seer sterck wt Berghen-op-Soom wt quamen; die boeren die verraeden huerlieden meesters, om dat sy buyten 't lant winninghen deden, ende ander lieden oock, om dat sy blyven sitten souden dat huerlieden somtijt niet veel en baete, want sy oock huerlien peerden namen ende somtijt huerlien oock, alsoe dat een groote plaeghe hier int lant was; men deder zeer luttel tou. Daer was eenen Provost, maer hy hadde selve sorghe ghevanghen te syne, om dat sy soe sterck waeren ende het bleef dueren boeven dat de prinssche te Bruxsel lach met een cornette peerden ende twe vendelen knechten in de ii winters; soe quamen sy daeghelijck wt 't bosch tot voer de porten van Brusel tot spijt vanden prinsche; dinkt wat resement dat men hout dat men een ieghelijck soe laet verdrucken. Inde somer laeghen sy int cooren, ende sy woerden soe staut dat sy de schepen af setten als ons hue (*sic*) ende ons weerschuete ende ander scheepen van Mechelen ende van Dermonde, ende sy namen oock de lieden ghevanghen oft die hem weerden, die vermoerden sy oock.

Item, in desen tijt in septembre a^{o} LXXXVI nae den oest, woert het graen noch aleven dier; het goude noch: het kooren al vii gulden 't syster ende de terwe daer ontrent het cooren oft wat meer, nae dat goet was, alsoe oock de gerste tot 3 1/2 gulden oft meer 't syster.

Alsoe dat men alle de buete lieden die met cleyn sacken diese inde pondermert plaghen te staen, die moesten nu den III^{den} Octobre in de Vollestraete voer dierste raysse staen, om dat sy de graenners niet coepen en souden, dat noyt en es

ghesien gheweest dat sy daer ooyt ghestaen hebben, ja de graniers en mochten gheen graen coepen om wederomme te vercoepen, te weten: terwe ende coeren, gerste ende haever; maer al dander moechten sy vercoepen: als boonen, eerten ende wijsten [1], ende alle ander saet. Het rintvlees was oock zeer dier; het pont rintvlees goude 4 1/2 ende v sc. 't pont, ende hamelvlees vercocht men al metten ponden al 5 1/2 sc. ende vi sc. 't pont; een schouwer al xxxiiii sc. oft meer, maer dat goet was, een borste van de calve al xvi sc. oft meer, een paer dueven al xviii sc. gouden sy nae Paesschen, een paer kieken xxvi sc., al om dat den hertoeghe van Permes, onse gouvernuer, hier te Bruxsel lach.

Dese dierte blijft noch allen even lanck te meer dueren, want ontrent den saettijt sloech het graen zeer oppe, om datter veel versayet woert, ende om datter veel vercocht woert om den leegher susteneren, alsoe dat zeer opsloech; het cooren goude ix gulden xii sc. ende x gulden 't syster, de terwe navenant ende alsoe voert alle graen, van 't beghinsel van Mey af tot den oust, allen even lanck te meer.

Den VII^{sten} Junio a^{o} LXXXVII vertrock de hertoghe nae der Sluys in Vlaenderen om't te winnen, want noch Gues was.

Den III^{den} Julio op eenen vrydach goude 't kooren xi gulden 't syster, het maendachs daer nae xiii gulden 't syster, ende het pont broot iii sc. ende iii sc. i ort 't pont; het wonsdachs daer nae goude xvi gulden ende xvii gulden ende xviii gulden 't syster, het pont broot iiii sc. ende v sc. 't pont, de terwe 8 1/2 gulden 't syster, de gerste x gulden 't syster; het vrijdaechs daer nae oock alleleens; en de backereyen vont men alle ydele van broede; als sy bieken soe vercochten sy al werm wten hoeven, daer men nae bayde [2] tot dat men wt dede; het

1 Vetsen.
2 Beidde, wachtte.

smaendaegs, den XIII[ten] Julio, vercochten sy noch 16 1/2 gulden ende 15 1/2 gulden 't syster, ende het broot iiii sc. 't pont ende i oort nae dat goet was; de terwe 17 1/2 gulden ende meer, het witte broot goude teghen viij sc. 't pont, het haever broot, van haever ghebacken, vercochten 3 1/2 sc. 't pont. Ick Jan de Pottre hebbe selve ons maerte doen coepen, den XIIII[sten] Julio, een haelster corens tegen xii gulden v sc. het syster, ende een viertel wit graen of terwe waer te 15 1/2 gulden 't syster om tsamen te minghelen, omdat dander wel slecht graen was, alsoe dat de iii veertelen my costen effen x gulden, ende stont my op iii sc. 1 ort 't pont met 6 1/2 sc. van maelen ghegeven ende ii sc. voer de berringhe [1]; den XX[sten] ende den XXVII[sten] goude noch al xii gulden 't syster. Het kooren dat soe zeer op sloch was om dat tot Antwerpen af gheslaeghen was, ende de coorencoepers die screven aen huerlien lieghers [2], die sy te Namen ende op ander plaesschen hadden, dat men huerlien gheen graen sinden en soude; want tot Antwerpen afghesleghen was ende dat hier oock wel moest afslaen; alsoe en quamper niet aen, ende daer om sloech soe oppe.

Den XXVIII[sten] Julio hebben wy noch ghecocht een halster corens VI gulden, te XII gulden het syster, ende een pont broot goude noch iii sc. ix myten betaelt; noch ghecocht den III[den] Augusto een halster nuwe corens teghen viii gulden ende xv sc. 't syster, maer het aut coeren goude noch al x gulden 't syster. In desen benauden tijt was een zeer groote armoede onder de armen ende ryken, want een ieghelyck moeste graen coepen; die lieden en aten maer met zeker poesye [3] ende sy gaeven huerlieden kinderen oock met cleyn poesye zeer soeberlyck, dat men wel aen de lieden ende aen de kinderen sach, als dat sy met grooten hoengher

1 Brandstoffe.
2 Leveraers.
3 Portien.

ophielden ende slaepen ginghen, ende de lieden, aerm ende oock de rycke, ghinghen soe maegher achter straeten in huerlien ansicht ende handen dat men groote compasye ende dernisse mede hadde. In desen tijt storven veel mensschen zeer soebitelijck, sonder langhe te ligghen, meer doer benautheyt, dan anders; want den benauden tijt zeer langhe duerde. De arme lieden raepten op van de hoopen op straete, als groen eerten, poelen, sonder broot; de lieden plaeghen tot de kinderen te segghen: *Eet veel broot tot u touspyse;* maer nu sayden sy: *Eet luttel broot tou*, alsoe verandert alle dinghen.

Item, den VI^sten^ in Oust a^o^ LXXXVII, soe waeren wy oever comen met de Guesen, die in Sluys laeghen, alsoe dat sy hem oever gaeven in de handen van onssen hertoeghe van Permes, met condicyen dat sy met huerlien waepen ende goet wt trecken souden ende ons volck daer inne, als sy daer twe maent voer hadden gheleghen ende veel volck hadden ghelaeten.

Item, den II^den^ Novembre, op eenen maendach, quamen de buetenlieden met cleyn sacken met alderlays graen weder omme staen in den Oude Pondermert als voer, als sy in de Voellestraete ghestaen hadden ontrent xiii maenden; maer de graniers en mochten noch gheen heert [1] graen vercoepen, als coeren ende terwe ende geerste om aen te winnen; want het coeren doen noch al iii gulden ende vi sc. ende viii sc. 't syster goude ende de terwe noch al iiii gulden ende alsoe voerts, de gerst ii gulden, de haever xxx sc., maer dan soe sloech allen even af, alsoe dat men noch hadde om xxvi sc. het syster ende de terwe om ii 1/2 gulden; de poetaeserye sloech oock zeer af in de vasten, de eerten

1 Hard.

hadden men om xvi sc. de syster ende de boonkens om x sc. syster, de roomsche boonen om xx sc. ende xxiiii sc. de wetel.

Item, onsse hertoeghe van Permes es vertrocken wt Bruxsel den XVIJ[sten] Novembre op eenen dyssendach nae Gent vorts nae Bruggge met zeer veel volck, als Dusschen ende Etalyanen ende ander volck van orloeghe ende met een zeer groote gherescap van orloghe, als van bussen, van cortauwen van Bruxsel ende Mechelen ende Antwerpen, ende vorts dat noyt en heeft ghesien gheweest soe veele instrumenten van orloghe, alsoe secretelyck als datter luttel lieden af wisten, te weeten van lanterne ende leeren ende spysien voer de knechten ende lanceye [1] voer pertvolk alle gereescap ghemaeckt in dyverscher steden, omdat men luttel weten soude, omdat niet wt comen en soude waert ghedyen soude; men hoorde wel dat hy een zeer groote entrepriese voer handen hadde, maer waer en cost men niet gheweten; deen vermoeden nae Vrancryck, dander nae Ingelant, dander nae Hollant; maer corts daer nae sayde men dat hy maynde intellysencye te hebben met ii oft iii steeden in Hollant, als Fliessinghe ende andere steden, maer het faelleerde, want het quam wte. Onttrent lichtmysse oft wat voer, dede hy oever al in de steden ligghen in gernison alder meest in Henegou, de knechten ende de rueters ende voerts overal.

Maer corts hier nae soe hoorde men segghen als datter commen soude comissaris wt Inghelant om te tracteeren van pays, de welcke quamen als sy langhe ghenoech ghetoeft hadden, ontrent wat voer de vasten, in dende van Februario als men langhe ghenoech verwacht hadde, ende

1 Lancien.

sy vergaerden tot Ostende, daer van onsse syde waeren mijn heere Rysaerdoete [1] ende mijn heere Champany, Raetheeren van onssen coninck, ende mijn heere Van Arrenberghe ende noch ander heeren.

Item, te jaersmysse a^{o} LXXXVIII, sloech het graen voerts allen mertdaeghen af, God sy gheloeft, alsoe dat men te lichtmisse hadde zeer goet coeren om i gulden 't sijster ende om XXXVI sc. ende min, de terwe om iii gulden ende min, de gerste om xxx sc. de haever voer XXVI sc. 't syster, ende een pont brood hadden men om i sc., wittebroot woech xiiii onssen.

Item, in dese winter was alle dinghen zeer dier van vlees weghen, nochtans sloech het graen af, maer alle anderen dinghen als van rintvlees, dat goude al iii sc. 't pont oft meer, ende het haemelvlees oock vii sc. ende meer 't pont ende verckenvlees 3 1/2 sc. 't pont, ende alle dinghen als pollerey was oock zeer dier, als dat men vercocht een paer petrysen 2 1/2 gulden ende iii gulden, ende i cappuen iii gulden ende iiii gulden, ja vi gulden na dat sy groot ende goet waeren; een paer dueven xviii sc., eenen entvoeghel xxiiii sc., een paer sweemen xvi sc., eenen haesse xxx sc., alsoe alle dinghen na advenant; nochtans hueden [2] de lieden zeer veele omdat het graen goede coope was; sy huede veele op donderdaech om maer eenen maeltyt te hebben. Den wijn die was oock zeer dier een gelte spaensche wijn goude xxxvi ende ii gulden de gelte, de rinsche wijn xxxii sc. de gelte, de roen franche wijn xviii ende xx sc. de gelte, ende noch niet goet.

In dit jaer waeren de schoenen oock zeer dier, een paer schoenen goude ii gulden 't paer, ende een paer muelen

1 Richardot.
2 Trouwden.

iii gulden oft wat min 't paer, ende vorts alle schoenen nae advenant, de kindereschoenen al xii sc. hoe cleyn sy sijn, ja kinderen van vi maenden coste vi sc.

Item, in dese somer sloech het graen alle mertdaeghen af, alsoe dat men in den Mey het cooren om xx sc. ende xviij ende xvi sc. het seyster hadde, de terwe om ii gulden ende xxxvi sc. het syster, de gerste oock, ende de haever al ghelyck het cooren, ende een sc. groot woech 3 1/2 pont ende een halven sc. wit broot moeste weghen ix onssen, ghedanck moet God zijn.

Item, in desen tijt inden Mey quam ierst oppe den afflaet van de Minnebruers orde die de Paus huerlien ghegeven hadde, want de Paus doen een minnenbruer was.

Item, in Augusto, sayde men sterck alsdat den pays ghebroken was, daer op dat de Inghelsche ende ons volck langhe op vergeert hadde, sy hebben melcanderen maynen te bedrieghen alsoe al niet.

Item, in jaer LXXXVIII, de soemer was men zeer verwachtende de groote armede [1] van schepen die wt Spaennen coemen soude, ende nae Jansmisse quamen sy aen, die men wel twe jaeren te voeren verwacht hadde, met zeer groote macht van scepen; maer sy quamen aen ontrent Schotlant, daer sy van de Inghelsche ende Hollanders ende Zeelanders met een contrarien wint bevochten waeren, alsoe datter veel sceepen ghebleven sijn, ende trock de reste wederomme na Spaennen. Doen ons Gouvernuer de prinsche het hoorde, die doen te Brugghe wel viij maenden gheleghen hadde, om oock met sijn scheepen teghen te varen om secours te doen, dat al qualyck ghevaeren was, doen dancte hy alle sijn volck van orloghe af; de someghe ende dander ghinghen voer Berghen-

1 *Armada*.

op-de-Zoom ligghen, ontrent half Septembre, om die stadt te winnen, dat menich man bistier ghemaeckt hadde van dat sy allen quamen vrybueten achter lande ende oock aen de scepen ende aen ons veerschuete ende aen steden ende bosschen ende oever al; maer het regende alleven meer als dat de legher moeste op breken, ende de prinse quam den X^{sten} Novembre wederom te Bruxsel ende alle doorloeghe volck al in de steden in ghernison, alsoe dat de prinsse al dit gheheel jaer niet bedreven en heeft dat scryvens weert es, dat de platte lande bedorven daer de soudaten passeerden, want men gheen recht noch justie en dede, wat dieverye ende quaet dat sy deden.

Int beghinsel van dit jaer, a^{o} LXXXIX, heeft den coninck van Vranckrijck den Duck de Ghuysse, een van de principael eelste heeren van sijn coninckrijck, in sijn camer tot Bloys, doen scandelijck vermoerden met sijn bruer, den Caerdennael, om zeker reden wille; want men wilde segghen dat den coninck niet catolijck en was, maer le Duck de Ghuysse die was zeer catolijck, alsoe datter in 't lant een groote orloghe op ghestaen es teghen den coninck. Die teghen den coninck opstonden die hiete Sinte Lieghe [1], ende was den Duek de Mynes [2], die was den bruer van Ghuysse, met die van Parys ende noch veel ander steden, die waren al teghen den coninck met assystansie van desen lande, alsoe dat men desen soemer hier wederomme in deser lande niet wt gherust en heeft teghen onsse vyanden de Guessen van Hollant, want veel volck nae Vrankrijck was.

Item, den VIII^{sten} Mey, LXXXIX es onsse prinsse ende Gouvernuer gherayst nae Spae by Luck, om daer van dat water te drincken dat daer es; want men sayde dat hy van 't water laide, hy hadde dicke bueck ende dicke beenen, want die onghe-

1 Ligueurs.
2 Mayenne.

sont sijn die drincken van dat water, ende hy quam weder omme den V^sten^ Octobre daer nae, als hy V maenden daer gheweest hadde; van daer trock hy nae Halle ende vorts nae Binst ende nae Atreck [1] ende vorts daer alomme om te beter te weeten hoe 't al in Vrancrijck gaet.

Item, in 't beghinsel van Augusto quamper een roep als dat den coninck van Vranckrijc doersteeken es van een Jacopyn [2], die hem eenen brief van Parijs brochte, alsoe hy den coninck wijs maeckte, met dat hy den brief lesen soude, soe daer stack hy hem met een eet-mes twe oft iii steeken in synen bueck, alsoe dat hy corts binnen xxviii uren daer na storve, maer te wylen hy noch leefde soe maeckte hy coninck den coninck van Naverne in sijn plaesse.

Item, Octobre a^o^ XV^c^ LXXXIX, soe quamen hier te Bruxsel woenen de Augustinen van Mechelen in 't cloester van de Bruerkens op den Grecht, die hieten de derden orden van Sinte Franciescus, maer sy en preecten niet als de Minnenbruers doen; sy costen qualyck doer gheraken want sy geerne droncken, mits dat sy luttel te doen hadden, daer om lieten sy Augustynen met huerlien woenen, ende sy trocken oock de swerte cappe aen als dander, daer sy te voeren Sellenbruers grau droeghen.

Item, in Novembre a^o^ XV^c^ XC, soe waert een grooten vorst voerts tot langhe nae kersmesse, alsoe dat een zeer groote winter was ende x daeghen kersmesse te voeren begost noch eens te vriesen ende duerde zeer langhe naer jaersmesse a^o^ XC, alsoe dat men met sleegie reet op de vaert met mans ende vrouwen tot iiii^c^ sleegie touve [3] met peerden inne gespannen ende met zeer veel volck van mans ende vrouwen ende kinderen, dat ick hebbe ghesien den X^sten^ ende XI^sten^ ende XII^sten^

1 Atrecht.
2 Jacques Clément.
3 Toe.

Januario ende noch meer; den winter duerde zeer langhe, alsoe dat het graen zeer op sloech wel om 2 1/2 gulden 't syster, daer men te voernen hadde om xx ende xxv sc.

Item, Breda is inneghenoemen van de prinschen van Orannen zone, den iiii^{den} meert, op een sondach a^{o} XC, van der Guessen syde; daer laeghen vier vaendelen Etaliaenen knechten inne, maer sy en wilden niet vechten; de capytainen die werden hier op thof onthalst.

Item, in desen somer die heeft soe zeer heeten soemer gheweest, als men soude connen ghedincken, als datter luttel lieden die sulken heeten somer soude ghesien hebben, alsoe dat de boeter oock gheenen sier goet en was, nochtans zeer dier, en goude 5 1/2 sc. ende vi sc. 't pont, om dat de bemden ende weyden wt berden van soe groote hitte, ende de fruyten, als appelen ende peeren, die woerden al vol mayen, ende men cost oock zeer qualyck bier ghecrijghen in de bruwers-huyssen, mits dat sy gheen mout en costen ghemaelen, om dat het water soe cleyn was, ende zeer langhe was eer 't reghende; de Spaennaerd ende de Etalyanen die sayden dat sy in huerlien lant soe heeten soemer niet ghesien en hebben. Het graen, als cooren ende terwe, was zeer eel ende goet graen, mits dat soe spaede nae winter was, het was wel ghepurseert van de groote vorst; maer het ander graen, als soemergraen, als gerste, haever ende erten, ende boenen ende vlas, dat was seer dier, doer de groote droechte; de haever wilden sy vercoepen xxx sc. ende meer, ende de gerste oock, ende het vlas oock wilden sy vercoepen 2 1/2 gulden ende meer den steen, ende het hoye was oock zeer dier.

Item, de III^{den} in Oust a^{o} XC es onssen hertoghe oft prinsse van Permes ghetrocken met allen sijn volck nae Valensijn in Henegau ende nae Kennoye, om vorts te trecken na

Vrancrijck ter hulpen van duc de Mynes [1], den bruer van Duc de Ghuysse, ende oock om die van Parys, die in grooten noot van vivers waren; want den coninck van Naverne [2] lagh voer de stadt om die te winnen, om den coninck van Naverne te verdryven, die niet catolijck en was, daer omme en wilden die van Parys niet hebben.

Te wyle dat de Hertoeghe nae Vrancrijck was ghetrocken soe quamen de Guesen van Hollant; die quamen met maecht in de stadt van Tienen, ende die pilleerden sy ende beroefdense de stadt van Thienen teenemael; gestelijcke persoenen ende rijke borghers die namen se ghevanghen ende voerdense mede nae Hollant, ende vorts wonnen noch cleyn sterke plaessen, voert 'sHertoeghenbossche. De grave van Manvelt was hier van den Hertoeghe ghemaeckt goevernuer general in plaesse van den Hertoeghe, maer wat wasser af, hy en deeder niet tou, hy lietse al gheworden, sy waeren nochtans meer dan viii daeghen in de stadt.

Item, den IIII[den] December, es hy weder comen wt Vrancrijck als hy iiij maenden wech gheweest hadde, ende heeft de stadt van Parijs ontset ghedaen, ende een stadt oft twee ghewonnen, ende cort als hy comen was wederomme verloeren ende doen hy nu afquam, soe sijnder zeer veel sieken mede af ghecoemen van groote armoede, ende dat sy oock veel vinbesyen [3] hadden gheeten.

Item, int jaer XCI, waeren wy noch zeer ghequelt met de Guesen van Berghen allen daeghe langs te meer; sy naemen de lieden ghevanghen maer buyten te porte, ende oock peerden ende coyen dat men sach, ende de prinsse selve die sach bueten de Couwenbergporte de

1 Mayenne.
2 Navarre.
3 Wynbezien, druif.

perden nemen, ende hy sayde: *Que laerin son sela* [1]; anders en dede men niet toe; sy wonnen oock wel plaessen, als Sussen [2] ende Deventer ende Nymeghen in Gelderlant, ende Hulst int lant van Waes; nochtans moeste men zeer groote scattinghe van alle goet op all commerscap, ende die syde laeken droeghen, ende van wijn ende bier; de groote generael middel dat bedraegt alle maende XLV duesent gulden, belast oock op alle eetwaer dat men verteert, nochtans en hulpt al niet; want men en deeder luttel tou. Den gouvernuer lach alleneven tot Bruxsel; men wilde segghen dat niet moeghelyck en was den vyant (*te verstooten*) ende hy mosten eens sijn; de Spaennaerden die namen de stadt van Dist inne, ende daer moutten [3] sy den gansse soemer van dat men huerlien soe vele sculdich was, end men en wilde dese niet betaelen, ende daer nam thof huerlieden excusatie op, alsoe dat men niet wtten rechte woert. De Guesen deden allen de dorpen groote contrebusie gheven ende someghe steden oock, als de stadt van Brugghe ende Vilvourden, ende noch ander steden die in vrede leeven wilden, alsoe dat sy groote sommen gelts oever al creghen, alsoe dat de Guesen teghen ons orloegde met onssen gelde, dinck ins wat resemint datter hier in thof van den prinsche oft gouveneur was; de capitains van de orloeghe die doeminerden met costelijcke cleeren, met goude persemijn, ende elck met een donne [4] oft hoere in huys, alsoe liepen de verkens int coeren.

Item, den VIII^{sten} Descembre a^{o} xci, trock de prinsche van Permes, den gouvernuer, eerst nae Vrancrijck, ende heeft de soemer laeten voerby gaen, ende hy trock erst in den

1 Quels larrons sont-ce là?.
2 Zutphen.
3 Muiten.
4 Eene *Dona* (Lichte-vrouw).

winter, dat nooyt en es ghesien gheweest; voorgaende jaer quam hy van daer, den IIII^{den} Descembre; maer nu den VIII^{sten} Descembre trock hy daer met veel volcs van orloghe, maeynende den vijant oft den coninck te verdueren. Ende onttrent in 't beghinsel van Junio quamen sy weder omme wt Francryck, als men behoerde daer te trecken, al doer foute van vivers ende oock van gelt; want sy al op gheeten hadden in den winter; den coenick hadde hem selve verduert, die hy mainde te verdueren, ende daer storven zeer veel volcs van couwe ende van hongher ende van ghebreke, ende hebben daer alle de groote couwe gheweest ende niet sonderlinghe bedreven dan zeer veele arme lieden ghemaeckt; hier in sijn plaessche woerde gouverneur gemaeckt de grave van Mansvelt.

Item, int jaer xcii, in den soemer woerden de boeren gheconsenteert doer den grave van Mansvelt, die hier doen Gouvernuer was, als dat de boeren de waepen souden aen nemen teghen de Guessen van Hollant, om dat de Guessen alleeven huerlieden contributie beswaerden, alsoe doen sy de waepen hadden, soe en duersten de Guessen niet meer comen; want daer werter veel gevanghen ende ter doot ghebrocht, alsoe dat sy niet meer en doersten commen ende en creghen gheen contribusie meer, ende men mocht nu al oever al gaen tot Antwerpen, tot Mechelen ende Loewen ende in Henegau, daer men te voeren nauwe bueten de porten en dorste gaen, danck hebbe den bour; al sonder convoy mocht men nu raysen, Godt sy ghelooft.

Item, den XIX^{sten} Julio a^{o} xcii, droech men hier tot Bruxsel omme het heylich sacrament van Miraculen; doen quamper van alle canten soe veel volck van Antwerpen, Mechelen ende Lueven ende Halle ende van Dermonde ende vorts van allen canten, datsse niet om tellen en was, deen wt groote

devoesie, dander om cremesse [1] te houden, ende de vrinden te besueken, die in langhe melcanderen niet ghesien en hadden, om dat den wech nu vry was. Dat mach men den bour wel dancken; dat thof niet doen en wilt oft en can, dat moetten de boeren doen, als men soe langhe ghebayt [2] heeft tot dat men zeer veel menschen heeft laeten beroeven ende vanghen, ende de bouren oock.

Item, in den somer a^{o} XCII, waren alle de fruyten soe seer dier, als dat men nerghens geen fruyt en vont om de langhe naewinter die te voeren was, want twas al nae Sint Jansmysse cout weder dat noch somtijt vroos; men won er zeer luttel fruyt, men moestet noch al van verre haelen, als van Binst ende elders, als dat een xxv peerden vercocht werd vii ende viii sc. ende men en vont oock geen appelen: een tonne appelen vercochten sy xvi gulden, dat es warachtich noch cleyn ende groot, een tonne es iiii opghehopte manden oft v onghehopten; de xxv appelen gouden viii ende ix sc. die niet groot en waeren; ick en gheloefve niet dat men soe luttel vruchten ghesien heeft als dat jaer; het voerleeden jaer won men zeer veel van alle vruchten.

Item, den XI^{sten} Novembre, es de prinse van Permes die hier gouvernuer was hier wt Bruxsel nae Atrecht ghetrocken om vorts nae Vrancryck te trecken; daer tot Atrecht sinde, is hy zeer sieck gheworden ende men sayde dat hy daer ghestorven es den II^{den} Descembre, snachts, ten i uren.

Item, den XV^{sten} Novembre, soe quam hier te Bruxsel wt Spannen (*de Gouvernuer*) die de coninck hier heeft ghesonden, die ghenaemt es le conte de Foutes [3]; men seet dat hy wonderlycke comisse van den coninck brengt; maer men en wort niet zeer ghewaer datter wat goet quam.

1 Kermisse.
2 Gewacht.
3 Fuentès.

Den viii daeghen in den Mey es de graeve van Mansvelt ende conte de Foutes bayden met groot volck nae Antwerpen om vorts te trecken nae Hollant, om dat de viant Sint Geetrouberghen beleeghert hadde, en de roept ginck dat hy wilde nae Breda trecken om daer voer te ligghen, om dander doen van de stadt te trecken; maer neen sy en wilden niet doen. Ontrent Sint Jansmysse hebben sy de stadt ghewonnen met stormende hant; ons volck en costen niet aen om de groote blochuyssen die syliens ghemaeckt hadden, ende waeren zeer qualijck vorsien van poeer ende ander menusie [1]; ons volck quam wederomme nae huys sonder iet meer te doen; want Mansvelt vande selve pluemen es ghelijc de Guesen sijn, dink wat Gourvernuers ende capytaynen men nu maeckt; want hy huerlien hadden laeten de bloechuesen maeken, al met steen om nimmer meer te winnen.

Item, ontrent half Descembre, waert soo zeer grooten stoermende wint ende oock zeer groote reghens, becans alle daeghen, ende dat duerde xiiii daeghen nae Dertienmesse als dattet zeer groot scaede in Hollant ende Zeelant dede; men sayde datter veel scepen verdroncken ende men sach tot Antwerpen veel dooden menschen aen coemen.

Item, den XXX^{sten} Januario a^{o} XV^{c} XCIII, es ghecomen op een sondach ten iii uren nae noen onsen nuwen gouvernuer, die ghenoempt es Ennester [2], ende es ghecoemen uut Pradie [3], wt hooghe Duslant, ende men seet dat de kaysers bruer es, ende in sijn innecompst heeft men zeer groote trionffe ghemaeckt, als van schoen poerten die de stadt dede maeken aen Sint Claes ende aen de Borze, opde groote mert ende noch elders, ende alle de cappitaens van de

1 Munitie.
2 De Aerts-hertog Ernestus.
3 Praeg.

wyken dye deden grooten cost van schoente tynelen [1] te maeken om op een tilluen [2] eenen keyser op te setten van sijn afcompste; ende de Retoreycke die spelden op hueren tonneel, ende men vierden op de mert ende oock in wyken ende op allen camers drie daeghen lanck.

Item, in beghinsel van Julio a^{o} XCIIII, soe maect men de nuwe waeghe [3] by de Blauwe Fontayne om dat de ander veel te aut was.

Den XX^{sten} Februario a^{o} XCV, es onssen nuwen gouvernuer Ennester ghestorven hier te Bruxsel, als hy maer noch gheen xiii maenden en heeft gheryseert; hy hadde zeer dicwils flesijn, ende hy dede hem soo veel bloet wt laeten dat men doen sayde dat hy daer af ghestorven es, mainende het flesijn daer mede te verdryven.

Item, in de jaer a^{o} XCV, hadden wy soe swaren couwen winter alsmen ooyt ghehadt mach hebben; want het vroes iii weeken voer kersmisse, ende het duerde wel een maent; ende doen doede ii oft iii daeghen ende begoest wederomme te vriesen wel vi weeken lanck, ende de wint uten ousten, alsoe dat men woude segghen dat men tAntwerpen oever de Scelde hadde ghegaen, ende oock ghesnuet ende ghehaeghelt; tot de XXVI^{sten} Apriel duerde al dat quaet weer, alsoe dat alle dinghen zeer dier was, als boter, keesse ende alle pottaesie, een luttel warmoes wilden sy vier sc. vercoepen oft luttel min, alsoe dat alle dinghen quaet chrijch [4] was, als oock van vlees ende alle dinghen, alsoe dat een zeer quade scerpe winter was, ende i Mey en was noch nerghens gheen loof op de boomen; Passchen quam doen den XXVI^{sten} Meert. De somer die en was niet heet nae den couden winter, maer redelijck; wy mainden oock een zeer herten somer te hebben, maer neen.

1 Tooneelen.
2 Tonneel.
3 Stads-waeg.
4 Om krygen.

Item, doen Ennester ghestorven was, onsen gouvernuer, doen woerde in zyn plaesse een Spaennaert, die men noemde conte de Foutte [1], ende in den somer, corts nae Sint Jansmysse, trock hy na Vranckryck; daer won hy Doerly [2] ende Satelet, voerts trock hy voer de stadt van Cameryck in Augusto, ende in Octobre doen won hy de stadt van Cameryck metten Casteele [3], alsoe dat nu wederomme ons tou hoort, als voer.

Den III^den^ November a^o^ XCV, op een vrydach, soe hiel men de Poender-mert inde Vollestrate om de dierte van alle graen; want het coeren gou al iiii gulden x sc. ende de terwe ontrent v gulden, luttel min oft meer, alle ander graen al nae advenant.

Item, den XI^sten^ Februario op een sondach a^o^ xv^c^ xcvi, es hier te Bruxsel inne ghecommen onssen nuwen gouvernuer ende Caerdinael, die ghenoent es Albertus, wt Spaennen van den coninck ghesonden, ende was den bruer van Ennester, die hier ghestorven es, ende hiel men hier groote trionfe van hem inne te haelen, de gulden en de wyken, oock alle meyerrye van Grimberghe ende alle het lant van Gaesbeeke, dat schoen om sien was, ende vierden dry daghen lanck op de mert ende in de wyken, ende men speelde oock op de meert *het spel van sinne*, ende daer waeren oock te veel steen veel schoen poertten ghemaeckt; op de Gersmert was een schoen gallarye ghemaect, die zeer coustelijk was ghemaeckt; ende hy quam al int root inne.

Item, onssen Gouvernuer Albertus es hier wt Bruxsel vertrocken nae Vrancryc, soe men doen sayde den XXIX^sten^ meert a^o^ XCVI op den vrydach, nae noen nae Halle ende vort nae Henegou, alsoe voert ghetrokken tot voer de stadt van

1 Fuentes.
2 Doulens en Chatelet.
3 Câteau- Cambrésis.

Calijs, daer hy voer quam ligghen om die te winnen, in de vasten, onttrent Pallem-sondash, den VII^sten^ Apriel quam hy er voer; den XVII^sten^ Apriel doen won hy de stadt. Doen de stadt ghewonnen was liepen sy al op 't casteel met de bourghers, ende begheirden vi daeghen rijspijt [1] om hem op te gheven; maer neen, want sy hadden laeten inne comen iii hondert soudaeten; doen hy dat wiste soe ghinc men het beschieten alsoe dat men terstont kreghe, den XXIIII^sten^ Apriel, alsoe dat nu ons tou hort.

Item, daernae ginck hy ligghen voer de stadt van Aerdres [2] ontrent den IX^sten^ Mey, ende XXIIII^sten^ Maey creech hy ze oock, dat nochtans een zeer sterck steêken is.

Item, corts daer nae ghinck hy ligghen voer de stadt van Hulst, int lant van Waes, daer hy langhe voer lach, want het was zeer sterck ghemaeckt ende hadde veel stercke forten voer de stadt al omme, ende het was zeer quade weer van reghen; hy lieter veel volck, want de macht van gheheel Hollant wasser inne van alle cloecke mannen; men en costese niet beslueten; sy en brochten alleven versch oock inne; maer als er langhe voer geleghen hadden ende veel volck ghelaten hadden, soe quam de tydinghe, den XVIII^sten^ in Oust, dat se wilden oever comen, alsoe ghebuerde als dat nu weder onsse es. Doen vertrock hy nae Antwerpen; daer was hy ontrent x daeghen, van daer quam hy tot Bruxsel, den II^sten^ Septembre a^o^ XCVI, ende men haelde hem inne met de gulde ende met de wyken, ende men vierde oock dyen avent op de mert ende voer de lieden huyssen.

Item, den VII^sten^ Septembre a^o^ XCVII, op een sondach, wert Sinte Jan Batiest, die langhe Sinte Katelynekercke ghestaen hadde mits den quaden tijt, wederomme ghedraghen met

1 Repit.
2 Adres.

groote prosesse, met veel torssen, met groot solemniteyt, met de gemeynte ghedraghen tot Sint Jans tot Moelenbeeke in de nuwe kercke, want de oude kercke afghebroken was.

Item, den III^den^ Februario a^o^ XCVIII, sijn dry comissaris ghetrocken nae Vrancrijck om te tracteeren van pays, dat waren een die Rysaerdoete [1] ende den Audyensier met noch andere; den X^sten^ Februarie sijn sy tsamen ghecomen om met melcanderen te spreken.

Item, den VII^sten^ Junio op een sondach a^o^ XCVIII, heeft men den pays wt gheroepen op thof ende op de groote mert tusschen den coninck van Vrancrijck ende onssen coninck ende met desen lande, ende dat met groote tryonfe ende somlemnitayt, met groote blijscap, als dat men dry daeghen lanck vierde op de groote mert ende vorts in alle wijcken ende op alle ambacht-cameren ende voer alle huyssen, in alle straten ende in alle cleyne straetkens, ende men battemente op de mert, elck Retorijck, als den Boeck ende 't Cransken ende de Koore Blomme [2], ende soe wie scoen speelde ende vierde, creghen alle groote prysen van hamen ende gelten wijns ende wie schonst vierde inde wijcken, creghen oock al prijsen.

Item, den XXIII^sten^ Julio a^o^ XCVIII, op een donderdach sijnder vier groote heeren ghecommen wt Vrancrijk met eenen grooten stoet, al costelijck ghecleet, al op huer fraeiste, met veel knechten; sy woerden met de gaerde van den hertoghe ende met al dat hof volck inne ghehaelt, al trionfant ende woerden al ghelogiert in de beste huyssen vander stadt, ende op Sint Jacopdach, den XXV^sten^ Julio, quamen onsen hertoghe ende de Franchoesen al men grooten staet ende solemnitayt in de kerke van Sinte Goedelen, die alle zeer behanghen was van tappysrien van sondaech te voeren,

1 Richardot.
2 De drie byzondere Rederykkamers van Brussel.

ende den outaer stont noch buyten voer den choer; daer dede men de misse met groote solemniteit, ende daer ginck onsen hertoeghe sweeren den pays, die in Vrancrijck ghesloeten was, die oeck te houden van werde; ende ons heeren hebben 't oock in Vrancrijck ghedaen, als den hertoeghe van Arscoet ende mijn heere van Arenberghe ende de Amiraude [1], een Spaennaert.

Item, in beghinsel van Augusto a^{o} xcviii, woerde (*vergaderd*) alle steden al de staeten van de lande, van alle provinsie, als Vlaenderen, Artois, van Heneghau ende Brabant ende oock alle bisscoppen ende Prelaeten oock van allen landen om te hooren het versuek van onsen hertoeghe Albertus, om te laeten sien hoe dat onse coninck hem sijn dochter ghegeven heeft tot een huysvrou, die ghenampt es *l'Infante*, ende met oock alle deser Nederlanden ten huywelijck ghegeven heeft, ende om dat te thonen moesten sy hier sijn, den XXV^{sten} Augusto, ende hy begherde ghehult te sijn als hertoghe van Brabant, daer op de Staeten langhe vergherde op 't stadthuys om wel te delibereren in alles, ende den XXIII^{sten} in Oust sijn sylien al tsamen,op een saterdach, doen alle ten hoeve ghegaen, alle de staeten, ende hebben hem ghehult hertoeghe van Brabant ende van alle ander provinsie in de groote saele op thof, ende sondaech noyde hyse al ter maeltijt, in de groote saele, daer den eet ghedaen was; daer aten sy al tsamen by hem ende waeren zeer vrolijck ende het maendach wast Sint Bertolemeusdach, doen ginck men met prossessie generael tot Sint Goedele, ende den hertoghe ginck mede met alle de staeten, elck met een hasse [2] al bernend die thof hem leverde, ende de stadt die vierde met xviii vaten voer 't stadthuys ende op de torre

1 De Admirael Van Arragon.
2 Tortse.

drye daeghen lanck ende men luede iii daeghen de storm-(*klok*).

Item, de hertoeghe ghinck nae Halle, doen hem de coninck sijn dochter ghegeven hadde, ende daer layde hy af sijn caerdenael cleeren ende offerde se ons Lieve Vrouwe van Halle, ende cleede hem op sijn weerlich voerdaen.

Item, den VI^sten^ Septembre a^o^ XCVIII, op een sondach, es wt Duslant ghecomen eenen nuwen cardenael, een priester, ghenompt Anders [1], die onse Albertus onsen Gouvernuer sijn caerdinaelscap oever ghegeven heeft; want Albertus wilde gaen nae Spaennen, ende dese caerdinael compt hier om te gouverneren tot dat onse hertoeg Albertus weder compt met *l'Infante* sijn huysvrou, de coeninck van Spaennen dochter.

Den XIII^sten^ Septembre XCVIII, es onsen coninck van Spaennen ghestorven, coninck Philips, den heere wille sijn ziele ghenaedich zijn; men luede hier oever alledelijck clocken in alle kercke ende capelle vi weken lanck; het hof ende de staten die deden een groote treonfante manefijck wtvaert tot Sinte Goedelekercke, dat wttermaeten veel ghecost heeft, met alle de wapen van alle provinsen ende coninckrijcke, alsoe dat zeer groote cost was. Den XXX^sten^ Descembre a^o^ XCVIII, deden de vigillie ende den XXXI^sten^ de messe, daer alle staeten ende bisscoppen by waeren, ende den biscop van Mechelen die dede de messe, de biscop van Dornick die preecte 1 1/2 ure lanck, de caerdenael Andreas die wasser oock present, maer onssen hertoeghe en was hier niet, want vertrocken was om sijn brut te halen in Spaennen.

Item, den XIIII Septembre, op een mandach, es onse hertoeghe Albertus nae noen na Halle ghetrocken ende vort

1 Cardinael André van Oostenryk.

om nae Spaennen te trecken; Godt wille hem een goede rayse verleenen.

Item, V^sten^ Septembre a^o^ XV^c^ XCIX, op eenen sondach, quam onsen hertoghe Albertus met zijn huysvrou *l'Iɲfante* wt Spaennen, ende hy dede sijn entrec met sijn huysvrou hier te Bruxsel seer treonfant, ende ons heeren van der stadt die ontfinghen hem met sijn huysvrou, al in root fluel cramosijn, alle de sceepen inde tabbaerden ghevoedert met root satin cramoesijn, ende de Rintmester ende de Raerlien met root scarlaken, oock ghevoert met sarijn cramosijn, ende vort alle de v gulden die waeren alle ghecleet met witte bays ende blau cousens ende een pluem op thoeft; alle de wijken die haelden hem inne, maer niet soe ghecleet, ende daer waren wel meer dan hondert torssen al bernende, die hem in haelden, ende daer waeren oock veel schoen porten ghemaekt in alle straeten, daer sy passeerden ende voor thof was oock een porte, een groote arcke tryonfal, die alle zeer tryonfant waeren ende schoen om sien, die alle veel ghecost hadden, ende men spelde voer 't stadhuys: het *spel van sinnen*, ende oock batementen drye daghen lanck duerende, ende men vierde oock drye daeghen lanck op de mert ende alle guldecamer doen de entree was; het nae noen regende een groot slachreghen dat jammer was, ende op de ambachtcamer ende oock in alle wyken, alsoe dat een zeer tryonfe was om te sien; het coste de stadt veel dusende, ende om dit te sien quamp zeer veel volcs van allen canten, soe dick wt Vlaendere, Heenegau ende Namen ende van Antwerpen, Mechelen, Luewen ende van elders, al soe dat men achter straten zeer qualijck gaen cost sonder wel ghestooten te worden.

Den XXIIII^sten^ Novembre a^o^ XCIX, es den hertoghe met de hertoghinne tot Luewen ghetrocken, om aldaer ghehult ende ontfanghen te worden, ende op Sinte Katelynendach, den

XXV^{sten} Novembre, woerden sy ontfanghen als hertoeg ende hertoeginne van Branbant.

Item, den lesten Novembre, op Sint Andriesdach, quamen sy bayden oock hier te Bruxsel op 't stadthuys met zeer groote treonfe; van thof tot op de mert waren de huessen al behanghen, al met tapisseryen ende andersins, ende de mert wederomme al fraye ghemaeckt met staeken ende met soyen aen de staeken; ende den hertoeg ende hertoginne quamen alsoe op de groote pue, ende sy saten onder eenen gouden hemel, ende sy waren daer wel een groote ure lanck, ende sy deden daer hueren eet ende daer was groote blijscap: de trompetten bliesen; men vierde tsavens op de mert ende elders in someghe straeten.

Item, nae blijscap compt gheerne droefheyt, want men ginck gelt afroepen, den IJ^{den} Descembre a^{o} XCIX, hier te Bruxsel, daer de ghemeente zeer in gheterbert werde; want het beste gelt woert voer billon gheroepen om quaet gelt af te slaen: de oude ii blancke p. maer op i sc. i ort, die 1 1/2 sc. gheslaeghen waeren in den tyde van den keyser, de halfven naevenant, om dat in de wissel comen soude; de munt mesters versochten om huerlien dievereyn in te doen om veel quaet gelt van goet gelt af te slaen, sy kregent consent doer groote scinck [1], die sy gaeven aen die thof ryseren, die thof wondelijcke dinghen wijs maeken om alsoe scinck te hebben.

Item, den V^{sten} Descembre, trock het thof na Mechelen om daer oock ontfanghen te zijn, alsoe voert nae Antwerpen; den X^{sten} Descembre, op een vrijdach, dede hy sijn entree tot Antwerpen; de stadt hadde oock porten ende ander frayecheyt ghemaeckt; den XII^{sten} Descembre dede hy synen eet op 't stadthuys; men dede daer oock veel tryomfe van inne te

1 Geschenk.

haelen ende van vieren, maer ghinck te Bruxsel noch al te boeven, nochtans regende 't te Bruxsel in sijn innecomme, dat wel te beclaghen was.

Item, in de vasten a^{o} XVI^{c} [1], waest een soe quaden vasten als dat men geenen vis en cost hebben dan om groot gelt, want verboeden was te laeten comen wt Hollant, om de Hollanders daer mede te crencken; een heerinck gou i sc. oft luttel min, den bocharinck... ende i blancke, eenen kerper die wat groot was x sc. ende xii sc. ende xv sc., de snoeken die waeren dier, al dierder dan de kerper, de ghesouten sallem xvi sc. oft meer 't pont, een halfve abbaerdaen xx sc. ende xxv sc. die men plach te hebben om vi sc., een virrendeel cabelau, alser quam, xvii sc. 't virrendeel oft meer, ende voerts alle dinghen navenant, de olye die gou xlvi sc. ende xlviii sc. de gelte, alsoe dat men noyt al sulken dieren vasten en hebben ghehadt, de vijghen gouwen iiii sc. ende 3 1/2 sc. 't pont, de droeghen roesen [2] vii sc. pont.

Item, de winter die wy hadden nae Kersmisse a^{o} XVI^{c}, die was soe zeer groot ende daer viel zeer veel sneu dat men in allen straten maecte alderhande persoenaesye; in de Koemert [3] was een zeepert met een man op, zeer constich ghemaeckt, ende op de Groote-mert ende oever al zeer fray persoenasye dat al met groote kunst ghemaeckt was, dat in alle wyken noch te sien was.

Item, nae de quaden winter quam de vasten, a^{o} XVI^{c}, ende een die alsoe quaet ende alsoe dier was alst jaers te voeren a^{o} XVI^{c} was, want oock en mocht ghenen vis comen wt Hollant; een virrendeel abboerdaen gou x sc. ende xii sc. het virrendeel, ende alle dinghen na advenant, maer de olye

1 A^{o} 1600.
2 Rosynen.
3 Koe-merkt.

hadde men voer ii gulden oft wat min, de scepen keese gou oock vi sc. ende 5 1/2 sc., pont, alsoe dat wy ii jaeren de vasten zeer dier hadden.

Tot hier tou heeft ghescreven den vorseyden Jan de Pottre ende voirts ghecontinueert by Anthonie synen soene.

Den II^en July XVI^c is den grave Mauris met de hollantsche soldaten ende diversche Inghelsche ende Franschoese soldaten in Vlaenderen ghecoemen met grooten cracht, alwaer hy aerde ghenomen hebbende ontrent Ostende, is van sijn soldaten ende naervolghers gegroet geweest Grave van Vlaenderen, want hy meynde alsoo geheel Vlaenderen inne te nemen op sijn onversints; maer onsen hertoge Albertus van alle canten doende marceren in alle diligentien, oick sijn crijksvolck is hem te gemoet gegaen, alwaer tusschen Brugge ende Ostende sy malcanderen hebben gherencontreert, soo dat Mauris de retraicte nam, maer doer die intemperantie van de Spaennaerden soe is ons volck te seer gedistanceert, ende den vyant dat siende is ghevallen met grooten cracht op het quarteel van syne hoocheyt, die seer onversien was van crijsvolck als 't zelve niet bedenckende, soo dat sijn hoocheyt heeft bynaer gevanghen gheweest, wordende gequetst in syne caeke met eene hellebaerde van eenen vande vyanden, ende soo hadden eenighe vande vyanden den standaert van syne hoocheyt ghenomen. Soo is de Grave van Hughem [1] met eenige andere de zelve naer gereden, ende heeft hem den zelven afhendich met haeren eenen gemaeckt, ende wederom soo int quartier gebracht,

1 Meghem.

maer ten laetsten soo heeft ons volck moeten de retraicte aennemen, soo datter vele sijn verdroncken, die nyet en consten swemmen, nametlijck den coronel la Boclock [1], die soo menich vroemhheyt hadde gedreven, isser oock ten zelven stonde verdroncken.

Den XIX^sten^ Juny XVI^c^ een, op Ste Peeters ende Pauwelsdach, is syne hoocheit Albertus van Oistentrijck naer Ostende getrocken wt Brussel, om de zelve stadt te belegeren.

Den XI^sten^ Juny 1601, is den grave Maurits, generael van de Hollanders, met synen legher getrocken voer de stadt van Rinsberch, de welcke den iersten Augusti daer naer haer heeft in syne handen overgegeven met appointemente.

Den VIIIe July 1601, hevet snachts soo sterck gevrosen, de dickte van de rugge van een mes, ende dat geheel saison hevet doergaens cout geweest sonder eenighen merckelijcken somer te wesen.

Den iersten Novembre 1601, het smorghens vroech de Grave Mauris met de hollantschen of geuschen legher heeft belegert die stadt van 'sHertogenbossche.

Den XVI dito, sijnder in sHertogenbosch getrocken acht hondert ende xxx soldaten wt onsen legher, om die stadt te beschermen, en sijn doer de trenchien van den vyand gepasseerd.

Den XXI^den^ ditto, is syne hoocheyt binnen Brussel gecomen wt den legher, ligghende voor Ostende, om te gaen ten secours van sHertoghenbossche, ende den 1^den^ Decembre daer naer is hy wederom derwaerts getrocken.

Den xxvij ditto, op eenen dijssendach, is den Grave Mauris vorseit met synen legher vertrocken van sHertogenbosch tot sijnder groote schande, soo dat de geheele legher heeft

1 La Borlotte (?)

moeten die geschutten trecken over de landen naer de schepen, doer dien sy de strate hadden af geschranst, ende is te noteren dat van viii^{m} schueten, die sy op de stadt hebben gheschoten, gheen twelf persoenen sijnder doot ghebleven, noch insghelijcx in de mynen die sy hebben doen springen ende storm gedaen op de conterschen [1] gheen dertich mannen van binnen en sijn gebleven, de welcke meestendeel noch soldaten waeren.

In dit belech den Gouverneur Anthonie Gro..... doende de ronde is geschoten geweest..... borgher doer het dickte van sijn been..... scintinelle stont hem meynde te eeren ende..... ..... de comp^{e} vallen in de panne van..... ..... met hem wort..... van den zelven schuet genaempt..... tsanderen daeghs af stirf..... op den voet doot geslagen [2]

Den XIIIIe Juny 1602, sijn de Hollanders int geleyt van den Graef Mauris van Nassau, haeren oversten, gepasseert de Masse [3] te Molck, sterck ontrent 30,000 mannen, ende sijn van daer getrocken tot Ghoor, alwaer sy hebben ontrent acht daeghen stille gelegen, ende van daer sijn sy dan getrocken tot by St Truyen int lant van Luyck, alwaer sy sijn blijfven liggen totten XXIe July daernaer, ten welcken daeghe sy sijn weerom gekeert, voerby Hasselt, tot ontrent de stadt van Grave, doer dien dat ons volck soo sterck lach tusschen henlieden ende de stadt van Thienen in de conducte vanden Admirante van Aragon. Ende siende de Hollanders dat den legher vanden hertoge van Brabant haerlien niet en volchde (gelijck dat hadde behort) om te heletten hunne voernemen, soo hebben sy metter daet de selve stadt van

1 Verschanzingen.
2 Het beschadigd handschrift is hier onleesbaer.
3 Maes.

Grave beleyt, ende met dobbel schranssen, forten ende grachten omringelt, soe datter niet eenen mensche wt en conde geraeken, waer inne was voer Gouverneur den (*sic*). Ende hebben hem ten lesten aen de Hollanders opgegeven, den XIX^{en} September 1602. Soo dat het garnison is utgetrocken met wapenen ende bagasien.

Den II^{den} Augusti 1602 is syne hoocheyt te Brussel innegecommen vanden legher voer Ostende over Ghent ende Antwerpen ..... geheele maent van Augusti, mitsgaders ..... heel jaer doer, soo voor als daernaer, hevet soe ..... eest wt genomen 7 oft 8 daghen in alles ..... ende meer andere daeghen heeft het ..... teenemael wit gerijmpt geweest.

(*De kronyk eindigt hier zonder dat er een vervolg schynt op geweest te zyn).*

EINDE.